Domnitori
și voievozi

16

NICOLAE CONSTANTINESCU

MIRCEA CEL BĂTRÎN

DOMNITORI
ŞI VOIEVOZI

NICOLAE CONSTANTINESCU

MIRCEA CEL BĂTRÎN

EDITURA MILITARĂ
BUCUREȘTI — 1981

Coperta; Stibi Bogdan

CUVÎNT ÎNAINTE

Există în istoria poporului român perioade-cheie, epoci *prin excelență, care prin oameni și faptele lor, prin fenomene și personalități definesc acel* trecut istoric, *îndepărtat sau apropiat de noi, cei de azi. Un trecut căruia Nicolae Iorga îi evidenția valențele — „ni este scump, ori de-a fost bun, ori de-a fost rău, ori de cuprinde în el mari nenorociri, ori de vădește și cîte o clipă de fericire". Șase veacuri ne despart de o importantă epocă — aceea în centrul căreia s-a aflat personalitatea lui* Mircea cel Bătrîn, voievodul Țării Românești (1386—1418).

Coincidența a făcut ca Mircea voievod să preia frînele puterii odată cu primul său aliat — Vladislav II Jagello, *regele Poloniei și cneaz al Lituaniei; în 1387 apare pe scenă acela cu care domnul din Argeș își va împleti, de asemenea, politica — regele* Sigismund de Luxemburg *al Ungariei. Era vremea cînd partea de sud-est a continentului vedea înaintarea impetuoasă a activului sultan turc* Murad I; *după dispariția acestuia, în 1389, cucerirea otomană va continua prin faimosul său fiu,* Baiazid I Ildîrîm *(Fulgerul), care va îngrozi realmente lumea epocii, căci în timpul lui cea mai mare*

parte din Peninsula Balcanică îi era deja supusă. „Cumplita furtună“ — cum o definea istoricul Dimitrie Onciul — *se apropiase de hotarul dunărean al Țării Românești și amenința către vest și nord Ungaria. Dar, așa cum arăta același istoric, veni atunci la tron, „să țină frînele statului și să hotărască soarta țării sale“, Mircea cel Bătrîn, cel care va înscrie pagini de glorie nepieritoare în cartea de vitejie a neamului românesc.*

Diplomat iscusit, într-o vreme cînd relațiile internaționale dintre state se modificau cu rapiditate, Mircea cel Bătrîn a căutat permanent să tragă foloase, să identifice cumpăna echilibrului dintre marile puteri ale vremii și — țară mică — să nu permită înghițirea stăpînirii lui de către vecini. A tratat totuși, chiar strîmtorat fiind, pe picior de egalitate cu regii Sigismund de Luxemburg și Vladislav II Jagello, dar în lupta antiotomană el s-a aflat singur, căutînd să facă față uriașei puteri otomane. Oștean neînfricat și strateg iscusit, a luptat cu toate mijloacele de care dispunea pentru independența țării sale. Țelul întregii lui domnii a fost să apere Țara Românească, să asigure existența de-sine-stătătoare a statului feudal pe care îl conducea. Mircea cel Bătrîn ocupă astfel un loc de seamă în galeria voievozilor care au consfințit pe cîmpul de luptă libertatea pămîntului românesc. *Așa cum sublinia tovarășul* Nicolae Ceaușescu, *„In Cartea de aur a țării au rămas nemuritori marii conducători de oști ca Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Ioan de Hunedoara, Ioan Vodă cel Viteaz,*

Ştefan cel Mare, Petru Rareş, Mihai Viteazul şi atîţia alţii".

Domnia lui Mircea cel Bătrîn a fost una dintre cele mai rodnice pe tărîmul vieţii de stat propriu-zise; structurile statului se întăresc atunci, graţie măsurilor luate de voievodul român, inclusiv pe plan instituţional (şi corespunzător unor cerinţe obiective), în viaţa economică, socială, în administraţie şi în organizarea militară. Aşezămintele statornicite de el, îndeosebi în viaţa economică (cu implicaţii însă în celelate sfere de activitate) au fost o chezăşie de bună orînduială *şi de* lucru gospodăresc şi bine gîndit, *căci au fost respectate întocmai timp de generaţii întregi după moartea voievodului: „ca să le fie lor după vechiul aşezămînt, cum a fost şi în zilele de mai înainte, încă din vremea marelui Mircea voievod" — aşa poruncea în 1476 Vlad Ţepeş, cu referire la negustorii braşoveni.*

Mircea cel Bătrîn, mai mult decît înaintaşii săi (s-ar putea să ne înşelăm, căci ne lipsesc izvoarele), a consolidat alianţa cu ţara frăţească vecină, Moldova, contribuind în mare măsură la sudarea unităţii întregii suflări româneşti de la începutul veacului al XV-lea (spre Transilvania era direct angajat, prin posesiunile de peste munţi). În sfîrşit, alt merit istoric: Mircea cel Bătrîn este acela care a desăvîrşit unitatea însăşi a Ţării Româneşti, prin alipirea Dobrogei la trupul ţării.

Ce-i drept, domnia îndelungată a voievodului a fost marcată şi de apăsătoare umbriri; una din ele i-a întrerupt chiar guvernarea, timp de

doi ani. În plus, sistemul de alianțe în care fusese angrenat voievodul nu a funcționat totdeauna, datorită desigur și politicii hegemoniste de care dădeau dovadă regii amintiți (împrejurările perfectării tratatului de la Lublau, din 1412, sînt edificatoare în acest sens).

Toate aceste probleme — și altele, fundamentale și de amănunt — au fost înfățișate în vechea noastră istoriografie și mai ales în binecunoscuta monografie dedicată lui Mircea cel Bătrîn de către istoricul medievist Petre P. Panaitescu *(de fapt, o sinteză asupra primului veac de la întemeierea Țării Românești, operă de referință). Multe din faptele stabilite în lucrarea apărută în 1944 se regăsesc deci — firesc — în cartea de față, în parte și fondul interpretativ.*

Totuși, este evidentă constatarea că volumul cunoștințelor noastre a sporit considerabil în special în ultimele două decenii — s-au ivit noutăți în materie de izvoare (dealtfel, majoritatea actelor interne provenind de la Mircea cel Bătrîn au fost reașezate cronologic, contribuind la aceasta, cu autoritatea-i recunoscută, însuși P. P. Panaitescu), a crescut ponderea investigațiilor arheologice, iar modul de tratare și de interpretare a materialului documentar este — de prisos să stăruim — altul. Numeroase studii au îmbogățit istoriografia românească actuală, așa încît și imaginea pe care o avem astăzi despre epoca lui Mircea cel Bătrîn a căpătat contururi mai clare, iar în multe privințe concluziile de substanță prezintă valențe înnoitoare. Printre acestea, cum vom ve-

dea, și aceea că voievodul nu a murit ca supus al otomanilor. *Bibliografia din finalul acestei scrieri, chiar selectivă, are tocmai menirea de a sugera efortul de cercetare din ultimele decenii.*

Iată de ce am considerat necesar să înfățișăm cititorilor — specialiști și marelui public — epoca și personalitatea lui Mircea cel Bătrîn în cadrul colecției „Domnitori și voievozi". Mulțumim cu căldură colegilor istorici care, cu competență, ne-au dat posibilitatea să îmbunătățim atît conținutul informativ, cît și forma celor cuprinse în această lucrare — col. Gh. Romanescu, dr. N. Stoicescu, S. Iosipescu, V. Eskenasy ș.a.

AUTORUL

August 1980

MIRCEA CEL BĂTRÎN. ORIGINEA ŞI FAMILIA LUI

Aşezată între hotare naturale statornice — Munţii Carpaţi la nord şi vest, Dunărea la sud (după 1388 şi Marea Neagră, la est), în sfîrşit Milcovul şi gura Siretului, la nord-est — ŢARA ROMÂNEASCĂ *(Ungrovlahia, Terra Transalpina* sau *Walachia,* cum îi apare denumirea în izvoarele vremii) se constituise ca stat feudal la cumpăna dintre veacurile XIII şi XIV, iar primii ei voievozi se trag din *Tihomir* (el însuşi fiind probabil fiul lui *Seneslau,* amintit la 1241—1247). Înaintaşii aceluia despre care ne vom ocupa în această carte se străduiseră să organizeze şi să consolideze noul stat apărut la nord de Dunăre. „Au început a-şi tocmi şi a-şi îndrepta ţara, cu judecătorii (cu boierii) şi cu altele ce era de folosul domniei şi a ţării" — astfel scria în veacul al XVII-lea autorul unei variante a Letopiseţului muntenesc, cu referire însă la faptele miticului *Radu Negru.* Toţi fuseseră şi l u p t ă t o r i, mînuind cu dibăcie atît mijloacele diplomaţiei active, cît mai ales armele, cucerind pe cîmpul de luptă, începînd cu *Basarab I* (cca. 1310—1352), libertatea Ţării Româneşti, existenţa ei de-sine-stătătoare. În acest fel, prin structurile sale comparabile cu cele ale vecinilor, statul

feudal de la sud de Carpaţi se impusese în constelaţia politică din sud-estul Europei în anii 60—70 ai veacului XIV. Un salt calitativ se petrece însă odată cu domnia lui Mircea cel Bătrîn, iar pentru a-i înţelege conţinutul, direcţiile şi limitele, din unghiul orînduirii feudale, se impune să stăruim asupra componentelor vieţii din timpul său, nu înainte însă de a lămuri problemele ce privesc originea voievodului şi familia sa.

Mircea, supranumit mai tîrziu „cel Bătrîn", spre a-l deosebi de omonimii din veacul al XV-lea (un pretendent Mircea la 1442, un altul la 1481) şi din cel de-al XVI-lea (Mircea, domnitor între 1509 şi 1510 şi mai ales Mircea Ciobanul, 1545—1552; 1553—1554; 1558—1559), s-a urcat pe tronul Ţării Româneşti probabil la *23 septembrie 1386* sau nu mult după această dată. Într-adevăr, potrivit Cronicii anonime bulgare (tradusă la noi, prin 1620, de călugărul *Mihail Moxa* sau Moxalie), se poate lua în considerare următoarea însemnare: „Şişman ţarul bulgar a ucis pe Dan fratele lui Mircea voievod în anul 6902 (1393), luna septembrie 23". (Aici anul indicat este evident greşit: corect, trebuia menţionat anul *6895 (1386)*, ştiind că *Dan I* emite ultimul — şi singurul — document cunoscut în *6894 (1385), octombrie 3*, iar primul act cunoscut de la Mircea cel Bătrîn datează din *6895 (1387), iunie 27)*.

Aşadar, atît Dan I cît şi Mircea erau fiii lui *Radu I* (1377—cca. 1383). Voievodul Mircea face această menţiune în actul amintit (1387): „sfînträposatul părinte al domniei mele, Io Ra-

dul voievod", „și sfîntrăposatul fratele domniei mele, Io Dan voievod". Dintr-un hrisov de mai tîrziu, datat cca. 1391—1392, cunoaștem și numele mamei voievodului : „mama domniei mele, doamna Calinichia" (actele menționate se păstrează în originalele lor slavonești). Se bănuiește, pe bună dreptate, că Dan I și Mircea cel Bătrîn nu erau totuși frați buni după mamă : aceea a lui Dan ar fi fost Ana, prima soție a lui Radu I ; Calinichia, mama lui Mircea, a fost a doua soție (numele de aspect monastic și-l va fi luat după moartea soțului ei). Oricum, faptul că la tronul Țării Românești a urmat după Dan I nu fiul acestuia (viitorul domn *Dan II*, și abia în 1422), ci Mircea, stă la originea îndîrjitelor dispute politice și militare care vor marca apoi veacul al XV-lea, lupta dintre Dănești și Drăculești (ultimii fiind descendenții direcți ai lui Mircea cel Bătrîn). De asemenea, știm că voievodul a mai avut un frate : era un mare boier, stăpînitor de moșii, *jupan Staico* — amintit ca donator pentru ctitoria voievodului de la Snagov, în hrisovul datat 1407—1418.

Soția lui Mircea cel Bătrîn s-a numit, probabil, Maria — *Mara doamna* stă scris pe peretele de la schitul Brădet în dreptul figurii ei. Este totuși ciudat că nici un document din epocă nu se referă explicit la numele acestei doamne, deși se cunosc acte care îi arată calitatea, aceea de *Doamnă a Țării Românești*. Unul din ele provine de la Sigismund de Luxemburg (2 februarie 1400), și se referă la posesiunile doamnei din Ungaria („credincioasa,

strălucita doamnă, soția strălucitului bărbat, domnul Mircea, voievodul transalpin") ; al doilea este de la *Mihail*, fiul şi succesorul lui Mircea (22 iunie 1418), în care diacul de cancelarie şi-a îngăduit consemnarea : „Am scris la Tîrgovişte, în vremea cînd a venit mama domniei tale, doamna, de la unguri". Şi într-un caz şi în celălalt firele conduc către Ungaria, bănuindu-se deci că soția voievodului era originară din această țară, că avea moşii lîngă lacul Balaton, în scurt că se trăgea totuşi dintr-o familie de neam german — *de Cilly* —, venită în Ungaria din Carintia. Era cu siguranță de credință catolică, explicîndu-se astfel alunecarea peste numele ei în documentele interne şi mai ales absența din tabloul votiv de la Cozia.

Mircea cel Bătrîn a avut mai mulți fii, probabil şi fiice. Unul a fost Mihail, amintit mai sus, asociat la tron (documentele îl amintesc de timpuriu, dar nu în originale ; sigur apare în 1409), iar apoi urmaş în scaunul domniei (1418—1420). Este reprezentat, alături de tatăl său, în pictura murală de la Cozia (cca. 1391) şi tot aici e menționat în inscripția de pe un clopot. Ca asociat la domnie, Mihail a rezidat probabil în noua reşedință voievodală construită de Mircea cel Bătrîn, la Tîrgovişte (cca. 1400). Pe ceilalți fii îi cunoaştem din vremea cînd se luptau pentru tronul Țării Româneşti şi cînd ei afişau descendența din marele voievod, ca adversari ai Dăneştilor, respectiv ai lui Dan II (1420—1421 ; 1421—1423 ; 1426—1434). Aceştia au fost : *Radu II Prasnaglava* (1421 ; 1423 ; 1424—1426 ; 1427 ;

își dispută domnia cu Dan II) ; *Alexandru Aldea* (1431—1436) și apoi *Vlad Dracul* (1436—1442 ; 1443—1447), tatăl lui *Vlad Țepeș*. Cronicarul bizantin *Laonic Chalcocondil* mai amintește de un Vlad, ajuns apoi la curtea bizantină din Constantinopol (prin 1410), același despre care cronicarul *Ducas* știa că era un militar destoinic în slujba împăratului *Ioan VIII Paleologul* ; un alt fiu, nenumit, se afla probabil ca ostatic la turci spre sfîrșitul domniei voievodului. Veleitățile asupra tronului părintesc izbucnesc numai după 1420, cînd dispare de la cîrma țării Mihail, ceea ce dovedește că Mircea cel Bătrîn a știut să-și impună autoritatea asupra fiilor săi ; în marele moment de cumpănă, din anul 1394 (după bătălia de la Rovine), nimeni din casa voievodală nu a îndrăznit să pactizeze cu dușmanul.

I. ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI MIRCEA CEL BĂTRÎN. POLITICA INTERNĂ

1. VIAȚA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ

În cadrul geografic amintit, cu munți, dealuri și cîmpii, cu păduri nesfîrșite (același Chalcocondil le știa răspîndite „în toate părțile"), Țara Românească era bogat înzestrată cu avuții și resurse necesare traiului oamenilor și animalelor, valorificate ca atare în timpul lui Mircea cel Bătrîn, în cadrul unui proces economic specific lumii feudale și în condiții sociale la fel de specifice. Tipul de economie definit și expresia socială a acestuia au impus de la sine și forme corespunzătoare de organizare internă a statului feudal.

Vom începe cu *habitatul,* în măsură să ne lămurească mai bine în ce consta și pe ce se sprijinea puterea lui Mircea cel Bătrîn, el fiind totodată unul din indicatoarele asupra ocupației locuitorilor și nu mai puțin în ceea ce privește calitatea vieții de la sfîrșitul veacului al XIV-lea și începutul celui următor.

În epoca amintită, Țara Românească se caracteriza îndeosebi prin *predominarea satelor,* a lumii rurale (dealtfel aceasta fiind una din laturile comune ale Europei răsăritene). Drept urmare și peisajul habitativ care bătea imediat în ochii vizitatorului străin era acela al satului. În relatarea sa din preajma anului

1404, dominicanul Ioan, arhiepiscop de Sultanieh (în Asia Mică) informa astfel curtea regelui francez Carol VI de Valois : „Dincolo de aceştia (de bulgari, n.*N.C.*), lîngă Marea cea Mare sau Pontică este Valahia *(Volaquia)* o ţară mare. Are un domn al său, şi deşi turcul a prins pe mulţi dintre ei şi şi-i i-a făcut tributari, totuşi nu a dobîndit stăpînirea acestei ţări [...] Ei nu au oraşe mari, ci sate multe şi [multe] animale. Pămîntul [e] mănos, vii sînt puţine, sînt ape mari şi cîmpii [întinse]".

Chiar dacă în unele privinţe pasajul de mai sus este oarecum confuz (tributari erau atunci cei de la sud de Dunăre, supuşi realmente turcilor), sau inexact (vii erau destule în Ţara Românească), imaginea pe care ne-o înfăţişează este veridică : în „Volaquia" se vedeau mai ales sate şi în rare locuri oraşe, dintre acestea din urmă lipsind cele cu adevărat mari şi impunătoare. „Satele dese" sînt evocate şi într-o baladă sud-dunăreană privitoare la voievodul Dan I, iar Laonic Chalcocondil, atenianul de fineţe care ştia să compare lucrurile (el şi-a compus opera istorică pe pămînt italic, alungat acolo de cucerirea turcească), consemna despre români în general : „Este acest neam, dacii [românii], viteaz în ale războiului [...] ; locuieşte prin sate şi este aplecat spre o viaţă mai mult păstorească".

Erau sate care acopereau întregul teritoriu al Ţării Româneşti, îndeosebi de-a lungul apelor curgătoare şi stătătoare — sate *mari şi mici,* cum arată adesea documentele. Astfel, Mircea voievod întărea Coziei „două sate mici

(selțe)", Bogdăneștii și Luncianii pe Olt, existente și azi, iar în legătură cu un sat nou înființat (o *slobozie*), Cărărenii de la gura Ialomiței, al aceleiași mănăstiri, se spune în alt document : „oricine ar dori să meargă în satul mănăstirii, din satele boierești mari și mici, să fie slobod de orice dăjdii". Firește, mărimea satelor se raporta nu atît la pămîntul ce le aparținea, de fapt sau teoretic, cît mai ales la *numărul gospodăriilor și al oamenilor* ce alcătuiau un sat. Posedăm în această privință indicații destul de vagi și ele provin mai cu seamă din investigațiile arheologice (deși mai tîrziu ne parvin știri și din sursele scrise). Un sat *mic* cuprindea cîteva gospodării — 5—10 —, iar unul *mare* putea atinge și chiar depăși cifra de 20 gospodării (cazul așezării rurale de la Coconi-Călărași). Media pe țară, după estimări cît se poate de aproximative, era de maximum 15—20 gospodării alcătuitoare.

Ne interesează desigur și numărul satelor existente în vremea lui Mircea cel Bătrîn. De data aceasta analiza cantitativă se bazează cu precădere pe izvoarele scrise, dar cifra obținută este pur orientativă căci abia circa 70 de sate sînt menționate în domnia lui. De fapt, trebuie să fim precauți în materie de cunoștințe arhivalice : cele 70 de sate menționate în documente (sate existente și azi sau dispărute în decursul vremii) erau aproape în totalitate *sate aservite*, dependente de mănăstiri și boieri. De asemenea, nu trebuie scăpat din vedere că în epoca lui Mircea cel Bătrîn exis-

tău încă, dăinuind din vechime, numeroase *sate libere*, care nu au intrat în circuitul emisiunilor de acte decît mai tîrziu, cînd au fost aservite la rîndul lor (şi nu toate) stăpînitorilor feudali — ofensivă înregistrabilă documentar mai ales în veacurile XVI—XVII. În sfîrşit, despre existenţa unor alte aşezări rurale, neconsemnate de izvoarele scrise, depun mărturie datele arheologiei (Coconi, Frumoasa-Teleorman, Verbicioara-Dolj şi multe altele, peste 50 de sate). Aşa încît, în funcţie de cele de mai sus, ne putem pronunţa cu prudenţa necesară : numărul total al satelor din Ţara Românească de la sfîrşitul veacului al XIV-lea şi începutul celui de al XV-lea putea fi de aproximativ *2000*, în orice caz mai mic decît s-a stabilit, de pildă, pentru Transilvania, care număra atunci aproape 4000 de aşezări (inclusiv tîrguri şi oraşe).

Cît priveşte tîrgurile şi oraşele din Ţara Românească, este incontestabil că numărul acestora era neînsemnat de mic în comparaţie cu acela al satelor. Dealtfel, este semnificativ că în timpul lui Mircea cel Bătrîn se face numai de două ori menţiunea expresă despre calitatea de oraş *(oraš)* a unor aşezări : în 1389, „oraşul domniei mele numit Rîmnic[ul Vîlcii]“ şi în 1417—1418, cînd Mihail voievod se referă la „cîte se află în oraşul domniei mele Tîrgovişte“. Totuşi, mai ştim că în „circulara“ lui Dan II (1431) către tîrguri şi vămi erau nominalizate şi alte aşezări cu viaţă de aspect urban — în ordinea înfăţişată de document : *Rucăr* (vamă desigur), *Cîmpulung, Argeş, Tîr-*

goviște, Tîrgșor, Săcuiani (Vălenii de Munte ?), *Gherghița, Brăila, Buzău, Floci*. De asemenea, în a doua parte a veacului al XIV-lea se vor dezvolta, din așezări rurale, numeroase alte *tîrguri*, precum Slatina, Tîrgul Jiului, Tîrgul Gilortului, Craiova, Corabia, București ș.a. Se cuvine să mai consemnăm faptul că fenomenul se petrecea văzînd cu ochii, în vremea voievodului, căci Tîrgșorul (un „tîrg mic") era proaspăt închegat atunci, fiind numit în actele latinești și *Novum Forum* (Tîrgul Nou), în 1413 (mai tîrziu, în 1424, era menționat : *Traxsor videlicet in Novo Foro)*.

Viața economică. Sugerate deja de natura habitatului, producția și în general viața economică depindeau de cele ce se petreceau la sate, fiind vorba așadar de preeminența economiei agrar-pastorale. Și într-adevăr, izvoarele vremii ne arată că Țara Românească era înainte de toate producătoare și exportatoare de diverse bunuri obținute din agricultură și creșterea animalelor, ceea ce mai vădește că existau prisoase ce luau drumul comerțului extern.

Agricultura consta din cultura plantelor cerealiere (grîu, orz, ovăz, mei și secară), ca subramuri fiind răspîndite pomicultura, viticultura și legumicultura. Documente din timpul lui Mircea cel Bătrîn evidențiază uneori disponibilitățile cămarei domnești în materie de provizii și venituri din agricultură, căci amintesc de daniile anuale de grîne în folosul unor mănăstiri. Astfel, ca și voievodul Dan I, el renunță la cele 400 de găleți de grîu din Jaleș

judeţ de munte, de reţinut), întărindu-le Tismanei şi Voditei, iar Coziei îi dăruieşte la început 220 de găleţi şi apoi 300 de găleţi de grîu. Nu cunoaştem capacitatea acestor *găleţi* (sau *cîble,* din lat. *cubulus*), dar ele nu erau obişnuite. Dacă admitem că o găleată echivala cel puţin cu un *obroc mic* (termenul obroc e folosit în sens de *danie* la 1388), care măsura 22 ocale (respectiv 37,356 l), înseamnă că mănăstirile din vest beneficiau de un ajutor în grîne de circa 15 tone, iar Cozia de circa 8—11 tone, cantităţi apreciabile (în 1409, mănăstirea Strugalea situată într-o zonă mai fertilă — zona I de azi — beneficia de o danie de numai 15 găleţi anual !).

Aceleaşi documente amintesc de locuri cultivate — *ogoare* —, precum şi de *mori* (mori de apă desigur, cu *iazurile* şi *vadurile* lor), atît la sate, cît şi la oraşe (numai într-un singur document, apropiat de domnia voievodului, acela din 19 mai 1421, se menţionează 12 mori ale Coziei).

De asemenea, pe suprafeţe însemnate creşteau livezi — de nuci, meri, pruni, peri etc. „Vodiţa mare, pe amîndouă părţile cu nucii şi livezile“ — se spune în hrisovul cozian din 1387 ; însuşi locul pe care s-a clădit mănăstirea Cozia se chema mai înainte „Nucet“. Şi viţa de vie, desigur, era răspîndită — creştea pretutindeni soiul autohton, cunoscut încă de la daci : o ocină de pe Argeş era întărită Coziei (1388) „cum şi cu vii“, alta era în hotarul lui Stance Vranin „şi o vie pe aceeaşi parte în patru locuri“ ; buţile de vin sînt adesea

menționate (inclusiv în comerțul extern), iar *vinăricerii*, ca slujbași domnești, sînt printre cei mai obișnuiți în documente.

Totodată, munții și plaiurile alpine acoperite cu pășuni și fînețe, luncile și pădurile asigurau hrana necesară creșterii animalelor de tot soiul : cai, bovine, oi și capre, porci (pădurile ofereau *jirul*, de unde și denumirea unor sate din epocă : Jirov, Jirovel), iar acestea asigurau la rîndul lor hrana oamenilor, transportul, lîna, pieile pentru îmbrăcăminte și încălțăminte, constituind totodată articole de export. Ponderea acestora în venitul fiscal al domniei era însemnată, căci scutirile le menționează pe primele locuri, înaintea celor propriu-zis agricole. Zonele de păscut erau protejate, așa cum se proceda în 1406 în favoarea Tismanei.

În economia vremii un loc important îl aveau și alte activități care asigurau hrană și produse : albinăritul, pescuitul și vînătoarea (*a vîna* însemna atunci și *a pescui*). Mierea și ceara de albine erau căutate, fiind deci articole scumpe (la export vama era substanțială), căci ele depindeau în mai mare măsură de destoinicia omului : „miere și ceară pe măsură, cît va aduce anul" se arăta în hrisovul lui Mircea voievod pentru Tismana și Vodița (1387), sau în cel pentru Cozia, din 1388. Ceva mai tîrziu, cca. 1392, domnul le întărea celor de la Cozia : „în județul Vîlcea pe fiecare an să-și adune înșiși călugării albinăritul și să le fie mierea pentru nevoia mănăstirii, iar ceara să fie pentru biserică". Pescuitul se practica în toate apele — rîuri, bălți și iazuri (eleș-

teie), gîrle, dar mai ales la Dunăre, unde interesele majore erau ale domniei şi marilor stăpînitori feudali, respectiv ale mănăstirilor principale din ţară. Satul Pulcovţi, al mănăstirii Strugalea, era obligat : „cum este legea, 3 zile să pescuiască domniei morunii", fireşte în apele Dunării. Dealtfel, se mai poate observa că tot ceea ce ţinea de pescuit — vînare, prelucrare, transport şi vînzare — era strict reglementat, dovadă clauzele şi referirile speciale din privilegiile comerciale externe, precum şi poruncile aplicabile pe plan intern. Cît priveşte vînătoarea propriu-zisă, ca activitate economică, ea asigura îndeosebi hrană, piei scumpe şi materie primă pentru activităţi casnice şi meşteşugăreşti (unelte din os şi corn, podoabe, plăsele de cuţit etc.). Se vînau tot felul de animale sălbatice, inclusiv lupul, mistreţul şi căprioara. În 1428, Dan II poruncea vameşilor din Prahova cu privire la negoţul braşovenilor : „să le luaţi vamă ca la Rucăr [...] 1 ducat şi pielea de fiară [...] şi jivinele : vulpea, jderul, veveriţa, rîşii şi pisicile, din 30, 1" (adică din 30 de piei se lua una ca vamă). În legătură cu vînatul şi pescuitul, existau zone prohibitive — aşa-zisele *lovişti* sau *branişti* — unde se pătrundea numai cu încuviinţarea stăpînului (domn sau boier).

Existau şi alte ramuri economice în Ţara Românească — mineritul şi meşteşugurile, ramuri productive, care măreau avuţia ţării şi contau în veniturile fiscale ale domniei. Exploatarea *sării* continua din vechime, în Ocna

Mare din Vîlcea, iar ca noutate se remarcă în vremea lui Mircea cel Bătrîn deschiderea *minei de aramă* în județul Jaleșului, la Bratilov (lîngă Baia de Aramă de azi) : acolo, încă la începutul domniei voievodului, au luat ființă instalațiile — *roțile* — mînuite de un sas transilvănean ; în hrisovul datat 1391—1392, pentru Tismana, se arată : „Și încă a dăruit domnia mea [...] și venitul care este al domniei mele de la roțile *(kola)* lui Ciop Hanoș, care le-a făcut de curînd la Bratilov" (roțile realizau, pe malul Brebenei, forța hidraulică necesară instalației de prelucrare a minereului de cupru). Curînd (cca. 1392), aceeași mănăstire obținea și „zeciuiala de aramă" de la Bratilov. Dacă începuse cumva și exploatarea minereului de fier din zona Gilortului de sus — la Banea (Baia de Fier) — nu putem ști (prima mențiune a așezării de aici datează din anul 1470), dar este sigur faptul că *fierul*, ca materie primă, se producea în cantități neîndestulătoare în Țara Românească și de aceea se importa, în special prin intermediul sașilor din Brașov.

Un rol de seamă l-au avut *meșteșugurile*, atît la nivelul economiei casnice (prelucrarea lemnului, osului, împletituri, tors și țesut), cît și la nivelul celor *specializate* (olărit, prelucrarea metalelor, a pietrei etc.). Se produceau tot felul de obiecte de uz casnic, apoi unelte (pentru agricultură, pescuit și alte activități), arme, obiecte de podoabă și altele necesare locuitorilor din sate, tîrguri și orașe, inclusiv clasei

dominante feudale. Descoperirile arheologice ilustrează pregnant înflorirea diferitelor ramuri meşteşugăreşti în epoca lui Mircea cel Bătrîn, iar construcţiile păstrate în picioare sau în ruină dovedesc, la rîndul lor, conlucrarea meşterilor zidari, dulgheri, fierari, chiar olari şi în sfîrşit zugravi. Mulţi dintre aceşti meşteri lucrau la sate, dar tendinţa firească a acestora era de a apuca drumul tîrgurilor şi oraşelor şi de a se stabili acolo, contribuind astfel la evoluţia şi transformarea lor în *centre de producţie şi de schimb*. De la sine înţeles, concentrarea meşteşugarilor a avut loc mai ales acolo unde domnul îşi avea reşedinţa, şi exemple tipice în acest sens ne oferă oraşul Tîrgovişte, dezvoltat odată cu domnia lui Mircea cel Bătrîn (îi va urma, în scurtă vreme, oraşul Bucureşti).

În sfîrşit, ca efect al creşterii economice, *comerţul* se dezvoltă — şi nu întîmplător este tot mai frecvent semnalat în epocă termenul de *marfa* („marha“, care la origine însemna „animale“, iar cu timpul şi „avere“), căci de mărfuri aveau nevoie toate straturile societăţii. Fireşte, continuau din vechime *tîrgurile periodice,* legate de anumite sărbători de pe parcursul anului dar care aveau loc mereu în acelaşi loc, devenind deci permanente ; în astfel de tîrguri se practica mai ales schimbul de produse : ţăranii îşi dădeau prisoasele din gospodăria lor pe produse artizanale, unelte ş.a. ; la fel făceau oierii. Se schimbau animale, piei, brînză, grîne, legume şi fructe — pe ţesături, peşte, pietre de moară, oale etc. Bine-

înțeles, nu era exclusă circulația monetară, adică schimbul cu ajutorul banilor, dar această formă de schimb devine un apanaj al tîrgului propriu-zis și al orașului, *al pieței,* formă la care participă în principal un intermediar — *negustorul.*

De menționat este și faptul că în comerțul intern din Țara Românească (parțial și în cel extern, cum dovedește actul lui Sigismund de Luxemburg pentru călugării de la Vodița, 14 iulie 1418) se distinge deja mai clar acea *ramură itinerantă,* adică pornirea la drum cu *care încărcate cu mărfuri.* În documentul datat cca. 1406 se arată : „să umble carele mănăstirii în țara domniei mele" (este vorba de Cozia), voievodul acordînd pentru acestea scutirea de vamă, ceea ce înseamnă că regula era de a se vămui acest tip de comerț. Și orășenii erau încurajați la un astfel de negoț, ei fiind scutiți în relațiile cu Brașovul de plata vămii — cazul tîrgoviștenilor, cum se arată în privilegiul din 1424 de la Dan II : vor da vamă doar în orașul lor, „cum ați dat în zilele vechilor domni, astfel și acum" (în același sens glăsuiește și actul din 1431, care se referă la locuitorii tîrgurilor din Țara Românească).

În chip necesar se dezvoltă *comerțul extern,* îndeosebi cu orașele transilvănene — Sibiul și Brașovul —, apoi cu Liovul și, desigur, cu așezările din sudul Dunării — direct sau prin intermediul negustorilor genovezi de la gurile Dunării, cîtă vreme acest comerț nu a fost stînjenit de înaintarea turcească. „Am fost și în Țara Românească — își amintea, după 1427,

bavarezul *Johann Schiltberger* (care avea în vedere și momentul — 1396) — în cele două capitale ale ei care sînt numite Argeș și Tîrgoviște *. Și într-un oraș care se numește Brăila și care e așezat pe Dunăre și acolo își au locul lor de așezare luntrile și corăbiile cu care negustorii aduc mărfuri din țara păgînilor". Negustorii străini căpătau privilegii de la domn și este de notat că Mircea cel Bătrîn a acordat asemenea acte privilegiale nu numai brașovenilor (în condiții de care va fi vorba mai jos), ci și liovenilor : prima oară se pare în anul 1403, iar apoi în anul 1409. În primul, voievodul îi invita pe negustori să vină cu mărfuri în Țara Românească : „chiar de ar fi nenumăratele nenumăratelor și miile miilor" (desigur în condiții fiscale avantajoase), iar în cel de-al doilea se indica vama după obicei : din 30, 1 *(tricesima)*. Actele pentru brașoveni (două — unul în slavonește, dat din reședința

---

* Bineînțeles, considerăm că informația lui Schiltberger (căzut prizonier la Nicopol) despre existența celor „două capitale" ale Țării Românești este valabilă mai ales de la anul c. 1400 înainte, deoarece pînă la această dată nu exista la Tîrgoviște reședința voievodală, ridicată acolo de Mircea cel Bătrîn (vezi mai jos). Oricum, relatarea bavarezului comprimă cele două momente ale prezenței sale pe pămînt românesc — pe de o parte momentul 1396, cînd exista o dualitate a puterii în Țara Românească (Vlad I și Mircea cel Bătrîn) și cînd Schiltberger vizitase probabil ambele localități, iar pe de alta momentul c. 1427, cînd el se întoarse din captivitate și din noile informații căpătate aflase că Țara Românească avea realmente două capitale.

de la Argeș la 6 august 1413, celălalt în latinește, dat la Cîmpulung în 25 august 1413) ne arată limpede amploarea și conținutul traficului comercial al sașilor cu partenerii din Țara Românească : fel de fel de mărfuri sînt menționate în ele (se importau mai ales postavuri și țesături fine, precum catifele sau *vilaruri,* apoi „șăpci frîncești", mirodenii ș.a., exportîndu-se vite, piei și blănuri, brînzeturi, pește etc.). De reținut clauza din privilegiul latinesc : „apoi pentru fier, pănură [boboú, n. *N.C.*], pînză, in, săbii, suliți *(gladiis, bicellis),* cuțite și orice alte lucruri făcute de meșteșugari, pentru arcuri *(de arcubus),* funii, blăni de jder și pentru orice alte lucruri de orice fel, ce se aduc în Țara Românească, să nu plătească vamă în nici un loc din această țară". Această stipulație va rămîne valabilă și pentru actele ce vor fi date de voievozii următori, pe baza „așezămîntului" *(zakon)* din 1413.

Un rol însemnat în activitatea formelor economice de comerț l-au avut *drumurile* și celelalte *căi de comunicație* (fluviale și maritime). Drumurile de comerț terestre străbăteau Țara Românească în lung și în lat, unele din ele căpătînd importanță internațională — ca *drumul Brăilei,* respectiv *al Brașovului,* artera de circulație care lega Transilvania de Dunăre, cu ramificații către nord-est *(drumul Buzăului)* și către sud *(drumul Dîrstorului, drumul Șiștovului, drumul Giurgiului),* cum ne arată documente numeroase de după Mircea cel Bătrîn. În Oltenia exista un *drum al Vidinului* (sau *al Diului),* un altul al *Țibrei,* iar dinspre

Sibiu cobora *drumul Oltului* (ocolind, după Turnu Roșu, prin Loviștea munteană, pe malul stîng al rîului, spre a ajunge la Cozia-Vîlcea, căci actuala cale din defileul Oltului a fost creată abia la începutul veacului al XVIII-lea, în timpul stăpînirii habsburgice în Oltenia).

În sfîrșit, în viața economică a Țării Românești o mare importanță a avut-o *moneda* lui Mircea cel Bătrîn. Emisiunile voievodului au constat din *ducați* de argint, cu legenda slavonă sau latină (există și monede cu legendă bilingvă) — în peste 60 de serii monetare, precum și din *bani*, monedă divizionară de argint sau de aramă. Un număr de 17 serii aparțin tipului monetar în care voievodul este reprezentat cu sau fără mantie, dar cu suliță, spadă ori buzdugan (inclusiv *tipul cavalerului*, bătut mai întîi de tatăl său Radu I). Zeci de mii de monede emise de monetăria din Argeș (eventual și din Tîrgoviște ?), unele menționîndu-l ca asociat și pe Mihail I, vădesc puterea economică a voievodului Mircea cel Bătrîn ; ele au fost găsite în numeroase locuri din Țara Românească, inclusiv Dobrogea, precum și în țările din jur, izolate sau în tezaure (cel mai important, de circa 6000 piese, provenind de la Tîrgoviște).

Așadar, Țara Românească a parcurs sub Mircea cel Bătrîn o epocă de dezvoltare economică ; oamenii satelor, tîrgurilor și orașelor munceau pămîntul și valorificau bogățiile naturii, practicau numeroase și variate meșteșuguri și participau, tot mai activ, la diferitele

ramuri ale comerţului ; domnia veghea, reglementa şi intervenea deseori în acţionarea acestui mecanism economic, fiind ea însăşi interesată în buna desfăşurare a lucrurilor, deoarece era principala beneficiară a întregii vieţi economice desfăşurate pe întinsul Ţării Româneşti.

Viaţa socială. Fizionomia lăuntrică şi de suprafaţă a societăţii din epoca la care ne referim ni se desluşeşte în bună parte prin izvoarele păstrate. Este vorba de o societate stratificată : de o parte ţăranii supuşi, de cealaltă stăpînii de pămînt (boierii mari şi mici, clerul înalt şi mănăstirile, inclusiv domnul din fruntea ţării). Acest proces de structurare a societăţii în *clase antagoniste* începuse cu multe veacuri înainte de epoca lui Mircea cel Bătrîn — şi anume, în sînul obştilor săteşti libere din mileniul I. Într-adevăr, din obştile săteşti (unica formă de existenţă socială la români pînă la închegarea vieţii orăşeneşti medievale) s-au diferenţiat cu timpul — prin proprietatea privată — vîrfurile conducătoare nobiliare, cnejii şi voievozii, în dauna celorlalţi membri ai obştilor, care decad în bună parte din starea lor liberă şi ajung a fi aserviţi clasei nobiliare (sau boierimii). Procesul de aservire a fost îndelungat, dar a îmbrăcat totdeauna formele uzurpării drepturilor sătenilor din obşti. Supunerea satelor odinioară libere este înregistrabilă în parte şi în timpul lui Mircea cel Bătrîn ; ea se va accentua, căpătînd forme dintre cele mai zguduitoare, în-

deosebi în secolele XVI—XVII. *Nicolae Bălcescu* arăta în această privință, referindu-se la regimul proprietății funciare din timpul său : „Aşadar, nu munca, nici rodul ei, ci un şir de spoliaţii succesive sînt originea proprietăților mari din țările noastre, sînt titlurile stăpînitorilor de azi ai pămîntului". Cele două clase antagoniste amintite își puneau amprenta pe structura regimului, care era de esență feudală, căci primii erau exploataţi de ceilalţi. Bineînţeles, la sfîrşitul veacului al XIV-lea nu toţi ţăranii erau supuşi — exista încă o numeroasă *țărănime liberă* —, mai mult, înşişi ţăranii dependenţi păstrau anumite libertăţi social-juridice, de pildă dreptul ereditar asupra lotului de pămînt şi dreptul de a se strămuta de pe o moşie pe alta ; în vremea voievodului ei nu puteau fi vînduţi de către stăpînii de pămînt. De asemenea, în societatea din timpul lui Mircea cel Bătrîn se distinge mai limpede o categorie socială reprezentată de *tîrgoveţi* — cu tendinţa de a se constitui într-o clasă aparte (fenomen ce se va petrece, totuşi, mai tîrziu şi în forme neîmplinite) ; în sfîrşit, exista şi o categorie socială cu totul specială, cea mai de jos — *a robilor ţigani.*

Ţăranii dependenţi (numiţi şi *vecini* în Ţara Românească, iar mai tîrziu chiar cu numele neamului — *rumâni*) aveau şi ei pămînt, dar acesta era doar în *folosinţa* lor, căci pămîntul aparţinea de fapt stăpînului feudal, era al moşiei boiereşti. De aceea şi legăturile de aservire ale ţăranului erau duble (el depindea de stăpîn prin pămînt şi totodată depindea ca

persoană, căci putea fi schimbat și donat). Drept urmare, țăranii dependenți lucrau pămîntul boieresc — erau *obligați* la aceasta —, și-l lucrau și pe al lor (*delnițele* sau loturile individuale pe care le aveau în folosință), dînd *dijme* stăpînului din ceea ce producea pămîntul (toate aceste obligații constituie forme ale *rentei feudale* : în muncă, în produse și apoi în bani).

Această exploatare a clasei țărănești aservite este limpede oglindită de documentele din timpul lui Mircea cel Bătrîn. Cîteodată, domnul se adresa direct acestor țărani supuși — respectiv *satelor supuse* : „Scrie domnia mea tuturor satelor mari și mici care sînteți sub stăpînirea mănăstirii Tismanei“ — poruncea el prin 1407, adăugînd : „Și să fiți în supunere (*poslušanie*) despre toate slujbele și dăjdiile și de posadă și de găleți ohabnice și de coșnițe ohabnice“, precizînd mai departe : „Cine ar umbla printre voi, dintre boierii domniei mele, ca să vă ia să vă tragă la alte munci, pe oricine să-l loviți în cap“. Ultimul pasaj ilustrează tocmai ceea ce am evidențiat mai sus : exista posibilitatea acaparării cu forța a muncii țărănești din partea boierimii ; ca atare, domnul îi îndemna pe săteni să se apere singuri, fără a mai aștepta intervenția slugilor domnești.

De obicei, documentele înșiră *scutirile* (vezi mai jos : *ohaba*) de care beneficiau stăpînii satelor, ceea ce însemna renunțarea domniei la numeroasele obligații la care erau supuși țăranii dependenți (adesea denumite *angarii,*

mîncături, mile și munci). O listă a lor, aproape completă, care indică și natura organizării fiscale a vremii, este înfățișată de hrisovul de care am mai amintit, acela din 1407—1418, privitor la mănăstirea Snagov, respectiv la satul Ciulinița pe Buzău întărit acesteia : „de asemenea (scutit) de toate slujbele și dăjdiile și dările mari și mici cîte se află în țara desine-stătătoare și stăpînirea domniei mele, începînd de la vama oilor, de vama porcilor, de albinărit, de găletărit, de vinărici, de gloabe, de cărături, de podvoade, de fîn, de cașcavale și de dușegubine și de toate celelalte munci [...] Iar toate celelalte slujbe să le muncească pentru mănăstirea ⟨domniei mele⟩ de la Snagov, cît va trăi domnia mea și cît va trăi fiul domniei mele, Io Mihail voievod".

Traiul de toate zilele al țăranilor (ceea ce este valabil și pentru țăranii liberi) decurgea din viața obștii sătești. Satele, toate, erau obști teritorializate și totodată structurate distinct — de o parte *vatra satului,* cu gospodăriile țărănești, cimitirul și biserica (atunci cînd era cazul), iar de altă parte cîmpurile de cultură (cu loturi individuale, trase cîndva la sorți — de aici și termenul *del* 'parte' *delniță*), apoi, în folosință comună, munții cu fînețele și pășunile, islazurile, apele (cu *iazurile* și *vadurile* de moară), pădurile. Așadar, *hotarul sătesc* era la rîndu-i structurat. Conducerea obștilor (satelor) se exercita prin *sfatul bătrînilor,* dar mai tîrziu vor fi menționați *pîrcălabii* satelor. Dealtfel, caracterul solidar, obștesc, al obligațiilor se vădește și din felul cum se realizau

impunerile fiscale : nu era vorba atunci de impozite pe cap de om (capitație), ci de forme globale — *cisle* — pentru întregul sat (*dușegubina* amintită era una din acestea : o plătea satul, în cazul cînd se constata vreun omor cu făptaș neidentificat).

Satele libere, moșnenești, aveau și ele o însemnată pondere în viața lumii rurale de la sfîrșitul veacului al XIV-lea și începutul celui următor. Judecînd după datele statistice de mai tîrziu, se poate admite că satele libere (concentrate mai ales în zona subcarpatică a Țării Românești) *erau încă majoritare* în vremea lui Mircea cel Bătrîn. Desigur, de pildă prin mecanismul fiscal, ele se aflau în orbita regimului feudal — dar se impune precizarea că satele libere aveau obligații numai față de domnie. Faptul, în sine, prezintă o mare importanță, căci ne oferă indicii privitoare la baza socială a puterii voievodului : *cu țărani liberi, mai ales, a purtat acesta războaiele de apărare.*

Stăpînii de pămînt sau clasa dominantă în sens feudal, numiți adesea *jupani, cneji,* de regulă însă *boiari,* ca să ne referim la cei laici, dețineau o mare parte din pămîntul Țării Românești ; de asemenea, aveau în stăpînire mari întinderi de pămînt domnul din fruntea țării și mănăstirile. În regimul proprietății de caracter feudal trebuie să facem distincția între stăpînirea de pămînt moștenită — *ocina* sau *baștina* — și stăpînirea nou dobîndită (prin cumpărare-vînzare sau prin donație domneas-

că, prin așa-zisa „înfrățire" sau pur și simplu prin silnicie), ambele căi de intrare în posesia pămînturilor respective necesitînd totuși un act solemn din partea domnului, *privilegiul domnesc*. Majoritatea actelor păstrate de la Mircea cel Bătrîn reprezintă tocmai *acte de întărire* a proprietății asupra satelor și pămîntului lor, beneficiarii fiind mai ales mănăstirile și boierii (inclusiv cei mici — *boiernașii*, cum se exprimă un act din 1415). Beneficiarii actelor se bucurau de imunitate, *ohabă* : scutirea pentru locuitorii satelor (domeniilor) stăpînite de a presta munci, de a da dijme etc. în folosul domniei, toate acestea (exceptînd dările și, vom vedea, prestarea serviciului militar) fiind întărite prin privilegiu domnesc celor în cauză — mănăstiri și boieri. Ohaba sau imunitatea mai însemna și altceva : aparatul de stat, domnesc, nu avea căderea să se amestece în locurile stăpînite de marii feudali. Este de la sine înțeles că domnia a căutat să limiteze dreptul de imunitate și chiar în cazurile cînd înșiși boierii făceau vreo donație — ca jupan Aldea, cca. 1398 — acest lucru trebuia să fie încuviințat de domn, în virtutea dreptului stăpînirii superioare *(dominium eminens)*.

Tîrgoveții — locuitorii tîrgurilor și orașelor din Țara Românească — reprezentau o pătură socială în curs de consolidare, pe măsura condițiilor vieții lor economice. Este îndeobște cunoscut că tîrgurile și orașele din epocă aveau încă o pronunțată tentă rurală (absolut toate

orașele din Țara Românească, exceptînd pe cele de pe linia Dunării și din Dobrogea, sînt la origine foste sate). Dealtfel, cînd Mihail voievod întărea mănăstirilor Cozia și Cotmeana 10 case din Tîrgoviște, scutirile sînt menționate ca pentru un sat de rînd : vama oilor, a porcilor, găletărit, cositul fînului ș.a. Ce-i drept, pe alocuri în structura demografică a tîrgurilor și orașelor se fac simțite și elementele alogene, cu înclinații mai ales către meșteșuguri și comerț, cum este cazul sașilor stabiliți mai de mult la Cîmpulung, iar apoi la Rîmnic, Tîrgoviște, probabil la București și Tîrgșor. Sigur este un fapt : elementul orășenesc prospera în vremea lui Mircea cel Bătrîn, cum o dovedesc resturile unei locuințe găsite recent la Tîrgoviște și anterioară anului 1394 (o locuință cu pivniță, dotată cu o sobă din oale și teracote de nivel european). Tîrgoveții vor fi și ei un sprijin solid pentru domnia voievodului.

În sfîrșit, pe *robii țigani* (sau *ațigani*) îi aflăm documentar încă în timpul lui Dan I (1385), în stăpînirea mănăstirilor Tismana și Vodița (40 de sălașe), tot astfel și în timpul lui Mircea cel Bătrîn, care a avut grijă mai ales de ctitoria sa de la Cozia, căci sălașele stăpînite de această mănăstire erau — în 1388 — în număr de 300. Robi țigani existau, desigur, și pe moșiile boierilor și mai ales pe lîngă curțile domnești, întrucît mulți dintre ei erau meșteri iscusiți în prelucrarea metalelor și cu deosebire a fierului (potcovăritul etc.).

Mircea cel Bătrîn a moştenit de la înaintaşii săi o ţară organizată, domnia lui însemnînd deci o continuare în ceea ce priveşte administraţia, dar totodată şi o înnoire, căci pîrghiile mecanismului statal sînt acum mai solide, graţie şi măsurilor luate de voievod pe plan instituţional, ceea ce se distinge îndeosebi în a doua parte a domniei, îndată după 1397. Un exemplu : pînă la 4 septembrie 1389 nu se cunosc documente emanate de cancelaria Ţării Româneşti în care să figureze ca martori boieri sau dregătorii domneşti ; primele menţiuni de acest fel se fac în hrisovul pentru Cozia purtînd această dată (apar acolo trei clerici şi 11 boieri, dintre care unul cu dregătorie : vornicul Vladislav). Comparînd acest document cu acela din 10 iunie 1415, unde sînt menţionaţi ca martori opt dregători, istoricul *Nicolae Stoicescu* subliniază : „ajungem la concluzia — la care au ajuns şi alţi istorici — că cei mai mulţi dregători au apărut în documente (cel puţin ca membri ai sfatului) în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, într-o vreme în care statul feudal Ţara Românească a cunoscut o epocă de consolidare şi de organizare mai temeinică.“

În fruntea statului se afla *voievodul şi domnul (gospodin)* — instituţia supremă a ţării, exprimată dealtfel şi prin titlul voievodal : numai el era „singur stăpînitor“ *(samoderžavnyi)*, căci asociatul lui Mircea cel Bătrîn se intitula : „Eu, cel în Hristos Dumnezeu, bine-

cinstitorul și de Hristos iubitorul și de Dumnezeu uns, Ioan Mihail voievod, fiul preadulcelui Io Mircea". Prerogativele domnului erau mari, reale, dar nu și nemărginite : el se afla în fruntea aparatului de stat, conducea diplomația externă, era comandantul suprem al oștirii, singurul în măsură să declare războiul și să ia inițiativa încheierii păcii ; numai el avea dreptul să bată monedă cu insemne heraldice și cu numele lui ; el era, de fapt, și ultima instanță în materie de judecată ; totodată, domnul cîrmuia țara după *lege* — cea scrisă *(pravila)* și mai ales cea nescrisă *(obiceiul pămîntului)* —, iar în luarea deciziilor importante privind rezolvarea problemelor de stat se consulta cu boierii din jurul său.

Obiceiul statornicit pînă la Mircea cel Bătrîn era ca domnul să fie ales de boieri și așa s-a întîmplat și în 1386. Însăși asocierea la tron a fiului său nu era o garanție că Mihail îi va urma neapărat în domnie. În 1415, cînd această asociere era un fapt de mult împlinit, într-un hrisov pentru mănăstirea Cozia se spune : „De aceea, încă și după moartea domniei mele, pe cine va alege domnul Dumnezeu să fie domn al Țării Românești sau din ruda domniei mele sau altcineva" etc., deși cu cîteva rînduri mai sus era menționat și Mihail voievod, ceea ce înseamnă că tronul acestuia nu era asigurat de la sine.

În virtutea stăpînirii superioare *(dominium eminens)*, domnul era principalul beneficiar al veniturilor fiscale din țară (din slujbe, dări,

dijme, vămi etc.), dar el era singurul care asigura protecţie şi favoruri supuşilor săi (bineînţeles boierilor şi celorlalţi stăpîni de pămînt, în primul rînd), iar aceştia din urmă îi datorau ascultare, fiind obligaţi să-i dea sfaturi şi informaţii, trebuind mai ales să presteze serviciul militar, să sară în apărarea ţării la chemarea domnului. După cum refuzul acestor îndatoriri era considerat o crimă — *hiclenia* (inclusiv pactizarea cu duşmanul), în aceeaşi măsură *credincioasa slujbă* sau *slujba dreaptă şi credincioasă* era răsplătită de domn.

Titlul voievodal. Ca şi înaintaşii săi, Mircea cel Bătrîn avea conştiinţa puterii cu care era învestit — *el fusese un domn ales de boieri,* nefiind deci un uzurpator ; aşa cum decurgea din mentalitatea vremii, accederea lui pe scaunul ţării era privită ca un semn venit din partea divinităţii : „ca să proslăvesc pe Dumnezeu care m-a proslăvit pe mine şi m-a ridicat cu slavă în scaunul părinţilor mei" — aşa stă scris în hrisovul din 20 mai 1388 pentru ctitoria de la Cozia. De asemenea, se poate observa că începînd cu acest voievod se întîlneşte în actele interne o formulare care va fi preluată de voievozii următori : *„cîte se află în ţara de-sine-stătătoare şi stăpînirea domniei mele"*, prin care Mircea cel Bătrîn îşi afirma puterea şi îşi întemeia deciziile luate. Dar, atît pe plan intern cît şi pe cel extern, titlul purtat de domn oglindea deplin puterea voievodală.

Este vorba mai întîi de titlul scurt, obişnuit (ne ghidăm în general după documentele datate) : „eu [...] Io Mircea voievod, din mila lui Dumnezeu, domn a toată Ungrovlahia" (1387), sau „marele şi singurul stăpînitorul domn, Io Mircea voievod" (1389—1400) — în actele slavoneşti ; titlul este exprimat cu totul lapidar în cele latineşti — de pildă : *„Nos, Mirche, waiwoda Transalpinus"* (1413).

Voievodul a folosit însă şi titlul complet, care ilustra mai ales întinderea teritorială a stăpînirii lui, indicînd deci posesiunile : „eu [...] singur stăpînitorul domn, Ioan Mircea voievod, din mila lui Dumnezeu atotţiitorul, domn a toată Ungrovlahia şi al părţilor Podunaviei şi al celor de peste munţi" (1389). Măreţ, într-adevăr, sună titlul în anii de apogeu ai domniei voievodului, ca în 1406, de pildă : *„Eu, Io Mircea mare voievod şi domn singur stăpînitor a toată ţara Ungrovlahiei şi al părţilor de peste munţi, încă şi spre părţile tătăreşti şi herţeg al Amlaşului şi Făgăraşului şi domn al Banatului Severinului şi de amîndouă părţile peste toată Podunavia, încă pînă la Marea cea Mare şi singur stăpînitor al cetăţii Dîrstor"*. Apropiat ca formulare, dar tot rezumativ, acest titlu ne este înfăţişat şi de actele redactate în latineşte. De exemplu, într-un astfel de act din 1390 stă scris : *„Mircius, dei gratia woyuoda Transalpinus, Fogaras et Omlas dux, Seuerini comes, terrarum Dobrodicii despotus et Tristri dominus"*

(aproape la fel şi în actul extern din 6 iulie 1391) *.

Cum şi cu cine îşi exercita de fapt prerogativele puterii voievodul Mircea cel Bătrîn ?

Sfatul domnesc. Am spus mai sus că domnul se consulta cu boierii în conducerea treburilor statului. Era o cerinţă obiectivă impusă de practica tuturor timpurilor, cum rezultă şi din remarca cronicarului moldovean din veacul al XVII-lea, *Miron Costin,* care arăta : „că pentru aceia au dat Dumnezeu să aibă împăraţii, craii, domnii, cîrmuitorii ţărilor, să aibă svetnici pre lîngă sine, cu care vorovind o treabă, să frămînte cu voroava lucrul, şi unul una, altul alta răspunzînd, să lămureşte lucrul care este mai spre îndemînă". În consecinţă, nevoia de sfat *(consilium)* a determinat de la sine şi apariţia instituţiei ca atare — sub forma organizatorică a *Sfatului domnesc* (mai tîrziu numit *Divan*).

Deşi nu cunoaştem numărul exact al membrilor Sfatului domnesc din timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, totuşi, dacă ne orientăm după martorii care asistau la redactarea actelor de cancelarie (şi în pofida fluctuaţiei acestora), putem admite că acest număr era de 10 pînă la 15 membri. Toţi aceştia erau numiţi de domn şi reprezentau clasa dominantă.

---

* În aceste documente, din 1390 şi 1391, apare unica menţiune despre calitatea de *„despot"* a lui Mircea cel Bătrîn, în legătură aşadar cu stăpînirea Silistrei şi a „ţărilor lui Dobrotici".

Ei erau, aşadar, stăpîni de pămînt. Mai mult, se poate observa că unii dintre membrii Sfatului au doar această calitate — ei fiind citaţi ca *jupani* (la 4 septembrie 1389), mai rar fiind menţionaţi *jupanii* cu *dregătorii*. În general, se consideră că în timpul lui Mircea cel Bătrîn au dominat în Sfat boierii fără dregătorii, situaţie ce se prelungeşte pînă către mijlocul veacului al XV-lea. Este totuşi de reţinut faptul că documentul la care ne-am referit mai sus (acela din 10 iunie 1415) ne arată deja o pondere mai mare din partea boierilor-dregători. Desigur, din Sfat făceau parte şi reprezentanţii bisericii. Astfel, într-un document datat 8 ianuarie 1392 (o copie, din păcate), se atestă participarea ca martori a celor doi mitropoliţi ai Ţării Româneşti.

Competenţele Sfatului domnesc erau multiple şi variate : vizau atît rezolvarea problemelor de politică internă (administraţie, organizare fiscală, judecăţi), cît şi măsurile privitoare la politica externă. „După sfatul tuturor boierilor noştri, am făcut o rînduială în acest chip" — se spune în actul latinesc dat la Liov (6 iulie 1391), prin care se confirma tratatul de alianţă cu regele polon (o formulă asemănătoare şi în actul de la Lublin, 20 ianuarie 1390 : „cu sfatul tuturor boierilor noştri, am făcut şi facem următoarea învoială"). De la sine înţeles, în toate aceste împrejurări „voroava" Sfatului era consultativă, voinţa domnului fiind decisivă.

D r e g ă t o r i i. Întreaga politică internă a voievodului Mircea cel Bătrîn se realiza prin *aparatul de stat*, alcătuit din oamenii săi de încredere (sau numiţi la indicaţiile lui) — *dregătorii* (cu un termen slav : *praviteli*) ; evocaţi adesea şi sub denumirea de *slugi domneşti*, faptul dovedeşte încă o dată că depindeau de domn. Aveau ranguri diferite : „de la mici pînă la mari, trimişi după milele şi muncile domniei mele" (vezi, mai jos, *curtenii*), „slugile domniei mele mari şi mici", „sau boier sau sluga domniei mele", „şi nimeni [...] dintre dregătorii domniei mele, fie sudeţ, fie globnic sau orice dregător, să nu cuteze" — astfel se referă la aceştia actele de cancelarie ale lui Mircea cel Bătrîn. Unele distincţii se impun în această privinţă. Aşa, de pildă, este limpede că dregătorii, slujbaşii domneşti în aparatul de stat, nu se confundau cu restul masei de boieri, numai primii avînd calitatea de *oficialităţi*, răspunzînd direct pentru activitatea lor în faţa domnitorului sau în faţa reprezentanţilor acestuia. De asemenea, trebuie avut în vedere că nu toate slujbele din stat au apărut deodată, ci *treptat*, pe măsură ce însuşi organismul de stat se consolida şi, îndeosebi, paralel cu creşterea rolului Curţii domneşti — devenită pe parcurs adevăratul *centru vital al ţării* ; multe dregătorii exprimau prin conţinutul competenţelor lor tocmai viaţa desfăşurată la curtea voievodală. În sfîrşit, în exercitarea dregătoriilor s-a făcut permanent resimţit acel principiu general valabil pentru evul mediu timpuriu : nu era vorba de o strictă

specializare a lor, căci una şi aceeaşi persoană putea cumula atribuţii diferite (administrative, fiscale, judecătoreşti — inclusiv executorii — precum şi militare), indiferent de faptul că funcţia indica o activitate oarecum distinctă (ca de exemplu, vornic, vistier ş.a.). Era un principiu care, în aplicarea-i practică (şi mai ales la nivelul dregătoriilor mărunte), genera adesea numeroase abuzuri, de unde şi avertismentele pe care domnul le socotea necesare uneori, implicînd ameninţarea cu pedepse pentru cei în culpă.

În vîrful piramidei aparatului de stat se aflau dregătorii de rang înalt sau *marii dregători*, aceştia fiind cei mai apropiaţi de voievod şi tocmai de aceea figurînd, de regulă, în actele de cancelarie ca martori şi membri ai Sfatului domnesc. Cu distincţiile de care am amintit, unii mari dregători îndeplineau funcţii publice, adică efectiv administrative, fiscale şi judecătoreşti. În această categorie intrau : *logofătul*, şeful cancelariei domneşti ; *vornicul*, mai mare peste Curtea domnească ; *vistierul* (uneori e desemnat şi un *protovistier*), cel care răspundea de finanţele ţării (ce se confundau cu cele ale domniei) ; *banul*, locţiitor al voievodului pentru Severin (totuşi precumpăneau în atribuţiile acestuia cele militare, cum vom vedea mai jos). Alţii, ca *spătarul* — sau, ca să folosim menţiunea actului din 1415 : „purtătorul de sabie“ — aveau în sarcină atribuţii mai mult militare ; cel amintit, de pildă, purta sabia voievodului la ceremonii şi era comandant al oştirii (după domn, altminteri şi vor-

nicul înlocuindu-l pe domn în timpul luptei, iar la nevoie orice alt mare dregător). *Comisul* răspundea de caii și de grajdurile domnești de la curte. În sfîrșit, la Curtea domnească existau mari dregători care se îngrijeau de voievod — *stolnicul* răspundea de băutura domnească, *picernicul* sau *paharnicul*, de masa domnitorului etc. Este posibil ca în timpul lui Mircea cel Bătrîn să fi existat și marea dregătorie a *postelnicului* (numit și *stratornic*), care veghea asupra camerei de culcare a voievodului.

La baza piramidei se aflau tot felul de dregători de rang inferior, numiți și ei *slugi domnești* și care îndeplineau poruncile domnului sau ale marilor dregători.

Ca structură administrativă, Țara Românească era împărțită teritorial în mai multe unități administrative — *județele*, multe din ele dăinuind din vechime și reprezentînd la origine stăpînirile teritoriale conduse de *voievozi*. Nu întîmplător, în anii 70 ai veacului al XVIII-lea, banul *Mihai Cantacuzino* evoca vechea stare de lucruri cînd afirma că Țara Românească însuma „17 județe sau 17 voievodaturi". Aceste județe, de întinderi diferite, întruchipau deci prin ele însele ordinea statornicită prin crearea statului feudal; în general, ele purtau denumirile apelor de care erau scăldate: Jaleș, Motru, Jiul de Sus (Gorjiu), Jiul de Jos (Doljiu), Olt, Argeș, Județul de Baltă etc., în fruntea lor fiind *sudeții (sudstvo* „județ"). Acolo, în astfel de unități administrative, activau slugile domnești sau *dre-*

gătorii trimiși de Curtea domnească, numiți tocmai de aceea și *curteni* (cum se arată limpede în documentele de mai tîrziu). Lor le reveneau sarcini diverse : strîngerea dijmelor cuvenite domniei, a dărilor, impunerea la munci felurite etc. Actele interne din timpul lui Mircea cel Bătrîn abundă în menționarea lor, dar un „nomenclator" mai cuprinzător al acestor curteni ne este înfățișat în documentul din 12 decembrie 1424, prin care Dan II confirma daniile făcute mănăstirii Cozia de unchiul său : „oricine să se ferească de ceea ce se cuvine mănăstirii și sudeț și globnic și vornic și vameș și birari și orice slugă și boier al domniei mele, *trimiși după milostenii și pentru muncile domniei mele,* fie că este vinăricer, sau găletar, sau vameș de stupi, sau de oi, sau de porci, sau osluhari și fînari, fiecare să rămînă departe" (subl. *N.C.* ; formularea, ca atare, se regăsește și în actele lui Mircea cel Bătrîn). Așadar, curtenii nu trăiau propriu-zis în ambianța Curții domnești, ci „pe teren", ca mandatari ai acesteia. Fără ei — și mai ales fără zelul lor, implicînd de multe ori și folosirea forței *(sila)* — administrarea țării ar fi fost cu neputință, iar veniturile și foloasele domniei ar fi fost cu totul neînsemnate. Abuzurile la care ne-am referit mai sus priveau contactul acestor slugi domnești (curteni) cu oamenii care administrau moșiile boierești și mănăstirești — se raportau cu alte cuvinte la încălcarea sferelor de competență. Domnul, bineînțeles, avea tot interesul să stăvilească aceste abuzuri, pentru a nu ne-

mulțumi pe reprezentanții marcanți ai clasei dominante din care făcea parte și el. Totuși, bunele moravuri erau expres indicate mai cu seamă în relațiile slujbașilor domnești de la vămile oficiale (Rucăr, Tîrgoviște ș.a.) cu negustorii străini.

O r g a n i z a r e a m i l i t a r ă. În principal, puterea armată a voievodului Mircea cel Bătrîn era destinată să apere Țara Românească de atacurile dușmanilor externi, dar nu este nevoie să demonstrăm în chip special că însăși ordinea feudală din interior era impusă și menținută cu mijloace coercitive — inclusiv prin forța armată. Cu alte cuvinte, așa cum bine precizează generalul-maior dr. *Constantin Olteanu,* organismul militar trebuie privit prin prisma funcțiilor sale — internă și externă —, una din funcții fiind dominantă în anumite momente sau etape istorice. Domnia lui Mircea cel Bătrîn nu a făcut excepție în această privință, căci ambele funcții ies cu pregnanță în evidență în timpul său. „Apreciind din acest punct de vedere importanța oastei — continuă același istoric militar — se poate spune că rolul pozitiv pe care armata îl joacă în anumite împrejurări este exprimat de gradul în care activitatea ei, acțiunile desfășurate s-au aflat în consonanță cu aspirațiile vitale ale poporului, depășind obiectiv cadrul de manifestare fixat de clasa dominantă."

Politica militară a voievodului Mircea cel Bătrîn s-a axat așadar, pe plan extern, pe principii strategice fundamentale : *apărarea*

integrității teritoriale a Țării Românești, a ființei statale — în ultimă privire, *a libertății și existenței ei de-sine-stătătoare*. Acestei strategii i-au fost subsumate toate eforturile depuse de domnitor pe tărîmul organizării militare propriu-zise, în asigurarea efectivelor umane, a mijloacelor de apărare și de purtare a războiului, a tehnicii de luptă.

Desigur, izvoarele de care dispunem nu ne permit să descernem în amănunt natura și formele acestei organizări (îndeosebi referitor la prima parte a domniei voievodului, pînă la 1394). De aceea vom opera, adesea, cu inevitabilele generalități. Cunoștințele noastre sporesc, totuși, dacă luăm în considerare perioada a doua a domniei, cînd, se vede limpede. Mircea cel Bătrîn a tras învățăminte din desfășurările de pînă atunci (și nu a fost singurul care a procedat astfel). Acum, neîndoielnic, se pot distinge unele înnoiri în ce privește concepția voievodului despre organizarea militară. Altminteri, o măsură cu totul nouă a fost luată de Mircea cel Bătrîn pe plan instituțional, și probabil chiar de la începutul domniei : înființarea marii dregătorii a *banului*, „locțiitor" al său pentru cetatea Severinului și pentru o bună parte (nu știm cît anume) din Oltenia. Era, așadar, o funcție nouă, care nu trebuie confundată cu mențiunea din titlul voievodal — „ban de Severin" (dealtfel istoricul *Ștefan Ștefănescu* a făcut observația că ori de cîte ori apare documentar banul, în titlul domnesc nu se face mențiunea amintită).

Nu este exclus ca instituirea acestei dregătorii să fi avut loc în 1388, cînd Mircea cel Bătrîn era preocupat de problemele dobrogene, nu mai puțin însă și de mișcările din partea noului rege al Ungariei, *Sigismund de Luxemburg*. Ulterior, după 1400, funcția de ban — cu preponderență militară — apare dublă (în anul 1415, de pildă : *Radu ban, Aga ban* — posibil și la o dată anterioară, în 1409 : *Radul ban, Iarcîn namestnic* locțiitor).

Cu aceste observații prealabile, să vedem în ce consta organizarea militară din timpul lui Mircea cel Bătrîn și sub ce alte aspecte înnoitoare se distinge în raport cu situația dinainte de 1386.

Oastea țării. Principala instituție militară — și aceasta mai mult decît seculară la români — este *oastea*, denumită ca atare în actele voievodului, adesea și sub termenul de *oastea cea mare*, care apare pentru prima oară tocmai în vremea lui Mircea cel Bătrîn. Din capul locului trebuie precizat că nu era vorba atunci, ca dealtfel nici mai tîrziu, de o oaste permanentă ; permanente erau doar *îndatoririle* de caracter militar, prestațiile feudale — inclusiv străjile (paza) la hotare și în cetăți. *Oastea cea mare* era mobilizată doar la porunca voievodului și numai în vreme de primejdie pentru țară, după care efectivele ei erau lăsate la vatră. „Este o greșeală să se creadă și să vedem — afirmă cu justețe generalul-maior dr. *Constantin Olteanu* —, atunci cînd vorbim de geneza oastei permanente, un organism

militar bine definit și structurat din toate punctele de vedere. Trebuie avut în vedere că pe măsură ce țările române s-au dezvoltat din punct de vedere economic, social și politic, pe măsură ce organizarea statală s-a perfecționat, se înregistrează progrese simțitoare și în perfecționarea armatei permanente, elementele ei componente conturîndu-se clar, pentru a ajunge, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, și mai ales la începutul secolului al XV-lea, la organismul militar în viziunea pe care o avem astăzi despre această structură militară, cu rolul și funcția ei socială bine determinate, cu o pondere mult mai însemnată în structura generală a oastei țării și în gîndirea militară a domnitorilor". După opinia autorului citat, numai așa-numita *oaste mică* (adică *oastea de curteni)* avea caracter permanent, deși „nu s-a putut cristaliza o părere unitară asupra elementelor componente ale armatei permanente și nici asupra încadrării în timp a procesului de formare a ei".

În structura propriu-zisă a oastei din timpul lui Mircea cel Bătrîn se disting pe de o parte *steagurile* (sau *banderiile)* boierești, pe de alta, cele ale slugilor domnești, așadar ale curtenilor, în sfîrșit, ale țăranilor și, desigur, ale tîrgoveților. Această structură este înregistrabilă îndeosebi după 1400, cu precizarea pe care o vom face îndată.

Am văzut că stăpînii de pămînt se bucurau de imunitate — *ohaba,* recunoscîndu-li-se stăpînirea din partea domniei, iar aceasta din urmă beneficiind din partea lor de „slujba

dreaptă și credicioasă", ceea ce implica înainte de toate prestarea slujbei militare. Întrucît și boierii aveau slugile lor pe moșii — provenind din țăranii aserviți —, cu acestea veneau ei la chemarea domnului, la oaste. Dar experiența istorică a arătat domnilor că nu totdeauna credința boierilor le-a fost statornică ; s-a întîmplat o astfel de defecțiune chiar lui Mircea cel Bătrîn, după bătălia de la Rovine (1394). Așa s-ar explica, poate, de ce un mare boier, Aldea, scria în actul său (cca. 1398) : „din cît mi-a dăruit Dumnezeu și domnul voievod Io Mircea, pentru slujba și credința cu care i-am slujit, nu cu fățărnicie, ci cu adevărată și dreaptă credință" — și ne putem întreba dacă nu cumva Aldea se referea la evenimente legate de bătălia de la Rovine, unde el va fi fost alături de domn, ca și în perioada imediat următoare, în peregrinarea lui Mircea cel Bătrîn.

Fapt este că odată cu Mircea cel Bătrîn ies mai clar în evidență cel puțin două principii noi în legătură cu organizarea militară și cu componența oastei țării : 1) îmbinarea mai strînsă a atribuțiilor (funcțiilor) administrative cu cele militare, *ceea ce a avut drept efect creșterea ponderei în oaste a steagurilor de curteni ; 2) generalizarea obligației de a presta serviciul militar, lărgindu-se baza socială a oastei prin țăranii dependenți și prin locuitorii tîrgurilor și orașelor.*

Într-adevăr, dacă participarea la oaste a țărănimii libere era în afară de îndoială — *ea formînd din cele mai vechi timpuri unul din*

principalele reazeme ale voievozilor români —, nu același lucru se poate afirma despre țăranii dependenți, dacă luăm în considerare unica mențiune în acest sens, anterioară domniei voievodului, aceea din timpul lui Vladislav I — Vlaicu (cca. 1370) : satul Jidovștița, al mănăstirii Vodița, era *scutit de oaste*. Or, tocmai Mircea cel Bătrîn a fost probabil voievodul care a anulat astfel de scutiri, de vreme ce un număr de cinci documente emise de el (plus unul semnat de asociatul său Mihail) indicau în chip cît se poate de clar obligativitatea generală de participare la oaste.

Astfel, cea mai veche mențiune cunoscută (cca. 1400—1403) se referă — semnificativ — la *slugi domnești*, beneficiare ale unui act de stăpînire asupra unei moșii în Prahova, pe apa Mociuriței (sau Leaotul, pe al cărui mal, mai sus, se găsea Tîrgșorul) : fiii boierului Batea stăpînesc *ocina* (așadar o moștenire), cu scutirile obișnuite — „numai singură oastea s-o facă domniei mele“, se preciza în act. O formulare asemănătoare privește *sate boierești* — Ohaba pe Argeșel și Frăsinet pe Mostiștea, cum se arată într-o copie după un original datat 1401—1406 și tot astfel în copia păstrată după actul emis de voievodul-asociat Mihail, cu privire la cele 10 case din Tîrgoviște dăruite Coziei : „Și numai birul și oastea *(voiska)* și să lucreze la moară, iar alt nimica să nu aibă amestec cu orașul“ (1417—1418). În sfîrșit, trei mențiuni din documentele lui Mircea cel Bătrîn se referă explicit la oastea cea mare *(velika voiska)* — două cu data

precisă : 11 mai 1409, despre satul Pulcovăț al mănăstirii Strugulea („Numai la oastea cea mare să slujească domniei mele, iar alta nimic mai mult“) și 10 iunie 1415, privitor la satele mehedințene Bala și Prislop, ale boiernașilor Vlad ș.a. („Numai la oastea cea mare să se pregătească, iar alta nimic mai mult“) ; un al treilea document, datat 1407—1418, se referă la satul Ciulinița de pe Buzău, care — am precizat deja — aparținuse fratelui voievodului, Staico, fiind dăruit de acesta mănăstirii Snagov („afară de singură oastea cea mare să se ridice pentru domnia mea, iar altceva nimic mai mult“).

Putem sintetiza cele de mai sus : voievodul Mircea cel Bătrîn nu a procedat la o reformă propriu-zisă cu privire la oastea țării (*oaste* și *oastea cea mare* fiind același lucru), ci a întărit ponderea steagurilor de slugi domnești (curteni) din interiorul acesteia — cu accent totodată pe contingentele de țărani și de tîrgoveți. La baza acestor măsuri putem distinge prin urmare un *conținut politic* care nu trebuie să ne scape : deși „credincioasa slujbă“ era mereu subînțeleasă din partea stăpînilor de pămînt, domnul își impunea voința în fața acestora (de observat că nici ctitoria sa de la Cozia nu a fost ocolită). Este un aspect important al creșterii autorității voievodale în timpul lui Mircea cel Bătrîn.

Altminteri, structura organizatorică a oastei se afla atunci la niveluri comparabile în bună parte cu oștile statelor din jurul Țării Româ-

nești. Efectivele propriu-zise constau din *pedestrime* și *cavalerie*, probabil cu o ușoară pondere a primei (nu ne putem pronunța decisiv în această privință), după împrejurări, căci voievodul a purtat lupte la mari distanțe de pămîntul Țării Românești, posibile numai cu cavaleria.

Fortificații. Se poate vorbi de un sistem defensiv în timpul lui Mircea cel Bătrîn? Răspunsul este, indiscutabil, afirmativ, chiar dacă îl comparăm cu acela al Moldovei — mai închegat și, mai ales, mai impunător ca forță militară (ca să nu mai vorbim de faptul că a durat mai mult decît în Țara Românească).

Cîteva *particularități* se desprind din analiza sistemului defensiv muntenesc. Este de reținut mai întîi că orașul-capitală al Țării Românești — Argeșul — era neapărat, însăși reședința voievodală de aici nefiind fortificată (experiența îl va determina pe voievod, cum vom vedea îndată, să procedeze altfel cu reședința sa de la Tîrgoviște), și, în general, orașele erau lipsite de apărare (exceptînd pe cele din Dobrogea). În al doilea rînd, se constată tendința de a se fortifica așezările rurale — *satele* — și numai a celor din zona limitrofă Dunării (fapt explicabil prin apariția pericolului otoman de la sud de Dunăre), inclusiv prin *cetățui de pămînt*. În al treilea rînd, cetățile propriu-zise sînt localizate mai ales la hotarele Țării Românești, dar în strategia militară a voievodului un rol deosebit de important era atribuit cetăților de la Du-

nāre și din Dobrogea (căci atenția principală a acestuia era îndreptată către sud, spre otomani). În sfîrșit, nu este lipsită de interes și particularitatea că în componența acestui sistem defensiv se disting, deopotrivă, cetăți autohtone, datorate voievozilor dinainte de Mircea cel Bătrîn sau acestuia (de exemplu, cea de la Giurgiu), precum și altele moștenite de aceștia (de pildă cetatea de la Severin, eventual și cetățile din feudele transilvănene, dacă mai funcționau — *Salgo* (Sibiel) în Amlaș, *Breaza* în Făgăraș), inclusiv cele din Dobrogea, în majoritate de origine bizantină.

Astfel, la hotarul de vest, voievodul a stăpînit *cetatea Severinului,* ridicată pe malul Dunării de regele arpadian al Ungariei, *Andrei II* (cca. 1230) și intrată în stăpînirea Țării Românești la sfîrșitul veacului al XIII-lea (probabil în timpul lui *Tihomir* voievod, cca. 1290). Sub Mircea cel Bătrîn, se pare, în răstimpuri au fost instalate acolo garnizoane ungurești, potrivit relațiilor de vasalitate statornicite între el și suzeranul său, Sigismund de Luxemburg, mai ales în urma tratatului bilateral de la Brașov (1395). Crearea instituției *banului,* cum am amintit, are desigur o strînsă legătură cu problema stăpînirii acestei cetăți. La nord, în apropiere de capitală, se găsea *cetatea Poienari,* mai exact, nucleul patrulater al acesteia — un turn de veghe către Țara Loviștei (cetatea va apare, amplificată, abia sub *Vlad Țepeș).* Tot la nord, pe drumul spre Brașov, se găsea *cetatea Dîmboviței* (sau *Podul Dîmboviței),* în apropiere de Rucăr ;

aici se vor consuma evenimentele în legătură cu sfîrşitul scurtei domnii a uzurpatorului *Vlad I* (1396). Ceva mai sus, pe acelaşi drum, se găsea puternica fortăreaţă de la *Bran* — o cetate mai veche, refăcută de *Ludovic I* prin 1377—1378 (ciudat, denumirea ei suna Turci, *Törzburg-Törcsvár* 'Cetatea turcilor'); a intrat însă în stăpînirea Ţării Româneşti, poate chiar sub *Radu I*, în orice caz era acolo o *vamă*, la poalele cetăţii, în timpul lui Mircea cel Bătrîn, care a orînduit şi *castelani* în cetate (cum se spune în actul lui Sigismud din 7 iunie 1419). De asemenea, unele documente evocă şi *„cetatea de la Cîmpulung“* — fiind vorba însă de vama oraşului sau, eventual, de aşezarea din apropiere, întărită natural şi artificial, de la Stoeneşti (cunoscută în literatura istorică sub denumirea de *Cetăţeni)*.

În afară de Severin, pe linia Dunării au avut o importanţă strategică atît cetăţile de pe malul stîng, cît şi cele din Dobrogea. Astfel, *cetatea Turnu* (azi Turnu Măgurele), în faţa Nicopolului — drept care se mai chema şi Nicopolul Mic *(minus castrum Nicopol*, 1397; *parva Nikopolis*, 1399), la origine un turn romano-bizantin *(Turris, Pyrgos)*. Dintr-o inscripţie slavonă (datată 1397—1398) aflăm şi denumirea slavă a cetăţii — *Holăvnic*, tot cu înţelesul de 'turn'. Şi, într-adevăr, în vremea voievodului se prezenta ca un turn mare rotund (diametrul interior de circa 30 m), de care se lipeau mai multe bastioane semirotunde şi atenanse, una de contur patrulater; mai existau două incinte poligonale şi un

șanț de apărare. În 1445, cavalerul burgund *Walerand de Wawrin* o descria : „un turn mare rotund, înconjurat de ziduri, în chip de brace, care turn era așezat pe malul apei, pe pămîntul Țării Românești" (brace — „brayes", lat. *braca* — erau elemente de apărare în fața unui pod sau a unei porți). Cetatea a jucat un rol însemnat în evenimentele din 1394—1396 ; Mircea cel Bătrîn a venit deseori aici, de unde a trimis și scrisori aliaților săi.

Din nefericire, tocmai din cetatea construită de el — *Giurgiu* — nu se mai păstrează decît resturi de ruine. Cetatea Giurgiului a fost ridicată pe o insulă din apropierea malului românesc al Dunării. Același Wawrin o descrie astfel : „în insula Giurgiului [...] era o cetate foarte puternică, pătrată, cu patru laturi lungi de zid și la colțul fiecărei laturi era cîte un turn foarte mare, cu totul pătrat, și cel mai mic din aceste turnuri era mai mare și mai puternic decît turnul castelului Turcan [Turtucaia] și tot astfel întărit cu gherete și cu galerii de lemn. Și erau în spre rîu [Dunăre] două mici parapete de zid care porneau de la cetate și la capetele lor erau de asemenea două turnuri tot așa de întărite cu galerii ca și celelalte". Ceva mai încolo, Wawrin ne mai oferă o precizare : „turnurile erau toate patru masive ⟨avînd fiecare⟩ mai bine de douăzeci și patru de picioare înălțime" — ceea ce echivalează cu aproximativ 8 m. În sfîrșit, cronicarul redă și spusa fiului lui Mircea cel Bătrîn, *Vlad Dracul* (să nu scăpăm din vedere că fortăreața era atunci stăpînită de otomani) : „dacă

îmi pot redobîndi întreagă cetatea mea, pe care tatăl meu a pus să o ridice, atunci chiar şi femeile din Ţara Românească, cu furcile lor de tors, vor fi în stare să recucerească Grecia“, iar apoi : „Căci el [voievodul Vlad Dracul] mai spunea că nu se afla nici o piatră în acea cetate care să nu fi costat pe tatăl său ⟨cît⟩ un bolovan de sare“. Cercetările arheologice recente promit de pe acum importante lămuriri în legătură cu trecutul acestei construcţii militare datorate lui Mircea cel Bătrîn.

Odată cu luarea în stăpînire de către Mircea cel Bătrîn a pămîntului românesc dintre Dunăre şi Marea Neagră, sistemul defensiv al Ţării Româneşti s-a întărit considerabil prin cetăţile-porturi *Silistra* (Dîrstor), *Vicina* (în decădere totuşi în această epocă), *Chilia* şi *Licostomo,* eventual şi *Hîrşova,* în faţa Flocilor de pe malul stîng al Dunării. Către Marea Neagră, pe malul lacului Reazim, se găsea puternica cetate denumită — se crede — *Heraclea,* dar cunoscută cu un termen turcesc : *Enisala* (respectiv *Yeni-salé,* ceea ce înseamnă 'Satul Nou'). Toate aceste cetăţi, trebuie spus, sînt la origine opera constructorilor bizantini, o vreme fiind stăpînite (exceptînd Silistra) de genovezi ; aceştia au fost alungaţi, pe rînd, de către voievozii români şi în special de Mircea cel Bătrîn, începînd probabil cu Chilia (în timpul lui *Vladislav I-Vlaicu,* aşadar înainte de 1377 şi de ajungerea turcilor la Dunăre).

În cadrul sistemului de fortificații din vremea domniei lui Mircea cel Bătrîn intrau, fapt semnalat deja, și *satele fortificate*. Inițiativa întăririi lor nu s-a datorat probabil domniei, ci sătenilor înșiși ; ei s-au îngrijit de propria apărare, căutînd să preîntîmpine efectele valului nimicitor ce se apropia de dincolo de Dunăre, cum înregistrăm în așezările de la *Coconi* (Călărași, pe iezerul Mostiștea), *Basarabi* (Dolj) și, eventual, *Brătia* (Ialomița, în apropiere de Urziceni). Fortificațiile satelor constau fie numai din șanțuri și valuri de pămînt — în număr de trei la Coconi (pentru perioada cca. 1380—1432), fie din șanț și val cu palisadă de lemn la Basarabi (și Brătia ? — în acest ultim loc nu s-au făcut cercetări arheologice, așa încît nu ne putem pronunța). Cunoaștem mai amănunțit situația de la Coconi : fortificațiile (șanțuri adînci de circa 3 m și valuri de pămînt corespunzătoare) înconjurau zona cu locuințe și cimitire — și aceasta de fiecare dată, pe parcursul celor trei faze stabilite pe cale arheologică (în faza A, fortificația așezării a rămas neterminată, datorită se pare evenimentelor legate de invazia turcească din 1394).

În schimb, putem considera că domnia a hotărît ridicarea unor cetăți de pămînt, cum a fost cazul celei cu adevărat impunătoare de la *Frumoasa* (Teleorman, pe rîul Vedea, la cca. 15 km NE de Zimnicea) : de plan patrulater, îmbrăcînd botul unui deal, alcătuită din două șanțuri și două valuri care protejau reduta principală — o palisadă din lemn și

pămînt. Dacă această cetate de pămînt nu se datorează cumva voievozilor Vladislav I — Vlaicu sau Radul I, este în afară de îndoială că a dispărut în timpul lui Mircea cel Bătrîn şi anume odată cu atacul lui *Baiazid I* din 1394. De asemenea, o cetate de pămînt mai simplă, tot patrulateră, se cunoaşte la *Frăteşti* (NE de Giurgiu). Ambele cetăţi aveau menirea să vegheze către Dunăre, „străjile“ fiind asigurate de ţăranii locului, în cadrul prestaţiilor de caracter feudal.

Despre strategia şi tactica de luptă — adică, referitor la chipul cum a purtat *războaiele de apărare* Mircea cel Bătrîn — vom aduce desluşiri la locul potrivit. Aici, însă, este cazul să amintim de o altă latură a organizării militare din timpul lui Mircea cel Bătrîn şi anume de *drumurile* Ţării Româneşti (vezi mai sus, *Viaţa economică*). Într-adevăr, pe lîngă importanţa lor economică, drumurile amintite aveau şi una de ordin militar — ele contînd în strategia şi tactica de luptă a vremii. Tocmai datorită acestui fapt, drumurile trebuiau să fie întreţinute (numeroase menţiuni documentare indică prestaţiile feudale în acest sens), ceea ce nu se realiza totdeauna mulţumitor, căci starea generală a lor era destul de precară, desfundate mai tot timpul anului din cauza ploilor şi zăpezilor, cu rare poduri peste ape (în mod obişnuit, trecerea se făcea prin vaduri). *Peter von Rez*, un fugar după înfrîngerea de la Nicopol (1396), relatează elocvent despre starea acestor drumuri şi despre peri-

pețiile îndurate, trebuindu-i nu mai puțin de șapte zile ca să parcurgă distanța dintre locul dezastrului și Turnu Roșu.

Înzestrarea oastei. Armele obișnuite ale oștenilor Țării Românești din vremea lui Mircea cel Bătrîn erau *arcul și săgeata,* inclusiv arcul cu vîrtej (arbaleta). La 29 mai 1418, cîteva luni după moartea voievodului, fiul său îi asigura pe locuitorii din Cisnădie : „și dacă s-ar întîmpla ca noi să avem pricini sau neînțelegeri cu toată țara Transilvaniei, cu voi noi voim să păzim pacea și o trainică contenire de arme, și aceea ce este mai mult, vă vom trimite în timp de război pe unul dintre boierii noștri (un dregător, n. *N.C.)* cu o ceată din săgetași de-ai noștri *(cum sagitta),* care vă va apăra pe voi și tîrgul vostru și vă va păzi de năvalele războiului". Alte arme folosite, inclusiv în lupta corp la corp, erau *spada* și *sabia, sulița și lancia, măciuca* și *buzduganul, securea, praștia* ș.a. Protecția corporală se datora *scuturilor* — frecvente —, *coifurilor, platoșelor* și *cămășilor de zale, cnemidelor* (pentru protecția genunchilor), ultimele mai ales la îndemîna celor avuți. Dintre piesele de armură să mai amintim de *pintenii* purtați de cavaleri (în epocă predominînd tipul cu rozetă) ; în harnașamentul cailor se cunosc numeroase și variate forme de scări de șa, zăbale, aplici, catarame ș.a. O mare cantitate de arme și alte bunuri trebuitoare înzestrării și dotării oștirii se importau. Nu știm dacă armata lui Mircea cel Bătrîn a fost dotată și

cu *maşini de război* (bombarde, baliste). Este însă sigur că piese de acest gen au fost văzute de ostaşii voievodului pe cîmpul de luptă de la Nicopol (1396). În sfîrşit, în dotarea armatei şi în funcţie de nevoile repetate de a trece Dunărea (în special în Dobrogea), trebuie să admitem şi existenţa *luntrilor şi corăbiilor de luptă,* aşadar o minimă *flotă militară.*

3. VIAŢA CULTURALĂ

Mircea cel Bătrîn a fost un mare iubitor de cultură. Faptul este atestat, printre altele, şi de preocuparea şi grija manifestate de voievod pentru înflorirea sub multiple aspecte a culturii Ţării Româneşti.

Ctitorii. Dispunînd de însemnate resurse materiale, Mircea cel Bătrîn a fost unul din principalii constructori în domeniul arhitecturii religioase din Ţara Românească, ridicînd biserici şi mănăstiri, reparînd probabil altele. Ctitoria sa de căpetenie este *Cozia,* de pe malul drept al Oltului, construcţie începută probabil în 1387 (oricum înainte de 20 mai 1388, cînd i se face deja danii şi se hotărăşte ca mai vechea mănăstire Cotmeana să asculte de noul aşezămînt monastic), şi terminată în anul 1391 (inclusiv pictura). Biserica mănăstirii, de plan triconc, este o adevărată capodoperă — reprezentînd un cap de serie pentru numeroase alte edificii de cult din Ţara Ro-

mânească (precizăm că pridvorul din față a fost adăugat sub *Constantin Brâncoveanu)*. Specifică monumentului este decorația exterioară, respectiv elementele sculpturale care împodobesc fațadele (realizate în tehnica *méplat* sau *relief plat)*, la ancadramentele ferestrelor, arhivoltele arcadelor oarbe, motivele realizate, de influență orientală, constînd din rozete, împletituri (inclusiv colonete), păsări afrontate etc. Atrage atenția îndeosebi reprezentarea de pe fațada sudică — *acvila bicefală* care, ca pretutindeni în epocă, semnifică despoția bizantino-balcanică ; acest însemn a fost preluat de Mircea cel Bătrîn odată cu stăpînirea Dobrogei (după 1388). Dealtfel, acvila bicefală împodobește și costumul lui Mircea cel Bătrîn (în dreptul genunchilor — respectiv pe „chausses"-ele purtate de voievod), cum se mai vede în tabloul votiv din naosul bisericii. (Recent, *Lia* și *Adrian Bătrîna* au demonstrat că o astfel de reprezentare a existat și la biserica mănăstirii Cotmeana, refăcută și pictată — către 1400 — de Mircea cel Bătrîn).

De asemenea, voievodul a construit mănăstirea *Snagov*, schitul *Brădet* (Argeș), probabil și mănăstirea *Dealul* (amintită în 1431), dărîmată apoi de *Radu cel Mare*, care zidește pe același loc mănăstirea păstrată și azi cu același nume. Tot lui i se atribuie și zidirea mănăstirii de la *Glavacioc* (există și ipoteza că aceasta ar reprezenta de fapt mănăstirea Strugalea, de care am mai amintit — o ctitorie boierească), dar este sigur că în Oltenia,

spre munții Paring, Mircea cel Bătrîn a ridicat mănăstirea *Vişina*, pe malul Jiului : un act de la Neagoe Basarab (1514) glăsuieşte : „ocina [mănăstirii] și cu grădinile şi cu tot hotarul pe care a fost din vechime, încă din zilele lui Mircea voievod". În sfîrşit, cu sprijinul voievodului, starețul Tismanei — vestitul călugăr Nicodim — a reconstruit, cum se admite, mănăstirea *Vodița* (II, prima fiind cea din timpul lui Vlaicu Vodă, năruită curînd).

O ctitorie aparte este reprezentată însă de biserica noii *Curți domneşti de la Tîrgovişte,* distinctiv fiind ansamblul însuşi — unicul păstrat din timpul voievodului Mircea cel Bătrîn în domeniul arhitecturii civile îmbinate cu cea militară și cea religioasă. Este vorba de nucleul inițial al Curții de pe malul drept al Ialomiței, ridicat de Mircea cel Bătrîn în jurul anului 1400 — oricum *după 1394—1396,* de vreme ce au existat pe locul respectiv locuințe aparținînd *tîrgului,* incendiate însă cu siguranță cu prilejul invaziei lui Baiazid din anul 1394. Noua reşedință — destinată voievodului şi, cu siguranță, asociatului său la domnie, Mihail — consta dintr-o impunătoare *casă domnească* lucrată din piatră și cărămidă, cu pivniță, o *capelă* de plan treflat situată în apropierea laturii de nord a casei, totul fiind înconjurat de un zid de incintă (au fost sesizate doar două laturi), prevăzut cu turnuri de colț (se păstrează cel de NE) ; un şanț larg de apărare proteja construcțiile dinspre vest şi sud. Ulterior, nepotul voievodu-

lui — un Drăculesc —, Vlad Țepeș, a modificat peisajul acestei vechi Curți de la Tîrgoviște, ridicînd faimosul turn cilindric cunoscut apoi sub denumirea de *Turnul Chindiei* (așezat peste încăperea de vest a capelei). Incontestabil, așadar, noul așezămînt voievodal de la Tîrgoviște a avut de la început caracterul unei *Curți întărite*, spre deosebire de patriarhala alcătuire, într-un fel țărănească, de la *Curtea din Argeș*, unde ceea ce atrage mai întîi atenția este tocmai separația dintre locașul de închinare al vechilor voievozi și reședința lor.

C u l t u r a. „Cultura evului mediu — scria *P. P. Panaitescu* într-o lucrare apărută postum — are în toată Europa un caracter religios. Și la noi ca și în alte țări, cultul religios a început sub forma simplă a bisericilor de lemn țărănești, a închinării și a rugăciunilor în limba poporului. Dar odată cu instaurarea orînduirii feudale, clasa stăpînitoare și-a așezat patronajul asupra bisericii, care devine o armă și o garanție spirituală a stăpînirii. Folosirea limbei slavone a desprins biserica de popor și a legat-o de nobili și de suveran [...]. Literatura religioasă, disputațiile morale și teologice au o răspîndire și o influență adîncă asupra lumii laice, iar literatura laică feudală : istoria, povestirile, legile, poezia ca și gîndirea, sînt în slujba religiei, în sfera religioasă. Numai literatura orală a poporului scapă de sub această tutelă. Dar cultura feudală nu stă în legătură numai cu biserica, ci

şi cu castelele nobiliare, cu arta războiului, ocupaţia nobilimii şi cu virtuţile majore ale spiritului nobiliar : vitejia, onoarea, respectarea credinţei jurate între om şi om".

Aspectele înfăţişate mai sus sînt, în bună măsură, valabile şi pentru vremea lui Mircea cel Bătrîn, pentru definirea conţinutului culturii (şi în general pentru tot ceea ce se poate exprima prin spiritul uman), în care trebuie să distingem, într-adevăr, pe de o parte filonul creativ popular, puternic şi extrem de variat (cum se desprinde din analiza producţiilor epice şi lirice : balade, cîntece şi doine etc.), iar, pe de altă parte, sfera creaţiei culte, de la nivelul clasei feudale dominante. În vremea lui Mircea cel Bătrîn, pe fondul mişcărilor sociale ce bîntuiau ţinuturile de la sud de Dunăre, apăruseră controverse în privinţa dogmelor bisericeşti şi tocmai în acea perioadă a purtat Nicodim corespondenţă cu patriarhul bulgar Eftimie. Desigur, se conturează gusturi şi mentalităţi noi în domeniul culturii. Vor pătrunde în ţinuturile noastre predilecţiile pentru temele cavalereşti (cum o dovedesc reprezentările de pe monedele lui Mircea cel Bătrîn, nu mai puţin şi figuraţiile de pe cahlele de sobă descoperite în mediul orăşenesc de la Tîrgovişte, un indiciu în plus că profunzimea acestor teme depăşise deja cadrul social al clasei dominante feudale). Dealtfel, semnificativ, însăşi ştiinţa de carte se propagă şi în alte straturi ale societăţii : slove zgîriate pe vase sînt frecvent întîlnite în aşezări rurale (pe unele vase de la Coconi, de pildă), în tîrguri şi oraşe (pe o stra-

chină smălțuită găsită la Tîrgoviște, aparținînd unei locuințe anterioare implantării Curții lui Mircea, meșterul olar, un *localnic*, a făcut însemnarea în slavonește : „(Io)an a scris în luna martie 8 zile [...]“).

Din vremea lui Mircea cel Bătrîn se cunoaște un *Evangheliar*, copiat și împodobit de Nicodim, în anul 1405 (cu un an înainte de moartea acestuia). Mai știm că Filos, logofătul voievodului, călugărindu-se la bătrînețe a compus un *Polieleu*, dedicat Maicii Domnului. Au fost probabil copiate și multe alte cărți bisericești și, probabil, *pravile* — inspirate din dreptul bizantin —, căci și în Țara Românească au existat *scriptorii*, organizate mai ales pe lîngă principalele mănăstiri.

În strînsă legătură cu cultura se află, desigur, și *arta* epocii lui Mircea cel Bătrîn. În epoca respectivă, manifestările artistice de nivel popular sînt cu totul remarcabile, ele fiind îndeosebi probate de numeroasele descoperiri arheologice (produse ceramice, podoabe etc.). Unele vase confecționate de olarii din această vreme sînt *unicate* (și avem în vedere centrul de producție de la Coconi, ale cărui cupe erau ornate cu figuri umane, animaliere — inclusiv reprezentări de pelicani). Bineînțeles, în circuitul valorilor artistice intrau și produsele de import, care și ele îmbogățeau patrimoniul cultural al epocii. De pildă, broderia din 1396 (un epitaf), probabil o danie din partea voievodului pentru mănăstirea Cozia — țesătura fiind însă de proveniență balcanică. În rest, locul principal în arta timpului

l-au avut arhitectura și ramurile specializate adiacente (pictura murală, sculptura, cu o mențiune specială și pentru stilul decorativ prin ceramoplastie, documentat la Cotmeana, Cozia și Tîrgoviște).

*

Această succintă prezentare a Țării Românești din timpul lui Mircea cel Bătrîn a pus accentul pe osatura stărilor interioare, în măsură să ne deslușească, chiar parțial, natura feudală a domniei voievodului. Dar personalitatea acestuia s-a vădit și pe planul relațiilor externe și îndeosebi în cursul luptelor sale de apărare. Este ceea ce ne propunem să evidențiem în cele următoare.

II. POLITICA EXTERNĂ PROMOVATĂ DE MIRCEA CEL BĂTRÎN. ALIANŢE, INIŢIATIVE, BĂTĂLII

1. ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI VECINII EI ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI MIRCEA CEL BĂTRÎN

Comparativ cu situaţia de la mijlocul veacului al XIV-lea, în preajma anului 1380 se anunţau unele modificări pe harta politică a Răsăritului Europei şi îndeosebi a Peninsulei Balcanice. Acestea se datorau atît mişcărilor ivite în interiorul statelor din această parte a continentului, cît şi unui factor politico-militar specific — ofensiva otomană. Ne interesează îndeaproape acest peisaj de geografie istorică din ajunul guvernării lui Mircea cel Bătrîn, spre a-i înţelege evoluţia ulterioară — dramatică pe alocuri —, ca şi implicaţiile în însăşi politica militară a voievodului român.

Peninsula Balcanică. Aici trebuie să distingem, în primul rînd, *Imperiul bizantin*, cel mai vechi stat din sud-estul Europei, odinioară întins de la Marea Neagră la Marea Adriatică (nu mai puţin şi în Asia Mică), dar care fusese slăbit considerabil pe parcursul veacului al XIV-lea, cînd pierde toate posesiunile asiatice şi în bună parte şi pe cele de pe continentul nostru. De fapt, Imperiul bizantin se dezagrega atunci prin acţiunea crizei profunde ce-l cuprinsese în interior, în toate sferele vieţii (economice, sociale şi politice) ; erau urmă-

rile războiului civil din anii 1341—1347, cînd împăratul legitim *Ioan V Paleologul* (1341—1391) fusese detronat de viitorul său socru, marele domestic *Ioan VI Cantacuzino* (1347—1354). De această criză profitase vecinul din vest — țarul *Ștefan Dușan* al Serbiei (1331—1355), care cucerește posesiunile bizantine din Macedonia, Thesalia, Epir și Albania (a ocupat vremelnic și Adrianopolul, după care, cum este știut, țarul Dușan a murit în drum către Constantinopol, în anul 1355). Tocmai atunci apar și turcii osmani, mai întîi la Tzympe (1352), pentru ca în martie 1354 să cucerească cetatea Kallipolis (Gallipoli). Nu erau și singurii care au profitat de slăbiciunea Bizanțului : lor li se adăugau venețienii și genovezii, care își disputau hegemonia militară și comercială în estul Mediteranei, în Egee, și desigur la Marea Neagră și mai ales la Constantinopol (nu întîmplător, în 1380, se desfășura războiul dintre cele două puteri maritime, pentru insula Tenedos, încheiat cu pacea de la Torino, 8 august 1381). Dealtfel, efectele crizei din Bizanț se vor resimți și în părțile noastre, în ținutul de la Dunărea de Jos, mai exact la gurile fluviului, unde, după războiul purtat de bizantini cu genovezii, în anii 1349—1351, pozițiile imperiului vor fi pierdute la Vicina, Chilia și Licostomo, zone în care se va instala pe rînd administrația civilă și militară genoveză, alungată apoi de voievozii Țării Românești.

Fostul Imperiu bizantin era așadar pur și simplu o amintire în epoca la care ne referim, căci în ultimii ani domnia lui Ioan V Pa-

leologul se exercita peste cîteva oaze de efectivă stăpînire : Constantinopolul cu un mic ținut în jur, nici 2500 km^2 (și numai în partea europeană), apoi Salonicul cu un teritoriu în jur tot așa de restrîns și, în fine, cîteva insule din Marea Egee (Thasos, Samothrake, Imbros și Lemnos, alte cîteva lîngă Eubeea, stăpînită de Veneția). Mai exista un teritoriu bizantin, dar departe, în Peloponez — *despotatul Moreei* — condus de fiul lui Ioan V, anume *Theodor I Paleologul*. Altminteri, silit de împrejurări, basileul amintit și-a împărțit tronul cu uzurpatorul Ioan VI Cantacuzino, cu fiul său *Andronic IV* (1367—1379) și cu un nepot, *Ioan VII* (1390). Cînd în 1391 îi succede cel de-al treilea fiu, *Manuel II*, a cărui domnie a durat pînă în 1425, problemele grave cu care era confruntat Imperiul îl vor copleși pe acesta, manipulat continuu de venețieni, turci ș.a., cum vom vedea.

Restructurări marcante au loc și în restul Peninsulei Balcanice. Întinsul imperiu ridicat sub Ștefan Dușan se risipește la rîndu-i după dispariția sa, căci între 1355 și 1371 au fost create state autonome în *Albania* (sub *Balsha II* — ucis în 1385), în *Macedonia* și *Zeta*. Macedonia, de pildă, cuprindea după 1371 stătulețe conduse de *kralj-jupani* : Marko Kraljević la Prilep, Constantin Dejanović la Strumița și Velbujd, Vuk Branković la Kossovo. *Serbia* însăși era acum redusă la stăpînirea cneazului *Lazar Grebljanović* (1371—1389), probabil un nepot natural al marelui Dușan, cu capitala la Kruševac ; Lazar (sau Lazăr), eroul sîrb de

la Kossovo Polje, s-a străduit desigur să-şi mărească teritoriul, spre Branicevo, la Dunăre şi spre Peć (sau Ipeh) în sud, dar ţinutul din jurul Belgradului nu-i aparţinea, aici stăpînind Ungaria — în *banatul de Mačva*. De asemenea, în *Bosnia* guverna un rege, *Tvrtko* (1353—1391). Acest mozaic de stăpîniri mărunte va facilita cucerirea otomană, soarta impusă de această cucerire făcînd ca trei dintre cei numiţi să moară : unul apărîndu-şi ţara — Lazăr al Serbiei, alţi doi înfeudaţi turcilor — Marko şi Constantin, ucişi la Rovine.

De asemenea, tot după 1371, odată cu stingerea bătrînului ţar *Ivan Alexandru, Bulgaria* reprezenta o diarhie : în nord-vest, cu capitala la Vidin, domnea *Ivan Sraţimir* (1360—1365, 1369—1396), văr şi cumnat cu Vladislav I-Vlaicu al Ţării Româneşti (care l-a ajutat pe ţarul din Vidin să-şi recapete tronul, în 1369), iar în rest, guvernînd din Tîrnovo, se afla *Şişman* (1371—1393), frate vitreg cu ţarul vidinean (Şişman în limba turco-cumană semnifică „Grasul") — ambii dispărînd de pe scenă în timpul sultanului Baiazid I al turcilor.

În sfîrşit, pe ţărmul apusean al Mării Negre şi în apropiere de Dunărea de Jos apăruse o *ţară a Cavarnei*, moştenită în veacul al XIV-lea de un anume *Balica,* iar apoi de fratele său *Dobrotici,* care se declarase *despot* (sau primise acest titlu de la Bizanţ, căci se căsătorise cu fiica unui demnitar bizantin). Centrul lui Dobrotici era Caliacra, pe ţărmul mării. În jurul anului 1370, cum se presupune, fiul său *Ivanco* (supranumit *Terter)* a pus mîna pe Si-

listra (sau Dîrstor, din mai vechiul *Durostorum)*, constituindu-se acolo o formațiune statală, Ivanco bătînd și monedă proprie pe care îi apare numele precum și însemnul heraldic bizantin, acvila bicefală. Sigur este că după dispariția lui Dobrotici, prin 1386, fiul său Ivanco îl moștenește — dar intervin otomanii și, împotriva acestora, Mircea cel Bătrîn, care încorporează stăpînirea fostului despot sub ascultarea lui.

Otomanii și primele lor cuceriri. Istoria îndepărtată a turcilor începe în miezul Asiei, iar a *turcilor osmani* sau *otomani* în Asia Mică, în strînsă legătură cu a *turcilor selciukizi*, ai căror continuatori au fost. Într-adevăr, peste stăpînirile bizantine de acolo se constituie treptat un puternic imperiu — *Sultanatul de Rum* sau *de Anatolia*, din veacurile X—XII („Rum" provine de la *rhomaioi*, romei sau bizantini), destrămat apoi prin loviturile primite din partea mongolilor din veacul al XIII-lea (astfel se explică migrarea acestor turci selciukizi, pe care îi aflăm, prin anii 1262—1264, în Dobrogea noastră, menționați aici de geograful arab Ibn Battuta, prin 1330—1331). În pragul veacului al XIV-lea, pe ruinele fostului Sultanat se aflau deja risipite mai multe emirate ; un astfel de principat (sau *beilic*) exista în nord-vestul Anatoliei, cu capitala la Söğüt, avîndu-l în frunte pe Ertogrul. Moștenitorul acestuia s-a chemat *Uthman* (se pronunța : *usman* sau *osman)*, întemeietorul dinastiei otomane (1281—1326).

Vom menţiona existenţa şi a altor emirate, precursoare ale Imperiului otoman. Aşa de pildă, în estul Mediteranei, în faţa coastei Ciprului, se găsea emiratul Karaman (sau *Karamanoglu* = fiii lui Karaman), cu Iconium (Konya), fosta capitală a selciukizilor ; aici va ajunge solia lui Mircea cel Bătrîn în legătură cu pretendentul Musa. În partea opusă, pe coasta Mării Negre, fiinţa emiratul Candaroglu sau Kastamonu (fosta provincie bizantină Paflagonia, care a dat şi un împărat Bizanţului, pe *Mihail IV Paflagonianul)* ; beiul de Kastamonu a fost şi el implicat în afacerea Musa. Se cuvine amintit mai ales emiratul de Aydîn sau Aydînoglu, din vestul Asiei Mici (cu Smirna — Izmir) : mai întîi, pentru că o expediţie a lui Umur bei a pornit de aici, prin 1336—1338 (?), spre gurile Dunării ; cu acel prilej — ne asigură cronicarul turc *Enveri* — s-ar fi cucerit cetatea „Chilia *(Kili)* la hotarul Ţării Româneşti" ; în al doilea rînd, deoarece Cüneid bei (Djuneid) din Aydîn, nepotul lui Umur, a luat la începutul veacului al XV-lea partea pretendentului Mustafa Çelebi (poreclit *Düzme* „Falsul"), adăpostit şi acesta la Mircea cel Bătrîn. La sud de Aydînoglu se găsea alt bei care l-a sprijinit pe Mustafa — Menteşeoglu.

Toate aceste emirate vor fi supuse pe rînd succesorilor lui Osman şi îndeosebi în timpul lui Orhan Gazi (1326—1359), Murad I (1360—1389) şi Baiazid I (1389—1402). Dar nu numai atît, căci presiunea turcilor osmani s-a dezlănţuit şi împotriva „necredincioşilor", în speţă bizantinii din Asia Mică şi de mai departe. Or-

han este acela care cucerește de la ei Prusion (Bursa sau Brusa, 1326), apoi Niceea (Iznik, 1329), prima devenind capitala statului otoman. În anii războiului civil din Bizanț, cînd împăratul-uzurpator se lupta cu adepții minorului Ion V Paleologul și cu regenta Ana de Savoia, turcii lui Umur bei se alătură uzurpatorului Ioan VI Cantacuzino și tot așa procedează și cei conduși de Orhan (acesta îl ajută pe basileu să apere Salonicul, în 1349, și Adrianopolul, în 1352, împotriva lui Ștefan Dușan). În aceste împrejurări se implantează turcii lui Orhan în peninsula Gallipoli (Gelibolu) — un cap de pod strategic de prima mînă, bază pentru viitoarele operații de cucerire în Europa.

Acestea au loc sub sultanul Murad I, supranumit „Împăratul“ *(Hüdavendigâr)*, cel care a dezvoltat statul otoman și organizarea acestuia. A instituit funcții noi — ca acelea de *mare vizir* și de *beylerbeg*, sau beilerbei — și tot lui Murad i se datorează crearea corpului militar de *ieniceri* (yeniçeri „oaste nouă“), în anul 1363, faimoasa oaste de pedestrași. Existau și alte trupe : de călăreți — *spahii* (sipah), de *timarioți* — călăreți cu feude, sistem tipic pentru oastea turcă ; un rol însemnat îl aveau trupele specializate — *azapii* (azab „celibatar“), echipați cu arcuri și săgeți, cu paloș, care erau pedeștri și luptau totdeauna în fața oastei centrale, erau deci primii expuși loviturilor dușmane ; apoi nu mai puțin faimoșii *acîngii* (akîncî) — o cavalerie ușoară, alcătuită numai din turci și rezidînd la hotarele statului *(uç* sau *udj)*, îndeosebi în Rumelia. Acîngiii erau

bine organizați, cu legi proprii, catastife (defter) etc. Înaintea oricărei expediții poruncite de sultan ei îndeplineau misiuni de recunoaștere — deveneau deci *cercetași* în țara adversarului — și porneau către zona operațională cu cîteva zile înainte, eliminînd eventualele curse, dregînd podurile etc. Firește, prădau totul în calea lor *(akîn)* și-i vom vedea în această postură atît înainte, cît și după bătălia de la Rovine.

Cu astfel de trupe a pornit *Murad I* la cucerirea Peninsulei Balcanice : în 1361 cad Tzurulon (Çorlu) și Didymoteichos (Dimetoka), iar în 1362 marele centru bizantin de pe „drumul imperial“ (ce străbătea Peninsula), Adrianopol (Edirne), devenit a doua capitală turcă după Brusa, pentru ca în 1363 să fie cucerită și cetatea Philippopol (azi Plovdiv). A urmat un răgaz ceva mai îndelungat, în care turcii și-au pregătit cu grijă viitorul asalt european, iar creștinii au încropit cunoscuta coaliție (la care a participat și Vlaicu Vodă) — învinsă însă în 1371 la Cernomen (Çirmen) pe Marița ; se deschidea astfel drumul către ținuturile bulgare și sîrbo-macedonene. Dealtfel, preliminariile cuceririi au loc în anii 80 : Sofia, în 1382, cade în fața atacurilor otomane și apoi, în 1386, Niș-ul. Primejdia turcească se apropia, într-adevăr, nestăvilită, către linia Dunării.

Moldova. Țara Moldovei era un stat feudal relativ tînăr, structurile ei interne abia se consolidau și un mare merit în această privință i-a revenit voievodului-întemeitor de dinastie,

Petru I al Muşatei sau Muşatinul (1375—1391) ; aşadar, cînd Mircea preia tronul din ţara vecină de la sud-est, Petru I se afla în al 11-lea an al domniei. La vest, Moldova se învecina cu voievodatul Transilvaniei, la nord cu Polonia (cu precizarea că Galiţia sau Rusia Roşie, cu Liovul, aparţineau Ungariei — revenind Poloniei după 1386), la est cu Lituania (care cotropise Ucraina), iar la sud-est cu tătarii din hanatul Kipčak, care dominau şi asupra părţii de sud a teritoriului moldovean. Capitala Muşatinului era Suceava, un oraş în dezvoltare, întărit de voievod cu două cetăţi — una spre apus („Cetatea Şcheia"), cealaltă la est, viitoarea *Cetate de Scaun* a domnilor moldoveni. Moldova, de reţinut, îşi dezvoltă sistemul ei defensiv tocmai în timpul acestui voievod, care construieşte şi Cetatea Neamţului (respectiv nucleul patrulater al acesteia) — alte cetăţi, mai vechi, existînd la Hotin şi la Moncastro sau Cetatea Albă.

Ca şi în ţara de la sud de Carpaţi, economia din Moldova era predominant agrar-pastorală ; aceleaşi erau ramurile meşteşugăreşti, prospera şi acolo comerţul intern şi de tranzit — datorită şi marelui drum comercial ce străbătea ţara în lung, venind din Polonia şi ajungînd la Cetatea Albă şi la gurile Dunării. Dealtfel, liovenii obţinuseră de la Ludovic I al Ungariei, prin 1379—1380, dreptul de depozit (Stapelrecht), rîvnind totodată la exclusivitatea pieţei moldovene. Existau deci condiţii propice pentru dezvoltarea oraşelor — şi atunci era

vorba mai ales de Baia, Siret, Bîrlad, Suceava ş.a. —, ca şi pentru apariţia monedei ; baterea acesteia se datorează tocmai voievodului Petru I Muşatinul : o solidă piesă de argint, în sistemul groşilor polonezi, cu stema Moldovei pe avers (bourul legendar) şi flori de crin pe revers.

Nu cunoaştem, din nefericire, ansamblul raporturilor stabilite între Mircea cel Bătrîn şi Petru I Muşatinul ; dar ştim cu siguranţă că evenimentele create în Rusia Roşie în anii 80, cum vom vedea mai jos, au constituit, alături de altele, temeiul apropierii politice a celor două ţări româneşti de Polonia — Moldova, mai ales, rămînînd multă vreme în sfera de influenţă a acestui regat.

Regatul Ungariei. Domnia regelui *Ludovic I de Anjou* (1342—1382) fusese pentru Ungaria o epocă de maximă însemnătate, chiar una de măreţie, căci monarhul de viţă franco-napolitană devenise în pofida unor cusururi (între care şi versatila sa politică) un adevărat conducător al lumii catolice apusene — un *lider,* cum am zice azi. El colaborase strîns cu papalitatea, cu monarhia poloneză (cu care era şi înrudit) şi cu genovezii, fiind deci un adversar de temut al veneţienilor. Odată cu stingerea lui Cazimir cel Mare al Poloniei (1370), ultimul din dinastia Piaştilor, tronul din Cracovia ajunge — cum se convenise anterior — în mîna lui Ludovic I. Întrucît nici acesta nu a avut urmaşi în linie bărbătească, la moartea lui, în 1382, tronul ungar a revenit reginei Elisabeta

(o bosniacă, fiica lui Ștefan II Cotromanić) și fiicei Maria, o copilă de șase ani, care în 1373 fusese juruită fiului lui Carol IV al Boemiei, tînărul (și el nevîrstnic atunci) *Sigismund de Luxemburg*, crescut în ideea că va deveni cîndva regele Ungariei.

Numai că lucrurile s-au încurcat o vreme și au fost chiar cu totul împotriva pretendentului Sigismund, nu mai puțin defavorabile și celor două regine. În 1382—1384, Sigismund întreprinde cîteva expediții în Polonia, cu speranța că-și va asigura și tronul polonez, dar se împotrivesc nobilii din această țară, care o chemară la ei pe Jadwiga (sau Hedviga), a doua fiică a lui Ludovic I (1384). În acest răstimp, în Ungaria s-a iscat o stare de anarhie feudală : se revoltă nobilii de pe coasta adriatică, în Dalmația și Croația, care îl aduc la Buda pe *Carol de Anjou* („cel Mic"), văr de-al doilea cu Ludovic. Amenințate, reginele apelează la Sigismund, care e nevoit să renunțe la intențiile poloneze : sosit la Buda, în 1385, el se căsătorește cu Maria de Anjou și încearcă să facă față situației. Lipsit însă de experiență și, probabil, cu sfetnici nesiguri, el nu reușește, căci la finele lui 1385 Carol II de Anjou a fost proclamat rege al Ungariei. Peste scurtă vreme însă, la 24 februarie 1386, partizanii reginei Elisabeta îl asasinează și drumul către rîvnitul tron părea că îi este deschis lui Sigismund de Luxemburg.

Din nou, totuși, a trebuit să mai aștepte. Reginele, însoțite de Nicolae de Gara (acela cu care se luptase în 1377 și Vlaicu Vodă), se

îndreptară spre Croația, împotriva răsculatului Ioan Horwath, dar sînt înfrînte și luate în captivitate, iar Nicolae de Gara ucis. Tot atunci, în 1386, Tvrtko al Bosniei trece de partea răsculaților și ocupă Dalmația ; sîrbii se agită și ei împotriva banatului de Mačva, iar în Rusia Roșie intervine regina Jadwiga a Poloniei. Evenimentele din anul 1386 l-au supus deci la mari încercări pe Sigismund.

Abia în toamna aceluiași an, cînd Mircea se urca pe tron, a fost în stare și Sigismund de Luxemburg să pornească decisiv la luptă : ocupă Buda, iar în primăvara lui 1387 — beneficiind și de alianța vremelnică a Veneției — se îndreaptă împotriva Croației. Rebelii, care o uciseră pe regina Elisabeta, o eliberaseră totuși pe Maria (iulie 1387) și abia acum poate efectiv Sigismund de Luxemburg să se ocupe de tronul Ungariei, deși mișcarea anarhică din regat era încă activă. Dar regele Sigismund, care avea atunci doar 20 de ani, se bucura de o sănătate de fier — și aceasta, alături de firea sa perseverentă, l-a ajutat să-și îndeplinească rolul istoric, în cadrul unei politici de anvergură în care a colaborat (nu totdeauna cu franchețe, trebuie precizat) cu Mircea cel Bătrîn. Distincțiile în această privință le vom face la locul cuvenit, dar, pe deasupra acelor fapte, între cei doi monarhi se deschidea într-adevăr o punte : spre deosebire de trecut, marcat de repetate și sîngeroase confruntări, începea cu ei lupta umăr la umăr pentru o cauză comună, care se va transforma cu timpul într-un stindard.

Uniunea polono-litvană. Am amintit deja cîteva fapte privitoare la Polonia, dar unele precizări se impun. Polonia, în 1370, nu avea o întindere prea mare — ea cuprinzînd ținutul Posnaniei (limitat la nord de prezența Cavalerilor teutoni, care îi închideau accesul la Marea Baltică) și așa-numita Polonie Mică, Galiția occidentală — unde se afla și capitala, Cracovia. În jurul Varșoviei exista un stat separat, principatul Mazoviei, unit cu Polonia abia în veacul al XVI-lea. *Cazimir cel Mare* cucerise de la principii ruși Galiția orientală, cu Liovul, sau Rusia Roșie (1349), dar la dispariția sa acest teritoriu ajunge în stăpînirea regelui Ludovic I al Ungariei. Am văzut ce s-a întîmplat la moartea angevinului. La cele arătate, considerăm necesar să mai adăugăm și faptul că *Jadwiga,* ajunsă regină (1384), a fost constrînsă de aceiași nobili poloni să ia în căsătorie nu pe cine voia ea, ci pe un „păgîn“ adevărat, pe Jagaïllo, marele cneaz al Lituaniei (18 februarie 1385), care abia cu acest prilej s-a botezat în credința catolică, luînd numele de Vladislav.

Datorită acestei căsătorii, în Răsăritul Europei apare unul dintre cele mai puternice state feudale — Uniunea polono-litvană (tratatul de la Krewo : 14 august 1385), soțul Jadwigei fiind proclamat rege în 1386 (Vladislav II a rămas mare cneaz al Lituaniei pînă în 1392 ; apoi, Uniunea polono-litvană se destramă, deoarece în 1398 ajunge mare cneaz al Lituaniei Vitold, vărul regelui).

Spre deosebire, aşadar, de cumnatul său din Ungaria, care a trebuit să înfrunte numeroase dificultăţi spre a se impune, ascensiunea lui *Vladislav II Jagello* a fost cu totul spectaculoasă — chiar de la început insolită în felul ei, căci erau rari suveranii din epocă netrecuţi la creştinism, cu excepţia, fireşte, a musulmanilor, în Europa. Vom arăta în alt loc desfăşurările ce au urmat, care vor întări poziţia noului rege din nord, explicîndu-se în bună parte de ce s-au apropiat de acesta, pe rînd, voievozii români : Petru I Muşatinul, iar la scurt interval şi Mircea cel Bătrîn.

2. ALIANŢE EXTERNE ŞI POLITICA MILITARĂ A LUI MIRCEA CEL BĂTRÎN (PÎNĂ LA 1397)

Aşa cum s-a arătat, în ultimul sfert al veacului al XIV-lea situaţia politică internaţională din Răsăritul Europei se complică, datorită, pe de o parte, cuceririi otomane în Peninsula Balcanică, iar pe de altă parte, mişcărilor din interiorul acesteia. Se adaugă anarhia feudală ivită după dispariţia regelui Ludovic I, în Ungaria, nu mai puţin şi disensiunile — de moment, trebuie precizat — dintre aceasta şi regatul polon învecinat, odată cu ascensiunea noului rege Vladislav II Jagello. În anii 80 ai veacului se crease deci o conjunctură care avantaja şi netezea de fapt penetraţia turcească spre Dunăre şi spre vestul Peninsulei Balcanice. Marile puteri ale vremii asistau neputincioase la creşterea puterii lui Murad I, căci

nu puteau interveni din pricina gravelor probleme lăuntrice cu care erau ele însele confruntate, în timp ce statele mici din Balcani acceptaseră supunerea față de otomani — sau, ca Lazăr al Serbiei (ajutat de bosnieci), au căutat printr-un disperat efort să-i stopeze (victoria cneazului de la Pločnik, 1387). Nu a fost tutuși de ajuns, căci oștile sultanului se vor năpusti curînd către nord-estul Peninsulei și apoi către Serbia însăși.

În astfel de circumstanțe, nu este greu de dedus că voievodul Mircea cel Bătrîn a fost nevoit, la rîndul său, să evalueze raporturile de forță din arena internațională, să-și cristalizeze intenții și să ia decizii pe planul relațiilor externe. Acest lucru se petrece de fapt chiar în primii săi ani de domnie. În cadrul confruntărilor amintite, cu efectele militare implicate, voievodul român a dat dovadă de un remarcabil simț politic : orientîndu-se în hățișul intereselor contradictorii ce dominau atunci relațiile interstatale, domnul Țării Românești a exploatat cu dibăcie situațiile ivite, folosind deopotrivă puterea sa militară și demersurile diplomatice, căutînd permanent ca asigurarea echilibrului între puteri să fie și în folosul țării sale. *Întreaga politică externă și militară a voievodului a fost subordonată aceluiași țel strategic de care am amintit : luptă tenace, pe toate planurile, pentru apărarea integrității teritoriale a Țării Românești și a libertății ei politice* — principiu fundamental, promovat și aplicat de Mircea cel Bătrîn, apărat cînd a fost cazul cu arma în mînă. Bineînțeles, s-au

ivit şi situaţii care i-au permis voievodului să preia iniţiativa politico-militară, aşa cum a fost aceea la care ne referim mai jos.

Campania din Dobrogea (1388). În legătură cu evenimentele din anul 1388 subzistă încă nelămuriri, datorită penuriei documentare şi mai ales unor confuzii şi contradicţii ce caracterizează sursele existente (în cea mai mare parte de provenienţă turcească). Este vorba, în primul rînd, de împrejurările în care dispare Dobrotici (angajat de mai multă vreme într-un conflict cu genovezii, sprijiniţi de otomani), ca şi de acelea în care fiul său Ivanco (numit probabil şi Terter) ajunge în fruntea despotatului mărunt de la Marea Neagră şi Dunăre ; căci, după cum se conturează o opinie din istoriografia actuală, Ivanco-Terter stăpînea atunci Silistra şi un teritoriu din jurul cetăţii, contopite apoi cu restul despotatului lui Dobrotici pe care l-a moştenit pentru scurtă vreme. Dobrotici va fi murit probabil prin 1386, căci în anul următor tocmai Ivanco reglementa diferendele cu genovezii, prin cunoscutul tratat din 27 mai 1387, el devenind totodată şi vasal (tributar) al turcilor care se aflau deja în „coasta“ stăpînirii sale. În al doilea rînd, este vorba de desfăşurările concrete pe tărîm militar, din partea otomanilor, care au avut loc — potrivit unor izvoare turceşti — în anul 790 H [11 ianuarie—30 decembrie 1388], desfăşurări care l-au antrenat şi pe voievodul Mircea cel Bătrîn.

Potrivit concepției musulmane, turcii denumeau teritoriile pe care intenționau să le cucerească și să le stăpînească efectiv cu un termen special, *dar al-harb* („ținut al războiului“), pe cînd cele deja supuse și plătind tribut se chemau *dar al-ahd*, făcînd parte din șirul celor denumite *dar al-sulh* („ținut al păcii“) ; în caz de răzvrătire a celor tributare, de nesupunere, inclusiv la plata tributului, ele redeveneau *dar al-harb* și sultanii turci s-au străduit totdeauna să le readucă la ascultare. Desigur, existau și țări tributare otomanilor care nu erau efectiv ocupate de către ei — cazul crăișorilor din ținuturile sîrbo-macedonene, al țarului Șișman de la Tîrnovo și, am văzut, al lui Ivanco. Întrucît ultimii doi refuzaseră să-l ajute pe sultanul Murad I în bătălia de la Pločnik (1387), ei au fost declarați *răzvrătiți*, țările lor devenind *dar al-harb*. *Neșri*, unul din vechii cronicari turci, scrie : „Poruncind vizirului său Ali-pașa, sultanul i-a spus : Trecînd marea cu 30 000 de ostași *(er)*, să dai foc și să distrugi și să devastezi vilaietul lui Susmanos“.

Potrivit însă cronicii lui Neșri, țarul Șișman a venit înaintea sultanului Murad, la Iambol, umilindu-se și promițînd acestuia predarea cetății Silistra („Nu am altă cetate și alt oraș mai bun decît Silistra“ — ar fi declarat el), fiind iertat ; totuși nu-și ține promisiunea, Ali-pașa fiind însărcinat cu cucerirea Silistrei și cu supunerea deplină a lui Șișman. Comandantul turc a mers pe marginea Dunării, ocupă o cetate *(berkoz)*, apoi Sviștovul și Neșri adaugă : „Pornind de acolo a cucerit de pe malul

Dunării fortărețele pe care, trecînd [fluviul] le luase valahul și, luînd în robie pe locuitorii lor, [Ali-pașa] a plecat de acolo și a atacat Nicopolul, deoarece Șișman fugise și intrase acolo“. Cere din nou iertare, scăpînd cu viața și de această dată.

Preluînd informațiile din cronicile turcești, istoricul și orientalistul *Johannes Leunclavius* așază altfel faptele (el vorbește și de cucerirea Tîrnovei, de asediul Varnei — din partea lui Iacși-bei —, oraș stăpînit de Ivanco : „regișorul Varnei și al regiunii vecine zisă Dobritze“ etc.), iar pasajul despre intervenția românilor sună : „cetăți și castele pe care mai înainte românii le ocupaseră trecînd Dunărea în Bulgaria *(arces et castella quae olim transalpini valachi [...] occupaverant in Bulgaria“).*

Ce ar trebui să reținem cu prioritate din aceste informații ?

Expediția condusă de vizir — numit și Candarlî Ali-pașa — a avut loc într-adevăr în anul 1388, dar urmările ei au fost cu totul altele decît cele ce rezultă din datele disparate oferite de izvoarele citate în ceea ce privește teritoriul numit mai tîrziu Dobrogea. Căci, aflînd de șovăielile țarului Șișman, *poate și la apelul stăruitor al lui Ivanco,* Mircea cel Bătrîn s-a decis să intervină cu oastea sa, *ocupînd Silistra împreună cu o bună parte din despotatul lui Ivanco, precum și întregul teritoriu dintre Dunăre și Marea Neagră.* Era un fapt împlinit înainte ca oastea turcă a lui Iacși-bei să ajungă în fața Silistrei, deoarece Leunclavius arată că această cetate era închisă otomanilor : „întâ-

rită cu toată sîrguința“, ea nefiind cucerită atunci de turci. În acele împrejurări a dispărut de pe scenă și Ivanco (posibil în urma unui complot organizat de turci, ca răzbunare). Tradiția tîrzie bulgară, consemnată, de pildă, de *Paisie de la Hilandar* (Hilandarski), în veacul al XVIII-lea, redă ceva mai fidel conținutul desfășurărilor din anul 1388 : oastea turcă „au bătut-o vlahii și toți (turcii) pînă la unul sau doi s-au înecat în Dunăre ; astfel au scăpat în acea vreme bulgarii și vlahii de cotropirea turcească“. Cu alte cuvinte, *rezultă că Mircea cel Bătrîn a fost atras de evenimente, organizînd campania sa dobrogeană ca ripostă la planurile de cucerire otomane de la Dunărea de Jos.* În nici un caz nu poate fi vorba de alungarea turcilor din Dobrogea (adică de luarea în stăpînire a unui ținut ocupat înainte de otomani), cum încearcă să acrediteze anumite curente istoriografice.

Așadar, departe de a fi un simplu episod din seria amplelor încleștări de mai tîrziu, începutul domniei voievodului Mircea cel Bătrîn ni se prezintă, odată cu anul 1388, într-o lumină pe care o exprimă dealtfel cît se poate de limpede — și firesc — titlul purtat de el în documentul sigur datat (4 septembrie 1389) : *„marele și singur stăpînitorul domn Ioan Mircea* [...] *domn a toată Ungrovlahia și al părților Podunaviei și al celor de peste munți“*. El deținea Silistra, Vicina, Chilia și celelalte cetăți din Dobrogea ; numai stăpînirea genoveză de la Licostomo mai ființa atunci ca atare, dar în decurs de un deceniu va fi înlăturată și aceasta.

A fost o participare militară românească la Cossovo? Cuceririle otomane au fost dirijate în anii 1388—1389 către vestul şi nord-vestul Peninsulei Balcanice (cînd se ocupă Albania de sud şi o parte din Epir), ţinta principală devenind însă Serbia, împotriva căreia se îndreaptă sultanul Murad I în persoană. Lupta decisivă s-a dat pe Cîmpul Mierlei (Kossovo Polje) sau Cossovo. Se ridică problema dacă aici a luat parte şi Mircea cel Bătrîn, respectiv dacă a trimis oaste în ajutorul celui atacat, Lazăr cneazul, căzut eroic pe cîmpul de luptă (sultanul Murad însuşi fiind ucis în cortul său de către un sîrb).

Potrivit analelor sîrbeşti, lupta s-a dat la 15 sau 21 iunie 1389 (surse otomane indică şi data de 10 august), dar primele surse citate nu menţionează participarea românilor, exceptînd varianta unui letopiseţ sîrbesc (de la Studeniţa), care aminteşte de „Basarabi", aflaţi, chipurile, nu alături de cneazul Lazăr, ci în tabăra otomană, în rînd cu tătarii, grecii, albanezii — fapt ce pune sub semnul îndoielii credibilitatea izvorului. În schimb, sursele turceşti, aproape în majoritate, vorbesc de participarea oastei româneşti la amintita luptă. Astfel, cronicarul *Şukrullah scria:* [Murad] „s-a îndreptat împotriva ţării lui Laz(ăr). Beiul Laz- ului, auzind aceasta, a dat de ştire ghiaurilor din ţările apusene şi le-a cerut ajutorul. I s-au trimis oşti din Ţara Românească (Eflak), de la unguri şi de la cehi, de la sîrbi, de la albanezi (Arnavut), de la croaţi (Hîrvat), de la bulgari şi de la frînci (Firenki) [respectiv veneţieni,

n.*NC.]*. S-au adunat mai bine de 100 000 de ostaşi ghiauri etc." (urmează descrierea luptei ş.a.). Cu mici diferenţe, conţinutul informaţiei de mai sus se găseşte şi la cronicarii Enveri, Neşri, *Idris Bitlisi* şi *Sa'adeddin*, ultimul amintind şi de participarea moldovenilor şi indicînd cifra de 200 000 ostaşi „ghiauri", acelaşi mai precizînd că oastea ungurească şi oastea românească „au stat pe cele două aripi" în cursul încleştării.

Dacă este oricum îndoielnică participarea moldovenilor, acelaşi lucru se poate afirma şi despre unguri şi în bună măsură despre Mircea cel Bătrîn. S-a obiectat astfel, că atunci, în 1389, cneazul Lazăr era învrăjbit cu Sigismund de Luxemburg (o expediţie a acestuia avusese loc împotriva sîrbilor cu cîteva luni înainte de Cossovo) şi nu întreţinea raporturi bune nici cu Sraţimir din Vidin. Or, un ajutor al lui Mircea trebuia să străbată prin ţinuturi stăpînite de unguri şi de Sraţimir ; în plus, deşi ridicase steagul de luptă împotriva otomanilor, voievodul român era desigur mai preocupat de întărirea poziţiilor sale în Dobrogea nou stăpînită etc. Problema participării unor oşteni români la bătălia care avea să facă din Serbia o ţară vasală turcilor a rămas şi rămîne încă destul de controversată în istoriografie.

Alianţa lui Mircea cel Bătrîn cu polono-litvanii (1389—1391). Această alianţă a fost de fapt efectul relaţiilor cu vecinul din nord-vest, cu Sigismund de Lu-

xemburg al Ungariei. Într-adevăr, ca urmare a așezării sale geografice și a raporturilor multiple stabilite în decursul vremii cu acest vecin care era regatul Ungariei, Țara Românească a fost permanent ținta expansiunii acestui regat, cum au dovedit-o intervențiile militare întreprinse de regii angevini (în 1330 și 1368) ; „Sîntem siliți și datori să redobîndim hotarele și ținuturile de margine ale acestui regat al nostru din ghiarele oricăror răzvrătiți", astfel proclama la 5 ianuarie 1365 Ludovic I, socotind țara transalpină ca o posesiune regală. Această politică de dominare a fost moștenită și de Sigismund de Luxemburg, care, din prudență, nu afișa pe față așa-numitele „drepturi" de stăpînire asupra Țării Românești (exceptînd anii 1396—1397), căci Mircea cel Bătrîn și-a dovedit de la început forța (de menționat că regele evoca astfel, și constant, Moldova : „țara noastră Moldova"). Cert este că, pe ascuns, în strategia sa politică și militară regele Sigismund considera Țara Românească ca pe o țară supusă voinței sale. Ceea ce Mircea cel Bătrîn a sesizat din vreme (nu este exclus ca Sigismund să fi agitat problema Severinului și chiar a feudelor ardelene stăpînite de voievod, Amlașul și Făgărașul, contestîndu-le). Dealtfel, însăși intrarea Dobrogei în stăpînirea lui Mircea cel Bătrîn nu era în măsură să-l bucure prea mult pe regele din Buda, întrucît acțiunea militară izbîndită fulgerător de voievodul român leza interesele strategice ale Ungariei la Dunărea de Jos și în Orient (astfel cum vor fi

acestea direcţionate în scurtă vreme de însuşi Sigismund de Luxemburg), iar în chip direct pe cele ale negustorilor genovezi, aliaţii de nădejde ai regilor unguri (vom vedea mai departe cum se punea problema Chiliei).

Aşa încît, existau suficiente motive ca Mircea cel Bătrîn să se „desprindă" oarecum de Sigismund (să se „lămurească" cu regalitatea ungară, cum considera Nicolae Iorga), îndreptîndu-şi atenţia asupra regelui din nord, Vladislav II Jagello, a cărui atitudine îi convenea voievodului român, căci exprima adversitatea faţă de intenţiile expansioniste şi hegemoniste ale lui Sigismund. Intermediarul noilor relaţii previzibile a fost voievodul Moldovei, Petru I Muşatinul, care se închinase deja, ca vasal, în 1387 — cu prilejul descinderii regelui Vladislav la Liov. Drept urmare, în 1389, Mircea cel Bătrîn îi trimite la Radom pe boierii săi Manea şi Roman Herăscu, însoţiţi fiind de boierul moldovean Drăgoi, care încheie acolo preliminariile unui *tratat militar preventiv* — o alianţă politică şi militară îndreptată vădit împotriva lui Sigismund. Actul încheiat trebuia să fie confirmat printr-o scrisoare cu pecete din partea voievodului şi printr-un act similar al regelui polon, ceea ce se şi traduce în fapt, păstrîndu-se doar scrisoarea lui Mircea cel Bătrîn, datată 20 ianuarie 1390, la Lublin. Dar s-au mai purtat discuţii în această privinţă (runde de convorbiri, cum am zice azi) şi anume la Suceava (martie 1390), pentru ca o reconfirmare să aibă loc din partea voievodului la Liov, la 6 iulie 1391.

Prin tratat se consemna, de fapt, o alianță militară încheiată pe picior de egalitate între cei doi suverani ; nu era vorba de o supunere din partea voievodului Țării Românești. Mircea se angaja : „promitem și făgăduim să-l ajutăm pe amintitul domn Vladislav, regele, cu toată puterea și mijloacele noastre, atunci cînd va cere ajutorul nostru, și pe oamenii supuși lui, de năvălirea și atacul dușmănos al (lui Sigismund), regele Ungariei, al supușilor lui și al oricăror oameni supuși lui, iar împotriva altor dușmani și a oricăror vătămători ai susnumitului domn Vladislav, regele, să-l ajutăm după bunul plac al învoielii noastre, iar acest lucru se cuvine și trebuie să-l facem ca unui prieten". Cam în aceiași termeni sună și învoiala (sau *rînduiala* întregului tratat : *ordinatio)* din partea regelui Vladislav : „la cererea noastră — stă scris în actul lui Mircea —, trebuie și va fi dator să ne ajute împotriva ⟨lui Sigismund⟩, regele Ungariei, și a supușilor lui, prin toată puterea și mijloacele lui, iar împotriva altor dușmani de-ai noștri ne va ajuta ca prieten, după bunul plac al liberei lui înțelegeri" (actul de la Liov, 6 iulie 1391).

Din cele consemnate mai sus se pot distinge, așadar, unele nuanțări în clauzele acestui tratat politic și militar : între cei doi suverani se stabilesc raporturi de reciprocitate în ce privește obligația fiecăruia de a sări în ajutorul celuilalt — dar numai în eventualitatea acțiunilor pornite de la un inamic comun, Sigismund și cei din subordinea lui ; în rest, într-a-

jutorarea era lăsată la liberul arbitru al semnatarilor, adică nu era obligatorie (Mircea, de pildă, putea sau nu să-l ajute pe Vladislav II Jagello dacă acesta ar fi fost atacat de Cavalerii teutoni, și invers, regele putea sau nu să intervină alături de voievod în cazul unui atac turcesc). Aceste distincții se datorau, desigur, distanței geografice dintre cele două țări semnatare, dar mai ales faptului că au fost luate în considerare posibilitățile reale de ajutorare din partea Țării Românești, respectiv a Poloniei.

Firește, o asemenea alianță preventivă nu a avut efecte propriu-zise pe tărîm militar, căci nu posedăm nici o știre despre situații în care prevederile ei au fost aplicate. Dar alianța a avut un fundal politic evident și tocmai în această direcție s-au resimțit efectele ei, căci a avut menirea să-i deschidă ochii regelui Sigismund, determinîndu-l pe acesta la o atitudine mai reținută — *de așteptare*, putem spune —, pentru ca în scurtă vreme el să fie obligat să caute la rîndu-i căile pentru o înțelegere cu Mircea cel Bătrîn și pînă la urmă să conlucreze cu acesta din urmă. Dar pînă a se ajunge la această treaptă nouă în relațiile dintre Ungaria și Țara Românească, voievodul român a trebuit să fie supus la grele încercări, iar în alte ocazii, cînd relațiile externe dintre cele două țări vor fi iarăși și iarăși afectate, Mircea cel Bătrîn va folosi din nou o armă din arsenalul său politic și diplomatic : reînnoirea alianței cu regele polon.

Marile bătălii din anii 1394 și 1396 (de la Rovine și de la Nicopol). În anul 1390, cînd Mircea cel Bătrîn era angajat în perfectarea alianței cu Vladislav II Jagello, Imperiul otoman, condus acum de *Baiazid I*, reia ofensiva spre linia Dunării. Pornit pe cuceriri, sultanul a ordonat lui Firuz-bei (care se remarcase în 1387, cu prilejul luptelor împotriva beiului de Karaman) să atace Vidinul, fără ca acesta să fi reușit, deoarece Srațimir s-a opus cu succes (posibil cu ajutor românesc). Firuz-bei a trecut totuși Dunărea, jefuind cumplit teritoriul Țării Românești din fața Vidinului. Cronicarul turc *Orudj bin Adil* nota despre aceste jafuri : „iar Firuz-bei, trecînd în Țara Românească *(Eflak-ili)*, a făcut o incursiune și s-a întors cu o pradă foarte bogată“, știre care se găsește și la cronicarii *Așik-pașa Zade*, Neșri, Idris Bitlisi (cu detalii semnificative, de pildă în legătură cu banii pe care a pus mîna, cu mulțimea de robi și „ficiori destoinici“ căzuți în captivitate). Era prima incursiune otomană pe pămîntul românesc de la nord de Dunăre (Firuz-bei, să precizăm de pe acum, va cădea în luptă la Ankara, în 1402).

Desigur, Mircea cel Bătrîn a trebuit, la rîndul său, să-i înfrunte pe otomani. Un izvor de la mănăstirea Zografu (Athos) consemnează : „Mircea, voievodul valah, i-a lovit [pe turci] și i-a nimicit rău și abia au scăpat“. Dealtfel, infiltrări otomane s-au făcut simțite și la Silistra ; ele porneau din provincia de margine a Imperiului otoman — *udj* — denumită Deliorman și aflată în legătură cu ținutul *Karînovasî*

(azi Karnobat), de la sud de Varna. Leunclavius relatează despre o astfel de încercare a turcilor de a cuceri Silistra — eşuată însă datorită rezistenţei garnizoanei româneşti pe care o instalase acolo Mircea cel Bătrîn.

În 1392, văzînd că lucrurile se precipită la Dunăre, porneşte la acţiune şi Sigismund de Luxemburg. El îl atacă pe vasalul turcilor, Ştefan Lazarević al Serbiei, învingîndu-l la Golubac. Cele întîmplate scoteau de acum în evidenţă faptul că aportul regelui Ungariei la lupta antiotomană se impunea cu necesitate. Mircea cel Bătrîn însuşi a înţeles acest lucru ; presiunea turcească dinspre sud îl determină să lase pe un plan secundar alianţa cu regele polon şi să prefere înţelegerea cu regele Ungariei.

O atare politică se cerea afirmată fără nici o aşteptare din partea voievodului român. Căci Baiazid I s-a decis să pună în joc însăşi existenţa ţaratelor bulgare şi totodată să cucerească Ţara Românească. Ambiţiile sultanului vizau, evident, şi Constantinopolul, pe care îl asediază în 1393 — anul în care el supune Bulgaria lui Şişman : la 17 iulie 1393 a căzut capitala ţaratului, Tîrnovo, iar Şişman a fost prins şi întemniţat la Filibe (Philippopol-Plovdiv), peste doi ani fiind executat (3 iulie 1395). Totodată, sultanul Baiazid s-a îndreptat cu forţe militare şi asupra Silistrei, pe care a asediat-o de pe uscat şi de pe apă (organizînd o blocadă completă cu corăbiile de luptă). Au avut loc numeroase atacuri — respinse însă de garnizoana românească şi de locuitorii oraşului. Pînă la

urmă, prin viclenie — potrivit cronicii lui Leunclavius — cetatea a căzut în mîinile turcilor : apărătorii au fost ademeniți de promisiunea că se vor putea retrage pe un drum anumit, dar au fost pînă la ultimul măcelăriți de otomani. Trebuie făcută precizarea că forțele sultanului au izbutit să ocupe vremelnic Silistra, fără însă ca restul Dobrogei să fie cucerit. Dealtfel, numai din Dobrogea era posibilă o acțiune fulgerătoare și eficace împotriva teritoriilor ocupate de turci și care constituiau zone de margine ale imperiului otoman, ca aceea desfășurată îndată după evenimentele de la Silistra, în 1393, din ținutul Karînovasî. Mircea cel Bătrîn a pornit atunci într-acolo cu cavaleria —„cu călăreții săi", după cum preciza Sa'adeddin —, prădînd o zonă întinsă și provocînd pierderi oastei otomane : „a trimis în rîndurile martirilor pe unii dintre musulmani, iar pe alții i-a luat în robie" —, adăuga Neșri, care credea că atunci voievodul român era tributar turcilor *(haradjgüzar)*, fapt ce nu corespundea nicidecum realității. În schimb, este de luat în considerare afirmația din sursele turcești : Mircea cel Bătrîn întreținea de pe atunci legături cu opozanții lui Baiazid din interiorul Imperiului otoman, care îl informau pe domnul de la Dunăre despre mișcările și intențiile sultanului. Unul dintre aceștia era beiul de Kostamonu, hulit tocmai pentru faptul că l-ar fi instigat pe voievod la devastarea ținutului Karînovasî. Este vorba de Isfendijar, fiul lui Kötörüm Baiazid (Baiazid „paraliticul",

mort în 1385), confundat de Idris Bitlisi (care a scris în persană) cu tatăl său : „acel bătrîn infirm cu gînduri nechibzuite l-a ațîțat pe ghiaurul Țării Românești și l-a îndemnat să devasteze și să prade ținuturile islamice“.

Așadar desfășurările din anul 1393 au dezvăluit cu claritate intențiile cuceritoare ale sultanului. Următoarea țintă după ocuparea Bulgariei de la Tîrnovo și a Silistrei avea să fie Țara Românească. Baiazid I a fost silit să nu-și pună imediat planul în aplicare, fiind reținut de problemele ivite în Asia Mică. În ceea ce privește pericolul care îl amenința pe voievodul român, cu siguranță că acesta nu a stat cu brațele încrucișate : a luat măsuri de apărare în interiorul țării și la granițe, va fi făcut demersuri pe lîngă regele polon, pe lîngă Sigismund și pe lîngă alți suverani creștini. Regele Ungariei și voievodul Trnsilvaniei, *Frank Scécsenyi,* erau oricum informați de către Mircea cel Bătrîn despre situația Țării Românești și despre iminența invaziei otomane, care periclita grav însuși regatul Ungariei. Rezultă acest lucru din scrisoarea expediată la 26 mai 1394 cavalerului curții din Buda, Gheorghe (sau Grigore) de Beclean, trimis sol la voievodul român ; el a trebuit să treacă și pe la voievodul Transilvaniei. Rezultatul soliei n-a fost însă pe măsura așteptărilor voievodului român. Chiar dacă domnul Țării Românești a primit promisiuni de ajutor, acestea nu s-au realizat. *Pînă la urmă Mircea cel Bătrîn s-a aflat singur în fața gravului pericol otoman.*

B ă t ă l i a d e l a R o v i n e (1 0 o c t o m b r i e 1 3 9 4). În vederea începerii campaniei la nord de Dunăre, a venit din Anatolia la Adrianopol însuși sultanul, care și-a constituit o armată puternică, în rîndurile căreia au fost chemați și vasalii săi — Ștefan Lazarević din Serbia, Marko Kraljević de la Prilep și Constantin Dejanovic (sau Dragaš) de la Velbujd, probabil și alții (nu sîntem lămuriți dacă a avut loc și o participare bulgară, dat fiind faptul că fosta stăpînire a lui Șișman era acum un pașalîc). Potrivit relatărilor din cronicile turcești, oastea otomană s-a îndreptat apoi către Nicopol, de unde a trecut apoi Dunărea. (S-a presupus, pe baza unui izvor semioficial, că itinerarul lui Baiazid ar fi urmat un drum dinspre apus, respectiv pe la Severin — ipoteză ce se dovedește totuși greșită ; Leunclavius se referă chiar la o *expeditio pontica* din partea lui Baiazid, indiciu în plus că sultanul urmărea nu numai supunerea teritoriului românesc de la nord de Dunăre, ci și Dobrogea, care se afla în stăpînirea lui Mircea cel Bătrîn.)

În legătură cu data expediției turcești și cu locul unde s-a desfășurat bătălia principală dintre oastea lui Mircea cel Bătrîn și armata otomană condusă de Baiazid I s-au emis diferite ipoteze. Astfel, referitor la prima problemă, izvoarele turcești încurcă cronologia, căci devansează anul : 1389—1390 (Orudj), 1390—1391 (Neșri) ș.a. Chiar cele bizantine nu sînt explicite, întrucît așază lupta după cea de la Nicopol (Chalcocondil). Numai cronica anonimă bulgară o situează înainte de 3 iulie 1395,

zi în care a murit țarul Șișman. Într-un grup de vechi letopisețe sîrbești (10 la număr), redactate pînă în jurul anului 1460, bătălia de la Rovine este datată *10 octombrie 1394*. O astfel de datare este, în general, acceptată și de istoricii români. Cît privește locul în care s-a desfășurat bătălia principală, confruntarea directă dintre oștile voievodului român și trupele sultanului, indicațiile izvoarelor sînt vagi sau contradictorii — de pildă : „pe malul unui rîu" (cronica anonimă bulgară) ; „într-un loc neprielnic" (Phrantzes). Unele cronici turcești indică totuși locul bătăliei *(ugraș yerinde) pe rîul Argeș* : „Arkîs" (Enveri), „Arkaș" (Neșri), iar Leunclavius, care preia ca atare informațiile turcești, se exprimă astfel : *„in loco quem Turci tam Arcas quam Artzes nominant"*.

Dealtfel, izvoarele turcești încearcă să descrie locul bătăliei, ambianța geografică a acesteia, referindu-se la pregătirile făcute de Mircea cel Bătrîn : „Avînd în spate un munte, [Mircea — *Emirgi*] a pregătit cele trebuincioase pentru luptă" (Sa'adeddin), iar mai limpede și în același stil metaforic specific surselor orientale, consemna Idris Bitlisi : „Au ajuns [turcii] chiar într-un loc unde un domn cu sfîrșit nenorocit, pe nume Mircea, încrezîndu-se în munții cei tari și greu de pătruns, se pregătise în acel ținut nenorocit *și-și rînduise propria sa oaste purtătoare a stelei nenorocirii pentru a aștepta ajutorul celorlalți regi și stăpîni și se întărise în acel loc muntos și primejdios și, ascultînd de gîndul său rătăcit, avusese curajul să se lupte cu gazii purtători de glorie*" (subl.

N.C.). Întrezărim aici ambianța din preajma capitalei Țării Românești — Argeșul.

În tradiția istorică există și o denumire propriu-zisă pentru locul bătăliei : *Urvina* din baladele sîrbești, topic consemnat și de scrierile italienilor *Mauro Orbini* și *Giaccomo di Pietro Luccari* — de fapt un termen al slavilor de sud : *U rovinah* („La șanțuri", care poate să însemne și „rîpe" sau chiar „loc mlăștinos") ; *La Rovine*, cum stă scris și într-o variantă a letopisețului muntenesc, care situează locul pe rîul Ialomița (există, trebuie spus, și păreri care îl așază lîngă Craiova, în legătură cu o luptă din anul 1395, neverificabilă documentar, confundată probabil cu aceea la care a participat regele Sigismund — vezi mai jos).

Indiferent de localizarea bătăliei principale, invazia lui Baiazid din anul 1394 a reprezentat un vast teatru de operațiuni militare și de jafuri, mai ales, care au avut loc înainte și după bătălie. Bandele de azapi și acîngii cutreierau peste tot — ceea ce, într-un fel, îi ușura lui Mircea cel Bătrîn posibilitatea de a-i lichida pe rînd sau de a-i hărțui, o tactică tradițională în purtarea războiului de către români. În cursul acestor atacuri ale avangărzii trupelor otomane (cum am precizat mai sus cu privire la locul acîngiilor în oastea turcă) trebuie să fi fost incendiată cetatea de pămînt de la Frumoasa, printre primele obiective aflate în calea armatei lui Baiazid, care a cucerit și cetatea Turnu de pe malul Dunării. Despre tactica de hărțuială și de înfometare a invadatorilor avem mărturia bizantinului Laonic

Chalcocondil : „Mircea, strîngînd oastea țării, nu și-a făcut planul să vină asupra lui [Baiazid], ci cu multă grijă și-a pus la adăpost în muntele Brașovului femeile și copiii. Mai după aceea însă se ținea și dînsul cu armata pe urmele lui Baiazid, prin pădurile de stejar ale țării, care sînt multe și acoperă în toate părțile țara, să nu fie ușor de umblat pentru dușmani și nici lesne de cucerit. Și, ținîndu-se pe urma lui, săvîrșea isprăvi vrednice de amintit, dînd lupte cînd vreo unitate dușmană, rupîndu-se, se îndrepta undeva prin țară după hrană sau la prădat vite ; și așa, cu foarte mare îndrăzneală, se ținea de armată. Ținîndu-se de urma lui Baiazid, se lupta într-una cu dînsul în chip strălucit. Și se zice că armata fiind în cale, se ținea strîns în urma ei, punînd-o la mare suferință și o aducea în situații grele și nu înceta să-i facă stricăciune".

O problemă importantă și viu disputată de istoricii care s-au ocupat de analiza bătăliei de la Rovine este aceea a efectivelor care au participat la lupte și mai ales cea legată de valoarea și componența celor din oastea voievodului român. Se poate afirma că oastea condusă de Baiazid I întrecea oricum numeric pe cea a lui Mircea cel Bătrîn, căci altfel sultanul nu s-ar fi aventurat să treacă Dunărea. Raportul numeric dintre cele două oști nu se poate totuși determina cu exactitate. Istoricul militar *Ion Cupșa* consideră că raportul era de 4/1 în favoarea otomanilor, a căror armată o estimează la 40 000 ostași. Se afirmă, de pildă, că numai trupele vasalilor sîrbo-mace-

doneni însumau circa 8 000 de ostaşi (pe baza datelor din izvoarele sîrbeşti), ceea ce nu este tocmai sigur. După Sa'adeddin, sultanul dispunea de „trupe nenumărate“. Mircea cel Bătrîn, în schimb, va fi putut aduna o oaste în stare să reziste : ţărani (cei liberi în primul rînd), curteni, tîrgoveţi şi steaguri boiereşti. „Oastea ghiaură era numeroasă“, aprecia cronicarul Orudj. Disproporţia pe plan numeric dintre cele două oşti a fost însă redusă treptat de Mircea, prin hărţuirea neîncetată a duşmanului — cum am văzut, pe baza spuselor lui Chalcocondil —, ale cărui forţe s-au subţiat prin luptele de întîmpinare şi de urmărire ale oastei voievodului. Cu privire la componenţa oastei voievodului român, trebuie să luăm în considerare cele stabilite acolo unde am vorbit de organizarea militară pe vremea domniei lui : oastea românească era alcătuită din pedestrime şi cavalerie, cum indică şi izvoarele turceşti. Au fost înfrînţi, pretinde Idris Bitlisi, „necredincioşii adunaţi pe cîmpul de bătălie“, au fost trecuţi prin sabie „toţi ostaşii ghiauri şi toţi pedestraşii şi călăreţii răufăcători“. Un alt cronicar, *Ibn-i- Kemal,* dă şi el amănunte referitoare la pregătirile voievodului : „adunase oastea ţării sale [...] strîngîndu-i pe călăreţii şi pedestraşii săi, le dăduse arme şi unelte, încît îi umpluse de arme“ ; ca dealtfel şi Enveri, care vorbeşte de „armele şi uneltele de luptă“ ale românilor. Cum am spus şi în alt loc, obligaţia oşteanului era aceea de a veni la luptă cu armele şi calul său, aşadar

gata echipat ; nu era deci o sarcină a domniei să procure arme pentru fiecare ostaş.

Lupta decisivă între oştirea lui Mircea cel Bătrîn şi armata otomană condusă de Baiazid s-a dat aşadar la *Rovine, la 10 octombrie 1394.* Urmînd itinerarul spre nord-est, de la Turnu (Nicopolul Mic) către inima Ţării Româneşti, sultanul viza neîndoielnic ocuparea capitalei, a Argeşului. De fapt, avem toate temeiurile să presupunem că însuşi voievodul a intuit intenţiile lui Baiazid, atrăgîndu-l pe acesta într-un ţinut dificil pentru desfăşurarea luptei — într-un loc neprielnic, ca să-l amintim iarăşi pe cronicarul bizantin contemporan. *Phrantzes* (sau Sphrantzes) ; voievodul român fructifica şi în acest fel avantajele cunoaşterii terenului *. Pentru a ne pronunţa în această privinţă, considerăm că ar putea fi vorba de

---

* Desigur, nu există o unanimitate de vederi cu privire la localizarea bătăliei ce a urmat. Unii istorici, luînd în considerare afirmaţiile cronicarilor Luccari şi Orbini, au localizat bătălia lîngă Craiova („sotto la citta di Chralievo“, scria Luccari în 1605) ; aşa au crezut de pildă D. Onciul şi apoi N. Iorga şi alţii, iar în vremea noastră (modificîndu-şi în parte vechea opinie, căci admitea două lupte : una lîngă Craiova, alta pe Argeş) şi *Const. C. Giurescu* — vezi *Probleme controversate în istoriografia română* [1977], p. 162—165 *(Unde au fost Rovinele ?).* Eroarea de localizare — evidentă — provine din faptul că s-a acceptat pentru 1394 itinerarul dinspre apus (pe la Severin) al sultanului Baiazid. În ultima vreme îşi face totuşi loc opinia că lupta s-a dat pe Argeş, la sud-est de Piteşti — de pildă A. A. Bolşakov (1960) ; I. Nania (1963), generalul-maior (rez.) dr. Ion Cupşa (1973) ş.a.

ținutul de la nord de Pitești, situat la confluența Vîslanului cu rîul Argeș, *lîngă Merișanii de azi* (sat care exista probabil și în timpul lui Mircea cel Bătrîn). Aici, la circa 20 km de orașul-capitală Argeș, în lunca și șesul cu mlaștini dintre cele două ape, cu munți (ai Făgărașului) profilați în zarea nordică — aici s-a dat, probabil, *una din marile bătălii din istoria românilor*, comparabilă cu lupta purtată de *Basarab I* în 1330 (la Sălătruc, în Loviște sau „Posada", cum s-a afirmat fără prea mult temei în istoriografie) sau cu aceea de mai tîrziu, a lui *Mihai Viteazul* de la Călugăreni (1595).

La Rovine, fapt relatat nu atît prin documente, ci transmis mai cu seamă prin cronici sau pe cale orală, din generație în generație, a fost o luptă pe viață și pe moarte. Se spune că cerul s-ar fi întunecat de ploaia de săgeți slobozite de români asupra vrăjmașului. „Și lăncii nenumărate s-au frînt atunci și mulțimea săgeților a fost nenumărată, încît văzduhul nu se mai putea vedea de desimea lor", consemna cronica anonimă bulgară ; se clătinau, lovite de români din toate părțile, trupele otomane venite din Asia Mică și din Thracia, precum și cele ale vasalilor din Macedonia și Serbia, arată Phrantzes. Au avut loc mai multe atacuri : „În apropiere de Argeș *(Arkîș)* — scria în versuri Enveri — s-a dat o luptă crîncenă, / Ghiaurii fiind zdrobiți, și-au aruncat armele și uneltele de luptă. / Deși au fost învinși, ei s-au întors iarăși, / Și s-au așezat din nou acolo cu multă strădanie". Iată și relatarea lui

Orudj : „Mircea ghiaurul, aducînd cu el oaste, a venit împotriva sultanului Baiazid şi, întîlnindu-se unul cu altul, s-a dat o mare bătălie, astfel încît atît din partea musulmanilor, cît şi din partea ghiaurilor mulţi au fost măcelăriţi *(kîrgîn)* ; din amîndouă părţile au murit mulţi oameni. Cînd [turcii] au văzut că oastea ghiaură este numeroasă, cele două oştiri nu s-au despărţit una de alta. Cînd s-a lăsat noaptea, cele două oştiri s-au separat şi fiecare s-a aşezat în altă parte" (prilej, continuă cronicarul, ca fiecare să-şi adune morţii).

Au căzut acolo numeroşi combatanţi, între ei, aflîndu-se alături de otomani, eroul de mai tîrziu al baladelor sîrbeşti, Marko Kraljević, cneazul din Prilep ; au mai căzut : Constantin Dejanovic de la Strumiţa, socrul împăratului bizantin Manuel II Paleologul, apoi un Andrea şi un Comnen (cum indică letopiseţul sîrbesc de la Dečani). Craiul Ştefan Lazarević a scăpat teafăr, dar evenimente ulterioare vor face ca el să se întîlnească din nou cu Mircea cel Bătrîn ca aliat. Nu cunoaştem, lipsind sursele documentare, numele celor căzuţi din oastea lui Mircea ; bănuim totuşi că un mare boier (poate şi dregător şi rudă din casa voievodului), acel Nan Udobă, care a dat locul său „Nucet" pentru ridicarea Coziei, a căzut la Rovine, fiind înmormîntat în Biserica domnească de la Argeş (este aşa-numitul mormînt nr. 7, identificat în 1920 de *Virgil Drăghiceanu,* între altele şi datorită inelului sigilar pe care îl purta Udobă — o piesă de orfevrărie remarcabilă).

Ţinem să subliniem că afirmaţia din izvoarele turceşti, potrivit căreia voievodul român a suferit o înfrîngere pe cîmpul de luptă de la Rovine, este eronată ; ea nu se poate susţine prin nimic ; în realitate, moralul oastei de invazie cedase încă înainte de luptă şi se prăbuşise cu totul în cursul desfăşurării ei. La Rovine, apreciază cu deplin temei istoricul militar dr. *Ilie Ceauşescu*, otomanii s-au lovit de dîrzenia şi vitejia românilor, au fost cuprinşi de spaimă, dîndu-şi seama că voievodul şi oştenii lui luptau numai cu gîndul la biruinţă. Nu au folosit la nimic stratagemele la care a fost silit sultanul să recurgă, fie încropirea unor fortificaţii din pămînt şi trunchiuri de copaci, o *tabia*, pentru ca la adăpostul ei să se zăgăzuiască deruta alor lor (Chalcocondil), fie graba cu care vizirul Candarlî Ali-paşa a strîns în cursul nopţii leşurile turcilor, aruncîndu-le în apa din apropiere şi lăsînd pe loc pe cele ale românilor, cu scopul de a-i speria pe aceştia şi a-i demoraliza (Orudj). *La Rovine, victoria a fost de partea celor care îşi apărau glia, adică a românilor :* „Biruit-au Mircea vodă pre turci şi făr de număr au pierit, trecînd Baezet Dunărea fără vad“ — se arată în letopiseţul Ţării Româneşti.

Cu toată victoria repurtată la Rovine, războiul de apărare din anul 1394 nu se terminase pentru Mircea cel Bătrîn ; oastea condusă de Baiazid I suferise doar o înfrîngere, ea nu fusese complet zdrobită, ci silită numai să se retragă. Mai mult, a intervenit o împrejurare pe care voievodul nu a prevăzut-o : trădarea

unei părţi a boierimii muntene care, ademenită de turci, a trecut de partea unui *vlastelin* (potrivit cronicii anonime bulgare), aşadar un boier, pe nume Vlad, care se ridică împotriva lui Mircea. Există păreri în istoriografie că Vlad era totuşi os domnesc ; de pildă, P. P. Panaitescu nu excludea posibilitatea ca el să fi fost fiul lui Dan I. Prin acea trădare se inaugura în istoria Ţării Româneşti şi a Moldovei un şir (nu prea mare) de uzurpatori care s-au ridicat împotriva domnilor legitimi şi bravi aflaţi în viaţă, iubiţi de popor, cum au fost Mircea cel Bătrîn şi atîţia alţii.

Într-adevăr, cum am mai afirmat, boierimea avea propriile ei interese economice şi politice, iar acestea nu coincideau totdeauna cu ale domnilor aleşi de ea, mai cu seamă dacă aceştia îşi manifestau din plin puterea cu care erau învestiţi, ei neîmpăcîndu-se cu creşterea autorităţii centrale. Cîntărind, în conjunctura dată, între poziţia domnului din ţară şi puterea externă reprezentată de turci, o parte din boierii lui Mircea cel Bătrîn au găsit atunci prilejul să se scuture de sub autoritatea acestuia şi să-l prefere pe *omul ales de turci,* căci aceasta a fost de fapt menirea istorică a lui *Vlad I Uzurpatorul* (nu rareori, mai tîrziu, oştile otomane veneau împotriva ţărilor române cu omul lor, cu felurîţii pretendenţi domneşti). Aşadar, în circumstanţele stabilite, o parte a boierimii nu i-a mai acordat încrederea lui Mircea cel Bătrîn, temîndu-se de victoria repurtată la Rovine şi mai cu seamă presată de

intervenţia invadatorilor otomani. Învingător pe cîmpul de luptă — apreciază pe bună dreptate *Fl. Constantiniu* — voievodul a devenit un înfrînt politic. Dar este greşit să considerăm global boierimea ca fiind gata oricînd la trădare sau urzind şi uneltind continuu împotriva domnului din fruntea ţării ; o astfel de apreciere generală nu corespunde realităţilor medievale. Indiscutabil, în majoritate, boierimea din ţările române a fost — în epoca eroică, de viaţă independentă — unul din stîlpii de apărare ai Ţării Româneşti, un reazem de nădejde al voievozilor, inclusiv al unuia ca Mircea cel Bătrîn. Altminteri, lesne de înţeles, acesta nu ar fi putut realiza marile iniţiative politice şi militare pe parcursul domniei. Fireşte, Mircea cel Bătrîn s-a sprijinit şi pe ţărănime, pe cea liberă îndeosebi, ca şi pe pătura orăşenească în curs de consolidare, inclusiv în campaniile militare purtate de voievod.

Astfel ajunge Vlad I stăpîn pe capitala Ţării Româneşti, unde au fost purtate lupte — căci arheologia a sesizat urmele unui mare incendiu la Curtea domnească, într-un nivel datat cu monede emise de voievod înainte de 1394. Cu acelaşi prilej au loc incursiuni ale acîngiilor şi în alte zone (atunci dispare prin incendiu o parte din aşezarea de la Tîrgovişte). Aşa cum a menţionat şi P. P. Panaitescu (pe baza unui izvor tîrziu — o cronică latină a catolicilor din Tîrgovişte, din 1761, semnalată de *B. P. Haşdeu*), în tradiţia locală s-a păstrat

amintirea faptului că „în vremea lui Mircea Senex, cînd s-a bătut cu turcii, împăratul turcilor a ars Tîrgoviştea şi mănăstirea catolică".

A n i d e r e s t r i ş t e (1395—1396). După bătălia de la Rovine o situaţie cu totul nouă se iveşte în Ţara Românească : stăpîneau simultan doi domni — unul legitim, Mircea cel Bătrîn (opiniile din istoriografie nu sînt însă unanime în identificarea părţii stăpînite de el în continuare, unii vorbind de vestul ţării, cu Severinul), iar celălalt, Vlad I Uzurpatorul, care stăpînea sigur centrul ţării, pînă la Dunăre, inclusiv Argeşul şi se intitula *„Wlad Woyeuoda Bessarabie necnon Comes de Seuerinio"* (28 mai 1396). Prin jocul nefericit al alianţelor vremii, acesta din urmă a devenit dintr-odată pionul de manevră al turcilor, al regelui polon şi, oricît ar părea de neverosimil, al lui Sigismund de Luxemburg.

Deocamdată, să luăm act de schimbarea de atitudine din partea lui Vladislav II Jagello faţă de Mircea cel Bătrîn. Acesta nu vedea cu ochi buni apropierea voievodului român de Sigismund (şi neînţelegînd că ea s-a datorat împrejurărilor de după bătălia din 1394). Într-adevăr, regele polon îi obligă pe noul domn al Moldovei şi pe boierii săi să i se supună (6 ianuarie 1396), în actul slavonesc dat din Suceava arătîndu-se că *Ştefan I* va lupta „împotriva craiului Ungariei, împotriva voievodului Basarabiei, împotriva turcilor, împotriva tătarilor, împotriva pruşilor". Aparent, prin „voievodul Basarabiei" l-am putea înţelege pe

Vlad, cu atît mai mult cu cît sînt menționați și turcii ; în realitate, era vorba de Mircea cel Bătrîn, căci tocmai Vlad I va mulțumi regelui polon peste un an, cînd i se închină, pentru că a fost ajutat să capete tronul Țării Românești.

La rîndul său, Sigismund de Luxemburg a luat în serios, de data aceasta, supunerea voievodului moldovean, căci în pragul anului 1395 el și-a mobilizat oastea și s-a îndreptat împotriva lui Ștefan I, venind din Transilvania (în oaste se aflau îndeosebi trupe din Banat și din Ardeal, inclusiv secuii, în frunte cu comitele lor Ștefan de Kanisza). Dar expediția regală nu a fost norocoasă, căci suferă o înfrîngere la Ghindăoani (ianuarie 1395) ; regele Sigismund se fălea totuși cu o victorie, căci în actul său din 3 februarie 1395, dat înaintea Cetății Neamțului *(ante castrum Nempch)*, vorbea de „războiul dus de noi înșine împotriva lui Ștefan, voievodul Valahiei Mici sau al țării noastre a Moldovei, purtat și desfășurat de către noi cu izbîndă și cu slava dorită" ; ceea ce înseamnă, probabil, că se va fi ales cu vagi promisiuni din partea *învingătorului de la Hindău*, cum este denumit Ștefan I („Bătrînul Ștefan Voievod, care a bătut pe unguri la Hindov", stă scris pe piatra acestuia de la Rădăuți, așezată acolo de Ștefan cel Mare).

După acest insucces militar și politic, Sigismund de Luxemburg și Mircea cel Bătrîn, strîmtorat și el, se văd efectiv împreună, atît în sensul că împrejurările i-au așezat de ace-

eași parte a baricadei de luptă, cît și în acela că ei se întîlnesc abia acum față în față : la Brașov, către care ambii se îndreaptă la începutul primăverii.

Tratatul de la Brașov (7 martie 1395). Nu știm cînd a ajuns Mircea cel Bătrîn la Brașov și de unde venea ; de asemenea, nu cunoaștem pe sfetnicii din jurul său (poate, cum bănuim, marele boier Aldea și alții ca el). Regele, în schimb, se afla la Brașov încă din prima parte a lunii februarie, semnînd numeroase acte, între care și acela din 16 februarie 1395, prin care oprea comerțul de tranzit către Țara Românească (era vizat, neîndoielnic, Vlad I) ; de pe acum joacă un rol *Știbor de Styborich,* comitele de Pojon, care ajunge îndată voievod al Transilvaniei, fiind unul din promotorii politicii lui Sigismund în problema gurilor Dunării și Orientului.

Un fapt îl știm, totuși, cu certitudine : la Brașov au avut loc tratative între cei doi suverani ; chiar strîmtorat și cu un uzurpator în coastă, voievodul român și-a apărat cu demnitate poziția, căci tratatul încheiat cu regele, *la 7 martie 1395,* conține clauze reciproce pe picior de egalitate. „Nos, Mirchya, vaivoda Transalpinus, dux de Fugaras et banus de Zeuerin“ — așa începe actul latinesc păstrat (în Arhiva Națională Ungară), care amintește apoi de Sigismund : „a arătat față de noi osebita bunăvoință a maiestății sale, de cînd ne-am cunoscut, ⟨precum și⟩ prielnicul și prietenescul său sprijin, și ne-a dat nouă, de la sine și

cu toată milostivirea, dragostea sa, şi ne-a ajutat mai ales împotriva acelor cumpliţi şi vicleni fii ai strîmbătăţii *(contra illos immanes et perfidos iniquitatis filios)*, vrăjmaşi ai numelui lui Hristos şi neîmpăcaţi duşmani ai noştri, turcii"... Este aici o formulare care, deşi raportată la trecut, am văzut că nu s-a materializat printr-un ajutor armat (la Rovine, de exemplu). Sprijinul regelui rămăsese teoretic, *sub semnul solidarităţii*, astfel trebuie interpretat acest pasaj. Totuşi, pentru acţiunile viitoare, angajamentele reciproce capătă un caracter cît se poate de concret. Dar mai trebuie să stăruim asupra acestui preambul din tratat : voievodul vorbeşte de cei din jurul său — „sub credinţa şi jurămîntul nostru şi al boierilor noştri, făcut de noi mai înainte, aşa cum se cuvine, am făgăduit şi făgăduim zisului domn ⟨şi⟩ rege, prin rîndurile acestea, a păzi şi a băga în seamă neschimbate cele mai jos scrise". Unii istorici, pe bună dreptate, au distins în această formulare o abilitate a domnului român : în condiţiile date, Mircea cel Bătrîn şi apropiaţii săi au acceptat o formă de vasalitate („cum se cuvine"), fără ca ceremonia prestării omagiului vasalic faţă de suzeran să fi avut loc ca atare. (Ne vine în minte o apreciere a lui N. Iorga : repulsia pentru omagiu de care au dat dovadă toţi voievozii români, începînd cu *Litovoi.)*

Clauzele tratatului la care ne-am referit sînt, prin excelenţă, de ordin politic şi militar : „mai întîi că noi, cînd şi de cîte ori, de-acum înainte, domnul rege va merge cu oştirea sa,

el însuşi, împotriva zişilor turci sau împotriva altor părtaşi de-ai lor, atunci tot cu oştirea *(cum exercitu)* cu oamenii şi cu toată puterea *(potentia)* noastră, să fim ţinuţi şi datori a merge cu dînsul, de asemenea noi înşine, împotriva acelora". Semnificativă este clauza următoare, din care se vede că Mircea cel Bătrîn îşi apăra prestigiul său de domn şi voievod : „Şi dacă domnul rege n-ar merge el însuşi, ci ar trimite numai oştirea" — se înţelege : sub comandă de rang inferior —, „atunci şi noi să fim ţinuţi datori, de asemenea, a trimite numai oştirea şi pe oamenii noştri, împotriva acelora, dimpreună cu oştirea domnului rege".

Cele menţionate erau valabile oriunde s-ar fi întîmplat să meargă oştirea regală — „în părţile lui Dobrotici *(ad p⟨artes Dobro⟩dicii)* sau în orice alte pămînturi, cetăţi, ţinuturi, trecători, porturi *şi în oricare alte locuri supuse stăpînirii şi ascultării noastre*" (subl. *N.C.*), voievodul asigurînd libera trecere şi procurarea hranei — „totdeauna potrivită pentru banii lor", aşadar nu pe degeaba —, la ducere şi la întoarcerea oştirii. În tratat au fost prevăzute şi situaţiile în care, din motive obiective, oastea regală ar fi fost obligată să întîrzie la cucerirea şi ocuparea unor oraşe, pămînturi, cetăţi etc. — ceea ce îi revenea şi oastei voievodului, cu atît mai mult acolo unde efectivele duşmane ar fi fost mai numeroase decît ale părţilor semnatare. În acest sens, în actul respectiv se preciza : cînd oastea regală ar urma să pătrundă „prin altă parte decît

prin locurile supuse puterii noastre şi stăpînirii noastre, precum ar fi dincolo şi aproape de Dunăre, prin locuri învecinate cu stăpînirea noastră şi cu Dunărea, atunci noi, cînd şi de cîte ori se va întîmpla, cum se spune mai sus, ca ei să treacă pe lîngă Dunăre, să fim ţinuţi şi datori a le trimite şi a pune să li se dea pe Dunăre hrană potrivită, cum se spune mai sus, cu banii lor, ori în ce fel se va putea ajunge la dînşii cu această hrană".

În sfîrşit, în tratat sînt consemnate măsurile ce se impuneau a fi luate cu privire la îngrijirea răniţilor, la paza avutului lor, la modul în care să se poarte corespondenţa între cei doi semnatari ai tratatului. Referitor la acest ultim aspect, în document se sublinia : „scrisorile, oricare ar fi şi în orice chip făcute şi date între zisul domn, regele, şi noi, pînă acum sau altădată, despre sau cu privire la aceasta, să rămînă în toată tăria şi trăinicia lor, prin mărturia acestei scrisori a noastre".

Desigur, prevederile tratatului din 7 martie 1395 — departe de a fi fost înrobitoare pentru Mircea cel Bătrîn — par totuşi că sînt în avantajul lui Sigismund, care încerca să profite de situaţia voievodului (căci, indiscutabil, mai ales regele a putut cere includerea unor stipulaţii privind desfăşurări militare la Dunărea de Jos, unde el avea substanţiale interese economice, politice şi militare). Important este că tratatul a avut *aplicabilitate imediată,* căci tocmai datorită colaborării în spiritul acestuia între cei doi suverani s-a ajuns la *luptele de recuperare a tronului Ţării Româneşti.*

Într-adevăr, au loc îndată acţiuni militare împotriva lui Vlad şi a otomanilor în anul 1395 (uzurpatorul ceruse ajutor de la turci). Într-o cronică franceză *(Cronica de la St. Denis)* se spune : „În iulie (1395) au sosit ştiri de la Veneţia în Franţa [...] Mulţimea turcilor a supus Valahia şi Bulgaria şi se lăuda că în scurt timp vor supune toată creştinătatea, ceea ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu le-a izbîndit. Ilustrul rege al Ungariei a adunat împotriva lor oaste de luptători dintre nobili şi nenobili, clerici şi alţi creştini şi deşi erau puţini, faţă de numărul duşmanilor, şi-au pus nădejdea în Dumnezeu şi au hotărît să încerce norocul războiului. Regele trimisese în primul rînd 400 de bărbaţi aleşi, pe care i-a socotit demni de a fi în frunte etc.“. Este vorba aici de o expediţie întreprinsă de 400 de lăncieri, condusă de banul Ştefan de Losoncz, de care aminteşte şi compilaţia cronicărească a lui Thurocz — şi care a eşuat, banul însuşi căzînd în luptă : „pierzînd lupta odată cu viaţa“, scria Thurocz. Documentele vremii mai amintesc că regele în persoană a participat apoi la o luptă desfăşurată probabil lîngă Craiova (mai 1395) ; Sigismund reuşind să cucerească pe seama sa cetatea Turnu (Nicopolul Mic), regele a lăsat acolo o garnizoană, moartea reginei silindu-l să se înapoieze în mare grabă la Buda, dar în cale i se iveşte Vlad I. Un act de mai tîrziu arată în legătură cu aceste evenimente : „Ceva mai înainte — spune regele în diploma pentru banul Nicolae de Gara (fiul

celui ucis în 1386) —, ⟨cînd⟩ aceste slujbe au fost împlinite cu vrednicie, acum aproape trei ani, cînd înălţimea noastră, ridicînd o oaste puternică de credincioşi ostaşi ai regatului nostru, a pornit spre Ţara noastră Românească şi după trecerea celei mai mari părţi a Ţării noastre Româneşti, îndreptîndu-ne asediul asupra cetăţii noastre numite Nicopol, unde se afla mulţimea preacruzilor turci, care îi atacau pe creştini, şi lovindu-i cu putere am luat acea cetate [...]. Şi, după ce am lăsat castelani credincioşi în acea cetate, ne-am îndreptat înapoi de acolo cu laurii izbînzii spre ţinuturile acestui regat al nostru, al Ungariei, şi pe cînd urcam culmile munţilor, zise în vorbirea obişnuită Posada *(Pazzata dicta),* prin nişte strîmtori şi poteci înguste, strînse între tufişuri mari, unde mulţimea românilor stătea la pîndă, aruncînd cu cruzime, din păduri dese şi întunecoase, suliţi vătămătoare şi săgeţi otrăvite şi înveninate *(pestiferis iaculis et intoxicatis venenoque infectis sagittis)* asupra însoţitorilor şi supuşilor noştri, amintitul Nicolae banul cu steagul ⟨său⟩ [...] întocmai ca un leu înfuriat, fără teamă de moarte, şi respingînd cu putere pe sus-pomeniţii români, care pîndeau cu mîinile înarmate, s-a străduit cu vrednicie să ne ocrotească şi să ne apere vitejeşte pe noi şi pe supuşii noştri de atacurile blestemate ale pomeniţilor români şi de capcanele lor duşmănoase, nu fără mare ucidere şi pierdere“ (6 iunie 1397, subl. *N.C.*).

Aceşti români, care foloseau săgeţi otrăvite, erau din oastea lui Vlad I, iar amintita Posadă

(a cărei identificare a preocupat pe numeroşi istorici români, D. Onciul, de pildă, crezînd că este numele trecătorii dintre Rucăr şi Bran) se afla cu siguranţă în munţii Cernei, deci în vest, căci, potrivit itinerarului lui Sigismund din acel an, regele se afla la Orşova (20 august), lîngă Severin (25 august) şi la Caransebeş (25 august—2 septembrie 1395). Afirmaţia de mai sus ni se pare logică : regele, în doliu, a trebuit să aleagă drumul cel mai scurt către Buda, şi nu unul ocolit prin Braşov sau Sibiu. Mai tîrziu, în 1408, cînd relaţiile lui Sigismund cu Mircea se vor răci, regele a pus pe nedrept acest atac pe seama voievodului român — cum vom vedea la locul cuvenit. Oricum, documentul citat ne dezvăluie că Vlad I avea posibilitatea să acţioneze în partea apuseană a Ţării Româneşti şi că, probabil, stăpînea acea parte de pămînt românesc. Tot atunci, în august, otomanii au prădat în Ţara Bîrsei.

Nicopol (25 septembrie 1396). Din nefericire, nu ştim ce va fi făcut în acea perioadă de început de toamnă a anului 1396 Mircea cel Bătrîn ; va fi stat la o parte, privind numai la încercările lui Sigismund de a-i ataca pe Vlad I şi pe otomani ? Nu ne putem închipui aşa ceva — deşi lucrul era posibil : Mircea va fi observat că aliatul său tinde să se transforme într-un ocupant ; mai mult, Sigismund căuta calea unei înţelegeri tocmai cu Vlad I ! Unii istorici admit că voievodul a părăsit atunci, în 1396, Ţara Românească, stabilin-

du-se la Braşov ; iar alţii consideră că el îşi aduna de fapt oastea în Dobrogea, ceea ce pare mai probabil. Oricum, Sigismund a încercat într-un fel să profite încă o dată de situaţia defavorabilă în care se găsea Mircea, căci iniţiază demersuri pe lîngă uzurpatorul din Argeş. Rezultă aceasta din scrisoarea către sibieni a episcopului Maternus (21 martie 1396) : trimisul regelui, un anume Ioan Tătar, a avut sarcina de a ajunge „cu anumite şi însemnate solii la Vlad voievodul", cei din Sibiu (judele, juraţii şi bătrînii oraşului) fiind rugaţi să i se găsească lui Ioan Tătar „un bărbat chibzuit şi destoinic, cunoscător al graiului românesc *(idiomate Olachali)* şi să însărcinaţi pe acest trimis al vostru să iscodească, în taină şi în ascuns, şi să ştiricească despre turci şi despre alte noutăţi, pe care apoi să binevoiţi a ni le vesti şi nouă" (scrisoarea e dată din Gilău).

Acţiunea regelui a rămas însă fără efect, deoarece Vlad I avea, oarecum, spatele asigurat şi, în plus, a căutat la rîndu-i să se supună lui Vladislav II Jagello, cum se stipulează în actul dat de el din Argeş (26 mai 1396), în care el arată că domnia Ţării Româneşti i-a fost dăruită lui de către regele polon şi că acesta, ca unic suzeran, i-a confirmat-o „pe vecie prin privilegiile sale". Toate aceste fapte îl determină pe Sigismund de Luxemburg să-şi schimbe încă o dată politica faţă de Mircea şi să îmbrăţişeze eficient cauza acestuia.

Era şi timpul, căci tocmai atunci regele, la îndemnul papalităţii (Bonifaciu IX la Roma şi Benedict XIII, antipapă, la Avignon), preco-

niza organizarea unei cruciade antiotomane. Europa apuseană aflase de isprăvile lui Baiazid I (să amintim că el purta pînă în 1396 titlul oficial de *bei* şi abia odată cu acest an el i-a silit pe ceilalţi stăpînitori musulmani să-i recunoască titlul de *sultan,* folosit în răstimpuri de el). Trimişii regelui Ungariei colindă Europa apuseană — la Paris, potrivit cronicarului *Jean Froissart,* regele *Carol VI* află cu stupoare că Baiazid s-a lăudat că va da calului său ovăz pe altarul Sf. Petru de la Roma ; la Dijon, unde trebuia convins pentru cauza antiotomană ducele Burgundiei ; la Veneţia, unde lucrurile au mers mai greu, căci duşmana Ungariei voia să lămurească mai întîi diferendele cu Sigismund, dar a promis pînă la urmă cîteva corăbii de luptă. Se pare că atunci a întocmit un italian, aflat poate la Buda, harta renumită — aflată în acel *Codex Latinus Parisinus-7239,* document cartografic ce redă situaţia geografică şi politică, inclusiv date strategico-militare despre zona viitoarelor operaţiuni militare (respectiv din Balcani şi de la Dunăre).

Apelul regelui Sigismund a fost ascultat şi urmat. La Buda, potrivit înţelegerii, se adună forţele de luptă ale cruciaţilor. Printre cruciaţi erau şi nume strălucite, floarea cavalerilor şi principilor apuseni : contele Filip de Artois, conţii de la Marche şi de Eu, amiralul Franţei Jean de Vienne şi mareşalul Jean de Maingre zis şi Boucicaut (sau Boucicault), seniorii Enguerrand de Coucy şi Guy de la Trimouille, apoi fiul ducelui de Burgundia, contele

Jean de Nevers (zis Sans Peur „Fără frică") — ca să-i amintim pe cei din Franța. Dar mai veniseră grafi din Germania, conți și cavaleri tot de acolo, ca și din Anglia, Stiria, Austria (din Polonia se prezentaseră cîțiva nobili, lucru de înțeles căci ungurii erau dușmăniți acolo) ș.a.

De la Buda, cruciații coboară de-a lungul Dunării, fiind întîmpinați la Timișoara de către Sigismund de Luxemburg, comandantul suprem al cruciaților (20 iulie 1396) ; împreună, ajung la Orșova, iar de aici, trec peste Dunăre, continuă drumul spre Vidin, unde îi întîmpină de data aceasta bătrînul țar Srațimir, care li se alătură (nu înainte ca acesta să verse în buzunarul apusenilor suma de 20 000 guldeni, drept „răscumpărare"). Trec apoi pe la Rahova, pe care o cuceresc din mîinile turcilor cu dificultate, ceea ce vădea încă din această fază a luptelor slăbiciunile conglomeratului cruciat. În sfîrșit, după alte peripeții, ajung în fața cetății Nicopol — fosta cetate bulgară, apărată acum de turci, ținta expediției creștine. Aici, potrivit înțelegerii dinainte, sosește oastea transilvăneană condusă de voievodul Știbor (numit în această funcție în anul precedent), precum și oastea lui Mircea cel Bătrîn. De asemenea, din Rhodos (insulă aparținînd Veneției), au venit și au ancorat pe malul Dunării 30 de corăbii, pline nu atît cu ostași venețieni, cît cu provizii.

Vrednică de amintit în acest sens este și diploma privilegială acordată de rege lui Știbor (8 decembrie 1397), așadar după consuma-

rea campaniei de la Nicopol și după alungarea lui Vlad I. Sigismund evocă meritele voievodului Transilvaniei și, totodată, faptul că acesta, în drum spre Nicopol, a fost atacat de Vlad I (de reținut atît opinia regelui cu privire la uzurpatorul din Argeș, cît și faptul că monarhul Ungariei își afirma pretențiile asupra Țării Românești — pretenții de suzeran): „cînd am tăbărît prin Timișoara spre Bulgaria, sus-numitul domn Știbor voievodul, strîngînd o puternică ceată și oaste de bărbați credincioși, anume din părțile noastre ale Transilvaniei, și de alți luptători de ai săi și de nobili, și steagul său avînd îndeajuns sprijin ostășesc în marea mulțime a pomeniților oameni, a tăbărît pe altă cale (probabil pe la Bran, n. *N.C.*), anume prin Țara noastră Românească, unde *dușmănosul Vlad voievodul, care atunci fusese pus și ridicat de numiții turci la conducerea zisei noastre Țări Românești și care se afla acolo cu o mare oaste de turci și de valahi,* ieșindu-i în cale, ⟨el⟩ a dat cu acesta, vitejește, o mare bătălie, cu greaua ⟨pierdere⟩ a supușilor și rudelor sale, cu risipire de bunuri și cu primejdia morții, și, stîndu-i în ajutor dreapta celui preînalt, *l-a învins și l-a întrecut cu glorie pe numitul Vlad voievodul, într-o luptă dată între ei doi*, și a dat o lovitură cutezanței lui, punîndu-l pe fugă împreună cu însoțitorii lui, fiind grav rănit acolo numitul Vlad, *care se da drept voievod*" (subl. *N.C.*). Prezintă interes amănuntul că Știbor și Vlad s-au măsurat într-o luptă directă,

care pe care, cum erau uzanțele în lumea cavalerilor, ultimul fiind înfrînt (a căzut de pe cal apucat de cangea lui Știbor).

Se pot face aproximații în legătură cu efectivele militare care au participat, într-o tabără și alta, la bătălia de la Nicopol. Izvoarele, ce-i drept, sînt contradictorii, ele avînd tendința de a amplifica numărul oștenilor adverși (explicînd astfel ori înfrîngerea suferită — de cruciați — ori izbînda, indiscutabilă, a otomanilor). Astfel, bavarezul Johann Schiltberger (care se afla în slujba cavalerului Reichartinger, participant la cruciadă), căzut prizonier la Nicopol, aprecia că oastea lui Sigismund număra „cam 60 000 de oameni" (înțelegîndu-se oastea proprie, diferită de cea apuseană și de a lui Mircea cel Bătrîn), pe cînd cea a lui Baiazid era de 200 000 de oameni. În această ultimă privință, este de precizat că Schiltberger se baza pe ceea ce observase însuși Mircea cel Bătrîn — căci arată : „Apoi a venit domnul Țării Românești numit Mircea *(Mercerweywod)*, care a cerut regelui să-i dea voie să facă o recunoaștere a dușmanului. Aceasta i s-a încuviințat. *Atunci el a luat cu sine o mie de oameni din oastea sa și a făcut recunoașterea dușmanului. După ce s-a întors la rege și i-a spus că a văzut pe dușman și că dușmanul avea 20 de steaguri și că sub fiecare steag s-ar afla cîte 10 000 de oameni și că fiecare steag stă deosebit de celelalte, cu ostașii săi*, auzind aceasta, regele a vrut să întocmească ordinea de luptă". (subl. *N.C.*). Tot Schiltberger mai afirmă că Mircea

cel Bătrîn s-a oferit să dea el primul atac (ceea ce nu este de exclus, căci voievodul român era deja familiarizat cu procedeele de luptă ale otomanilor, experiența de la Rovine și din alte locuri demonstrînd-o), dar s-a opus „ducele de Burgundia", respectiv contele Jean de Nevers ; acesta din urmă argumenta zgomotos : „a venit de la mare depărtare cu oaste mare care era prețuită la șase mii de oameni și care a avut mari cheltuieli", fiind deci mai îndreptățit să dea el primul atac, „pentru că venise de departe". Nu insistăm mai mult asupra numărului de luptători angajați în încleștare. Cifrele sînt, așa cum am mai subliniat, contradictorii.

Un fapt este însă sigur : oastea cruciaților s-a grăbit să asedieze cetatea Nicopol înainte ca sultanul Baiazid să vină cu grosul trupelor sale, asediu care a durat 16 zile, folosindu-se artileria — respectiv bombardele : „Împreună cu celelalte căpetenii de ghiauri și dușmani — scrie Idris Bitlisi —, înălțînd împotriva musulmanilor steagul răscoalei și al răzvrătirii, ei au trecut Dunărea, mergînd pe drumul din Țara Românească, și au asediat mai întîi orașul Nicopol, unul din orașele ținuturilor islamice aflate în calea lor, și au început să-l bată zi și noapte cu tunurile" : același cronicar preciza că „craiul cel necurat" (Sigismund) a pregătit o oaste de „vreo 130 000 de viteji". În sfîrșit, apare și Baiazid cu luptătorii lui în ajutorul cetății, care era comandată de un muhafîz, Doğan-bei (să amintim că în rîndurile oastei lui Baiazid se găsea și vasalul sîrb, Ște-

fan Lazarević). Instalîndu-se pe platoul din față, sultanul a orînduit trupele de ieniceri, în mijlocul cărora a stat tot timpul, dosit, în față avîndu-i pe cavalerii-spahii, iar în prima linie — potrivit obiceiului — pe azapi și acîngii ; marginea platoului a fost împănată cu șiruri de pari ascuțiți. Lupta propriu-zisă s-a dat la *25 septembrie 1396*.

Lipsiți de coeziunea necesară (căci Sigismund nu a reușit totuși să-i țină în frîu pe semeții cavaleri apuseni anarhici ; ei se aflau la masă cînd apăruse sultanul, și nu credeau în ruptul capului că trupele acestuia ocupaseră deja platoul cetății), făcînd paradă de vitejie nesăbuită și certîndu-se între ei, cruciații se năpustesc în atacuri izolate cu steagurile lor, ușurînd astfel sarcina ienicerilor pedeștri, care îi încercuiesc, îi dau jos de pe cai și, astfel, împovărați în zalele lor, sînt măcelăriți pe rînd. Intervine și iureșul cavaleriei ușoare de spahii, care alături de azapi și acîngii desăvîrșesc înfrîngerea cruciaților, dezastrul lor total. „Ce milă ne era — scria în memoriile sale mareșalul Boucicaut —, să vezi atîția cavaleri strălucitori în arme, cum nu pot avea ajutor de nicăieri, căzînd în gura de lup a dușmanului". Cîteva corăbii venețiene sînt scufundate în Dunăre, iar celelalte urmărite de turci.

Bineînțeles, dezastrul oastei cruciaților a fost explicat diferit de către participanții creștini : ungurii și nemții îi învinuiau pe francezi — îngîmfați și nedisciplinați, și, dimpotrivă, aceștia din urmă îi arătau cu degetul pe unguri —

de rea credință și lași ; așa considerau cei care au scăpat cu viață și nu au fost luați în captivitate de către turci. În realitate, cauzele dezastrului au fost altele. Acolo, la Nicopol s-au înfruntat două concepții în purtarea războiului : o concepție întemeiată pe oastea greoaie, a cavaleriei înzăuate occidentale, iar alta sprijinită pe acțiunea unităților mobile și sprintene, ilustrate de oastea lui Baiazid I. „Cruciada de la Nicopol — aprecia istoricul englez H. A. Gibbons — este unul din evenimentele cele mai interesante de la sfîrșitul evului mediu (apusean, n. *N.C.*), nu numai pentru importanța istorică a celor ce au luat parte la ea, dar și pentru că a fost ultima mare întreprindere internațională a cavaleriei feudale".

Cum am arătat, la bătălia de la Nicopol a participat și oastea lui Mircea cel Bătrîn. Cît de numeroasă va fi fost aceasta, nu știm ; se iau în considerare cifre între 2 000 și 10 000 de luptători (Delaville le Roulx) ; numai pentru recunoașterea prealabilă, potrivit lui Schiltberger, voievodul român ar fi luat cu sine 1 000 de ostași. Inevitabil, soarta oastei voievodului român a fost aceeași cu a celorlalți cruciați : pierderi în oameni, prizonieri la turci, iar cîți au scăpat s-au retras în Țara Românească odată cu Mircea. Unul dintre cei căzuți prizonieri era fiu de boier, un tinerel ; de la turci, el a fost vîndut ca rob genovezilor și le-a învățat limba, întorcîndu-se apoi în Țara Românească, unde ajunge „guvernor" (preceptor) al fiului lui Vlad Dracul. Cu sa-

voare și ca un adevărat veteran al campaniei din 1396, el relata lui *Wavrin* în 1445, chiar în fața Nicopolului : „sînt acum 50 de ani sau cam pe atîta de cînd regele Ungariei și ducele [recte contele, n. *N.C.*] Jean de Burgundia asediau această cetate a Nicopolei pe care o vedeți acolo [...] Dacă ați putea să ridicați capul și să veniți la această ferestruică [scena se petrece în interiorul unei galere burgunde, n. *N.C.*], eu v-aș arăta locul și chipul cum s-a purtat asediul" ; de asemenea, arată apoi cronicarul amintit, „a mai spus el ⟨guvernorul⟩ că el era atunci slujitorul seniorului de Coucy care reținea întotdeauna pe lîngă sine cu dragă inimă pe vitejii ostași români ce cunoșteau împrejurările din Țara turcească..."

Victoria sultanului Baiazid a avut consecințe fatale pentru țaratul bulgar al lui Srațimir ; țarul a fost prins și întemnițat în Asia Mică (la Brusa, unde i se pierde urma), iar teritoriul stăpînit de el a devenit pașalîc turcesc. În ceea ce îl privește pe regele Sigismund, acesta a vrut să se retragă prin Țara Românească, dar încă o dată Vlad I îi aține calea : „întorcîndu-ne înapoi, am făcut, fără voie, calea întoarsă către sus-zisa Țară a noastră Românească, zoriți de nevoie", căci a fost silit să coboare pe Dunăre, „și apoi au mers cu corăbiile pe apele mării către cetatea Constantinopolului" (diploma pentru Nicolae de Gara, 6 iunie, 1397) ; „fiind cu totul zdrobiți și uciși de numiții păgîni, fugind fără de voie spre Țara noastră Românească, am făcut, soarta fiindu-ne mereu potrivnică, drumul înapoi, îm-

preună cu numitul domn Ştibor“ (diploma pentru voievodul Ştibor, 8 decembrie 1397). Abia după trei luni, adică la 20 decembrie 1397, regele a ajuns pe ţărmul Adriaticei, la Raguza.

Stăpînitorul de moment din Argeş avea totuşi zilele de domnie numărate, căci Ştibor (rănit de o piatră la Nicopol), potrivit diplomei amintite, a debarcat la Licostomo şi de aici împreună cu alţii a ajuns mai repede în regat (desigur prin Transilvania), căci izbucniseră acolo uneltiri împotriva regelui, potolite de Ştibor. De asemenea, cu prilejul întoarcerii sale sau curînd după aceea, spre sfîrşitul anului 1396 şi — indiscutabil — cu concursul militar al lui Mircea cel Bătrîn, Vlad I a fost prins. Acelaşi document din 1397 arată : „După ce cu sîrguitoare purtare de grijă au fost săvîrşite acestea de el, mai apoi, adunînd numitul domn Ştibor o mare ceată de bărbaţi şi ostaşi nobili înarmaţi, a tăbărît în zisa Ţară Românească pînă la cetatea numită a Dîmboviţei *(ad castrum Dombouicha)* şi a asediat cu oamenii săi acea cetate, în care fusese împins şi alungat sus-zisul Vlad voievod, şi stăruind în asedierea numitei cetăţi, şi-a lăsat acolo oamenii săi atîta timp pînă ce sus-zisul Vlad voievodul a fost scos de nevoie din zisa cetate, de către numitul domn Ştibor, şi, ieşind de acolo împreună cu soţia sa, cu copiii şi cu toată suita sa, a lăsat cu totul acea cetate a Dîmboviţei în mîinile şi în supunerea noastră“. Vlad, mai precizează actul, s-a arătat el însuşi su-

pus („aducîndu-l la ascultare şi credinţă faţă de noi"), sperînd în milostivirea regelui — în faţa căruia a şi fost adus, pare-se în ianuarie 1397.

După capturarea lui Vlad I, tronul întregii Ţări Româneşti este iarăşi în mîinile lui Mircea cel Bătrîn. Doi ani de restrişte se încheiau cu o mare izbîndă pentru legitimul voievod român. Numai că în calea acestuia, deloc netedă, se vor ivi curînd alte impedimente — şi ele vor veni tocmai din partea regelui Sigismund, care nu a înţeles deplin sensul iniţiativelor politice şi militare promovate de Mircea cel Bătrîn la începutul veacului al XV-lea. În rest, cum vom vedea, voievodul a fost permanent angajat în campania antiotomană, al cărui promotor principal s-a dovedit.

3. SUB SEMNUL MARILOR INIŢIATIVE POLITICE

În scurtă vreme după ce Mircea cel Bătrîn se afla din nou în fruntea Ţării Româneşti, se cristalizează şi noile direcţii ale politicii externe ale voievodului român. În cadrul acestora un loc de frunte îl va ocupa alianţa cu Ţara Moldovei. Dealtfel, unele restructurări în privinţa alianţelor din această parte a continentului se petrec chiar în anul 1397, cînd la 14 iulie se încheie o pace între Sigismund de Luxemburg şi Vladislav II Jagello ; starea conflictuală dintre cei doi monarhi înceta — ceea ce va avea implicaţii şi asupra ţărilor române, căci regele Ungariei căpăta mînă liberă la Du-

nāre şi chiar la est de Carpaţi (într-un fel se prefigura tratatul de la Lublau, de mai tîrziu).

În conjunctura ivită, domnia voievodului Ţării Româneşti se consolidează rapid. Faptul îi îngăduie să iniţieze ample planuri de politică externă şi să se angajeze din nou în operaţii militare împotriva otomanilor. Este de reţinut în această ultimă privinţă opinia lui *Barbu T. Cîmpina*, potrivit căreia a doua parte a domniei lui Mircea cel Bătrîn se caracterizează îndeosebi prin *războiul de uzură* purtat de bandele turceşti, ale căror incursiuni porneau îndeosebi din provinciile de margine ale Imperiului otoman, din *udj*-uri, cărora voievodul român a trebuit să le facă neîncetat faţă. Nu întîmplător, deci, îl aflăm deseori pe Mircea cel Bătrîn pe linia Dunării (în 1399, 1403, 1409, 1411) de unde expediază scrisori către aliaţi sau emite acte interne. Altminteri, în această etapă a domniei sale nu a mai avut loc vreo mare bătălie pe teritoriul Ţării Româneşti asemănătoare în amploare celei de la Rovine ; în perioada dată toate expediţiile întreprinse de Mircea cel Bătrîn contra otomanilor, care constituiau, în continuare, un mare pericol pentru Ţara Românească, s-au desfăşurat în afara graniţelor ţării.

Desigur, incursiunile de jaf otomane au fost mai frecvente îndată după bătălia de la Nicopol, Baiazid căutînd să se răzbune pentru participarea lui Mircea la cruciada creştină ; una din acele incursiuni a avut loc, probabil, în anul 1397, o alta, posibil, în anul 1398. Ecoul lor a fost preluat de Chalcocondil, care arăta : „După

ce însă a mai trecut un timp, (sultanul) a pornit cu război asupra dacilor și a lui Mircea, domnul dacilor, învinuindu-l că a fost pricina războiului ⟨din anul 1396⟩ și că a mers cu peonii ⟨ungurii⟩ la luptă contra lui“. Avem toate temeiurile să presupunem că în acei ani Mircea cel Bătrîn a pus din nou stăpînire pe Silistra, alungînd de acolo garnizoana turcească.

Un pericol de atac din partea sultanului se profila și la începutul anului 1399, cum rezultă din scrisoarea pe care regele Sigismund a adresat-o la 23 martie 1399 comitelui Ioan de Paszto, fost jude al curții regale. În acest document, foarte important, căci aruncă o anumită lumină asupra relațiilor dintre rege și voievod, se vorbește despre scrisoarea trimisă de Mircea cel Bătrîn, la 7 martie 1399 (din nefericire pierdută), suveranului Ungariei. „Ieri — scria regele celui amintit — am primit scrisoarea credinciosului nostru iubit, măritul bărbat, domnul Țării Românești, dată lîngă Nicopolul Mic ⟨și⟩ întocmită acum 16 zile, arătînd că Baiazid *(Bayzat)* însuși, stăpînul turcilor, se află cu o armată foarte mare în orașul Adrianopol, dincoace de mare, de unde, în cinci zile ar putea ajunge cu ușurință pînă la Dunăre ; de aceea, numitul Mircea, credinciosul nostru, temîndu-se de furia unei armate așa de mari, cere cu stăruință maiestății noastre ca, lăsînd de o parte treburile, să fim datori a merge noi înșine fără întîrziere în părțile acelea și să ajutăm neputința sa, *să nu-l părăsim, cum am făcut altă dată,* și să

fie copleşit din pricina amînării şi întîrzierii noastre şi fără nici un ajutor din partea noastră, *deoarece el se pregătește cu toate puterile sale să pornească împotriva turcilor și pentru a se împotrivi puterii lor*, numai să vadă totuşi că ne grăbim şi noi a-i da ajutor, altfel, fiindcă el singur nu se va putea împotrivi unei armate atît de mari, va trebui să se gîndească la un leac *(de remedio)* împotriva inimii sale" (subl. *N.C.)*.

În mod vădit, Mircea cel Bătrîn îi imputa regelui că nu a fost ajutat înainte de bătălia de la Rovine, *că a fost părăsit* (am văzut dealtfel), ceea ce regele recunoştea ; în plus, voievodul român invoca probabil litera tratatului de la Braşov din 1395, de vreme ce regăsim în scrisoare formulări ce amintesc de clauzele acestuia („să fim datori a merge noi înșine", „în părțile acelea" ş.a.). Din cele de mai sus se impune să fie reținut următorul fapt : *Mircea cel Bătrîn era gata să pornească împotriva lui Baiazid,* cu condiția ca Sigismund să-l ajute cu oastea sa, *altfel... ;* acest 'altfel' *(alioquin)* a fost interpretat de rege în sensul alternativei supunerii voievodului față de turci, în scrisoare el continuînd : „pentru că în scrisoarea acelui Mircea băgăm seamă și vedem neîndoios că, dacă nu ne îngrijim fără zăbavă de ajutor potrivit şi nu ne apropiem de părțile acelea, va trebui să ne îndoim și să ne temem foarte mult că românii, văzîndu-se lipsiți de ajutorul nostru, nu vor mai rămîne credincioşi şi nu vor mai fi statornici,

ci se vor supune în scurtă vreme jugului turcesc". În realitate, Mircea cel Bătrîn nu avea nicidecum gîndul supunerii față de turci, dovadă că se pregătea de luptă în scopul nobil al apărării țării sale. În scrisoarea sa, voievodul va fi procedat în stilul interogativ (de ex. : „vreți, ca odinioară, să fie supusă o parte din țară, vreți să nu mai fim credincioși alianței noastre ?"). Regele a întors însă fraza, căci se adresa unui fost dregător al său și mai ales nobililor din regat, care pregetau să pornească la luptă și de aceea agită problema supunerii Țării Românești față de turci — „pericol ⟨ce⟩ ar ajunge apoi țara noastră". Dealtfel, îndată regele evoca zăbava care a precedat nefericita expediție a lui Ștefan de Losoncz (1395) și îi mustră pe nobili · ordonă fostului jude să-l urmeze la Oradea, către care s-a îndreptat Sigismund : „să veniți înșivă pe dată, iar în privința oamenilor, proviziilor și altor lucruri trebuincioase să rînduiți să vă urmeze cu repezeală, *pentru că obștile și oamenii nu se vor mișca niciodată să ne urmeze pe noi, dacă nu vor vedea pe baroni mergînd înainte*". Pentru a fi mai convingător, într-un pasaj anterior menționa „zvonul de anul trecut" (1398), „că turcul are de gînd să vină împotriva Țării Românești și noi ne-am apropiat înșine de părțile acelea ca să dăm românilor ajutorul cuvenit, este însă îndeobște știut că, *deși toți au fost chemați, totuși foarte puțini au urmat pe maiestatea noastră*"... (subl. *N.C.)*.

Neexistînd însă ştiri despre deplasarea armatei lui Baiazid de la Adrianopol către Ţara Românească, înseamnă că iminenţa invaziei otomane, care i-a neliniştit atît de mult pe Mircea şi pe Sigismund, s-a risipit curînd — iar dacă s-a petrecut totuşi un atac de la sud de Dunăre, acesta nu a reclamat în chip necesar prezenţa sultanului, fiind vorba probabil de o incursiune de jaf obişnuită. Dealtfel, se ştie că Baiazid însuşi căuta atunci să-i atace pe bizantini (el s-a aflat o vreme în preajma Salonicului şi a ordonat jafuri în Moreea), profitînd cu siguranţă de absenţa din Constantinopol a împăratului Manuel II, care pornise în 1399 în lungu-i voiaj apusean, după ajutorul în care spera (Roma, Paris, Londra) ; de asemenea, vechile probleme privitoare la supunerea rebelilor din Asia Mică erau la ordinea zilei şi nu întîmplător, peste trei ani, trupele lui Baiazid vor fi zdrobite tocmai în Anatolia.

Un nou aliat politic — voievodul Moldovei. La pragul dintre veacul ce se termina şi cel următor, Mircea cel Bătrîn era stăpîn deplin peste Ţara Românească ; el cîştigase iarăşi încrederea boierilor săi ; domnia îi era consolidată. Mai mult, în scurtul răgaz oferit de cei trei ani de la sfîrşitul veacului al XIV-lea, voievodul a şi tradus în fapt o decizie a sa (probabil mai veche) — aceea de a clădi pentru fiul său noul centru voievodal de la Tîrgovişte şi de a face din acest oraş a doua capitală a Ţării Româneşti, aflată la dru-

mul mare (deşi el a preferat să stea în continuare în reşedinţa argeşeană).

Fireşte, în acord cu situaţia politică din jurul său, Mircea cel Bătrîn a fost nevoit şi el să ţină seama de experienţa trecutului şi să imprime o direcţie înnoitoare în privinţa relaţiilor externe. În condiţiile ameninţării otomane, ale alianţei cu vecinul său apropiat, Sigismund, captat prea mult de interesele lui şi nedispus totdeauna să-şi respecte angajamentele (şi, în plus, împăcat deja cu Vladislav II Jagello) — voievodul Ţării Româneşti a luat o importantă iniţiativă politică : *făurirea unei alianţe cu fratele român din fruntea ţării surori Moldova, cu scopul de a-şi asigura măcar flancul răsăritean.* Prilejul i s-a oferit chiar în anii 1399—1400.

Angrenat în sistemul alianţei cu polonii şi cu lituanienii, voievodul Ştefan I al Moldovei l-a ajutat pe Vladislav II Jagello în lupta acestuia cu cavalerii teutoni (1395), iar apoi şi pe marele cneaz Vitold în războiul purtat cu hanul tătar Temir-Kutlu şi încheiat cu dezastrul oştilor cneazului, la Worskla (12 august 1399). Deşi s-au emis unele ipoteze potrivit cărora Ştefan I ar fi dispărut în cursul acestei lupte (se bănuieşte că nici nu a participat personal în acele încleştări), este o certitudine că el a supravieţuit ; de asemenea, mai ştim că el a pierdut tronul Moldovei, fiind înlocuit la domnie de *Iuga* voievod, zis „Ologul“ (într-un act de la acesta se menţionează : „şi credinţa lui Ştefan voievod“, o dovadă că fostul domn nu murise). Dacă Iuga şi Ştefan

erau frați — nu știm cu exactitate, dar este sigur că Iuga era frate cu Alexandru (sau Olecsandro) și cu Bogdan, tustrei fiind feciorii domnului dinainte, *Roman I Mușatinul ;* între altele, această frăție rezultă din hrisovul aceluiași Iuga, datat 28 noiembrie 1399 : „Iuga voievod și credința fraților noștri, a lui Alexandru și Bogdan".

Nereușind probabil să se impună (porecla dată ar indica o infirmitate corporală), Iuga vodă a avut o domnie scurtă : în urma unor evenimente obscure, va fi stîrnit nemulțumirea boierilor și a fraților săi, care au apelat la Mircea cel Bătrîn, a cărui oaste va fi fost trimisă în Moldova. Altfel nu se explică însemnarea lapidară din vechea cronică moldovenească : „Pe Iuga vodă l-au luat Mircea vodă cu sine", în sensul că a fost capturat. Acest lucru s-a petrecut în primăvara anului 1400, căci primul document original păstrat de la următorul domn, Alexandru — zis mai tîrziu „cel Bun" —, poartă data de 29 iunie 1400 (se consideră în ultima vreme că sfîrșitul domniei lui Iuga a avut loc înainte de 23 aprilie 1400).

Oricum, urcarea în scaunul de la Suceava a lui *Alexandru cel Bun* s-a datorat indiscutabil și lui Mircea cel Bătrîn, devenit ocrotitorul domnului Moldovei și, în consecință, un aliat de nădejde. În conjunctura politică internațională de care am amintit, „cumintele Domn — aprecia N. Iorga despre Mircea cel Bătrîn — trebuia să încerce un alt front politic", iar mai departe : *„În sine, numirea unui Domn*

moldovean de vecinul său muntean era un lucru nou, și el este de cea mai mare însemnătate“ (bineînțeles, nu a fost vorba de o „numire“, căci Alexandru voievod a fost ales de boierii din Moldova, așa cerea și cutuma țării românești răsăritene).

Cum era și de așteptat, inițiativa lui Mircea cel Bătrîn de a închega și consolida alianța cu Moldova nu a fost pe placul puterilor cu care el avea legături. Se agită mai întîi *Vitold,* care îl preferă pe un anume Ivașcu (acesta presta jurămîntul de vasalitate față de cneaz și regele polon la Brest-Litovsk, 25 martie 1400), iar Alexandru voievod era amenințat cu intervenița militară. Marele cneaz a trimis chiar solii la Mircea cel Bătrîn, ca aceea din 23 noiembrie 1400, venită prin Transilvania ; solii litvani au discutat cu dregători și boieri ai lui Mircea —Vlad vornicul, Lucaci banul și Grozea. De asemenea, îngrijorați erau Sigismund de Luxemburg, sfetnicii și dregătorii acestuia — cum rezultă din scrisoarea adresată de nobilii din Oradea comitelui de Timiș, care se temeau că voievodul muntean l-ar putea trăda pe regele Ungariei. Pînă la urmă, Mircea cel Bătrîn și-a impus opțiunea : Alexandru cel Bun a rămas pe tronul Moldovei ca bun și devotat aliat al său.

Mai mult, avem temeiuri să afirmăm că acțiunea politică întreprinsă de Mircea cel Bătrîn a fost cu siguranță urmată și de încheierea unui *tratat* între el și Alexandru cel Bun — în 1400 sau în preajma acestui an —, prin care se delimitau hotarele dintre cele

două țări românești. Aflăm de acest tratat prin altul, similar, încheiat la 15 august 1475 între regele Ungariei *Matei Corvin* și *Ștefan cel Mare* al Moldovei (precedat de un angajament al ultimului, cu data de 12 iulie 1475); se menționează astfel că hotarele dintre Moldova și Țara Românească au fost statornicite din vechime între Ștefan I al Moldovei și Vlad I Uzurpatorul *(„tamscilicet Stephanum Moldaviensem quam Vlad Transalpinum")*, iar apoi „potrivit privilegiilor voievozilor ambelor părți, Alexandru și Mircea *(secundum privilegia Alexandri et Mirczae utrius partis vaydarum)*". Așadar, de reținut, o delimitare a hotarelor fusese convenită probabil în 1396, cînd Vlad se considera stăpînul întregii Țării Românești și se supune regelui polon prin intermediul lui Ștefan I; un act formal însă, un tratat ca atare a fost încheiat numai între Mircea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun. Este lesne de dedus că era vorba acum atît de hotarul vechi, de pe Milcov și Siret, cît și de acela de la brațul Chilia, domnul Moldovei recunoscînd stăpînirea lui Mircea peste Dobrogea, pînă la Mare, inclusiv „spre părțile tătărești".

Apogeul puterii politice și militare a lui Mircea cel Bătrîn. În timp ce situația politică internă și externă a Țării Românești în fruntea căreia se afla Mircea se consolidează, în statele vecine, îndeosebi în Imperiul otoman și în regatul Ungariei, situația internă se deteriorează, fapt de

care caută să profite din plin Mircea voievod. Ce-i drept, turcii încă își fac simțită prezența la granița de sud a Țării Românești, cum a dovedit acea incursiune de jaf a trupelor conduse de Evrenos-bei, prin 1401 sau 1402, dar domnia sultanului Baiazid este curmată chiar în anul 1402. În ceea ce îl privește pe Sigismund, anii 1401—1405 nu i-au fost deloc favorabili, căci nemulțumirile ce mocneau în rîndurile nobililor din regat ies dintr-odată la lumină și o stare de anarhie cuprinde regatul, asemănătoare în conținut și manifestări celei din ajunul urcării sale pe tron. Nobilii răsculați îl țin închis pe rege timp de șase luni (aprilie-octombrie 1401), iar după aceea suveranul are de făcut față unui pretendent angevin, Ladislau de Neapole ; în plus, vecinul Ungariei de la nord-est se întărește, căci se reînființează Uniunea polono-litvană (prin acordurile de la Vilna și Radom — 18 ianuarie, respectiv 11 martie 1401). Dar cea mai spectaculoasă schimbare se petrece în Imperiul otoman și i-a fost dat lui Mircea cel Bătrîn să joace un rol politic și militar nemaiîntîlnit pînă la el și nici după el, cum vom vedea mai jos.

Am arătat că Baiazid I s-a luptat continuu cu emirii din Asia Mică, mulți dintre aceștia nevrînd să i se supună. Dinspre răsărit, pe de altă parte, se ivea amenințător kaghanul *Timurlenk* (sau Tamerlan, care se pretindea descendent din celebrul *Gingis-han)*, stăpînitorul Asiei Centrale și care lupta pentru he-

gemonie în toată partea de răsărit a Asiei. La el au alergat, fugind de Baiazid, cîțiva bei din Anatolia (din Menteșe, Aydîn, Saruhan ș.a.), pretext pentru un schimb de scrisori între cei doi stăpînitori, pline de cuvinte de ocară. Cucerind însă Siria, Timurlenk s-a decis să-l supună pe Baiazid, dîndu-i un ultimatum — respins însă de acesta din urmă (care ar fi declarat marelui vizir Candarli Ali-pașa : „Avem onoare și forțe ca să ne opunem. Nu ne vom supune și nu vom putea trăi lipsiți de independență" ; erau, evident, cuvinte mari, și un principiu pe care Baiazid nu l-a aplicat și altora — aprecia cu dreptate orientalistul Aurel Decei). Marea bătălie care a urmat s-a dat lîngă Ankara, la Cubukova, la *28 iulie 1402*. În oastea lui Baiazid se aflau și trupele conduse de vasalul sîrb Ștefan Lazarević (izvoare turcești pretind că au luat parte, alături de sultan, și trupe românești — *Eflak cerisînden* —, cum scrie, de pildă, Orudj, dar acea apreciere nu o găsim confirmată în alte surse ; era dealtfel o imposibilitate ca Mircea cel Bătrîn să-l ajute pe dușmanul său de temut). De asemenea, lîngă sultan — adăpostit ca de obicei printre ieniceri — se găseau fiii săi : cel mai mare, Suleiman, cu oștile Rumeliei, apoi Mustafa, Musa, Isa și Mehmed, fiul mai mic (care comanda ariergarda). A fost o bătălie nimicitoare pentru ambele părți, dar victoria a fost de partea lui Timurlenk : Baiazid este prins și purtat apoi către Samarcand, dar neputînd suporta umilința la

care a fost supus (se zice că era închis într-o cuşcă) s-a sinucis cu otrava din inelul său.

A urmat o perioadă de luptă pentru tronul otoman, întreţinută cu abilitate de biruitorul mongol, transformată curînd într-un război civil. Această perioadă este denumită în istoriografia turcă *Fitret* (interregn) sau *Fâsîla-i saltanat* (întreruperea domniei) şi a durat peste un deceniu : 1402—1413. Pe parcursul ei se vor înfrunta trei dintre fiii lui Baiazid (Musa, prins şi el la Ankara, a fost încredinţat pazei emirului de Karaman, iar pe Mustafa l-a luat cu sine Timurlenk) şi anume : *Mehmed,* aşezat de învingător la Amasya (este viitorul sultan Mehmed I), *Soliman,* pus emir peste Rumelia şi *Isa,* aşezat la Balikesir şi Brusa (emiratul Karasioglu) ; aşadar, Timurlenk a avut grijă ca ei să fie răspîndiţi în trei locuri diferite.

Dispariţia celui care a îngrozit Europa de la sfîrşitul veacului al XIV-lea a avut darul firesc de a renaşte speranţa — atît pentru popoarele supuse, cît şi pentru cele ameninţate de turci. Totuşi, un prelungit joc de interese se înfiripă în legătură cu această aşa-zisă „criză orientală". Căderea lui Baiazid îi convenea de minune împăratului strîmtorat Manuel II Paleologul, care tocmai se întorsese cu mîna goală din Occident, el sperînd că va domni de-acum înainte peste un Bizanţ unificat. Era o iluzie, desigur, cu atît mai mult cu cît a găsit de cuviinţă să-l sprijine pe Soliman. Noua turnură era în schimb indiferentă Veneţiei, căci primau în politica acesteia inte-

resele comerciale și cetatea din lagune a sprijinit, în continuare, pe orice conducător otoman care i-a favorizat aceste interese (devansînd aici, să evidențiem acest pasaj din deliberările senatului venețian : „cetatea noastră trăiește din traficul și exercitarea comerțului cu toți și, slavă domnului, acum sîntem în pace și liniște cu toți și nu vedem că ne-ar fi necesară o atare ligă [antiotomană]" — așa se răspundea unui sol trimis de Sigismund în anul 1407). Interesat în largă măsură se dovedește mai ales regele Ungariei, care izbutise să înăbușe răscoalele din interior (sprijinite discret de Vladislav II Jagello) și era gata, în 1404, să reitereze planurile sale ambițioase de hegemonie în Balcani și la gurile Dunării, sub pretextul cruciadei antiotomane și mai ales neliniștit tocmai de poziția Veneției, care repurtase o victorie (ca odinioară la Chioggia, 1380) asupra flotei genoveze (Modon, 1404).

Lesne de înțeles, desigur, este și faptul că Mircea cel Bătrîn însuși a căutat să profite de evenimentele petrecute odată cu căderea lui Baiazid : consolidîndu-și puterea în interior, mizînd pe alianța cu Alexandru cel Bun (care se supune totuși ca vasal lui Vladislav II Jagello, 2 martie 1402) și întărindu-și stăpînirea în Dobrogea. Cu siguranță că atunci, cel mai tîrziu în 1402, voievodul Țării Românești a pus mîna și pe Licostomo, căci nu întîmplător ultimele mențiuni de *foști consuli* genovezi datează din vara anului 1403 : *Nicolaus de Flischo, olim consul Licostomi* (18 mai), *Iacobus Bontempus, olim massarius pro Communi*

/ Pere sive Janue / *in Licostomo*" (15 august). Întărirea poziției lui Mircea la gurile Dunării nu a convenit, firește, lui Sigismund (care visa să facă nu din *Chilia,* ci din *Licostomo* baza militară principală pentru realizarea planurilor sale orientale) și nici lui Vladislav II Jagello, suzeranul lui Alexandru cel Bun, care, prin mijlocirea teritoriului moldovean, a căutat permanent să se apropie de Marea Neagră. Au avut loc probabil demersuri — proteste diplomamatice, ca să zicem așa — din partea regelui polon, căci Mircea cel Bătrîn îl liniștește prin cunoscuta scrisoare expediată din Giurgiu, la 23 septembrie 1403 (tot atunci el a acordat și privilegiul comercial pentru negustorii lioveni), care înnoia alianța cu monarhul nemulțumit. Ca „Mare voievod al țării Basarabiei" el se adresa „marelui și mult iubitului nostru prieten, regele Vladislav", făcînd iarăși legămînt de alianță — fără însă a mai indica și direcția acesteia, căci nu se amintește că era vorba de regele Ungariei (de precizat și amănuntul, care pune în lumină ceea ce am și afirmat : Mircea cel Bătrîn *se orienta,* politicește, angajamentele sale erau formulate cu mare abilitate — monarhul ungur era totuși mai aproape, geografic, de voievod ; o altă dovadă : ca efect al noii Uniuni polono-litvane, privilegiul comercial pentru lioveni a avut în vedere și pe negustorii din „țara fratelui domniei mele, marele cneaz Vitold").

Poziția marcantă a voievodului Mircea cel Bătrîn (subliniată și în acea „cărțulie *(libellus)*" a lui Ioan de Sultanieh) a trebuit pînă la urmă

să fie recunoscută și de Sigismund de Luxemburg, căci în scrisoarea acestuia către Filip, ducele de Burgundia (1404), voievodul Țării Românești, cel al Moldovei, precum și Ștefan Lazarević (care fusese silit să-și schimbe politica), toți trei deci sînt prezentați ca piloni ai alianței antiotomane ; „Împăratul din Constantinopol [Manuel II, n. *N.C.*] și voievodul Valahiei fac frumoase isprăvi împotriva acelorași turci“, se arată acolo în legătură cu Mircea cel Bătrîn. Vom vedea că poziția basileului a fost mai labilă și chiar îndreptată împotriva popoarelor din Balcani, el făcînd de fapt jocul turcilor.

Dar cea mai elocventă mărturie despre *apogeul puterii politice și militare* a voievodului Mircea cel Bătrîn este titlul purtat de acesta în anul 1406 (vezi mai sus) ; era anul în care soli ai dizidenților anatolieni îi solicitau sprijinul, anul în care despotul Ștefan Lazarević — ca semn al împăcării cu voievodul — făcea danii mănăstirilor Tismana și Vodița (semnificativ, el evoca în chip amar starea lui de vasal al turcilor : „am fost cuprins cu multe greutăți de limbile străine [...] am fost cu toții cuprinși de supărări, ca și mine“ ; atunci, în 1406, ajunsese „de la supunere la libertate și de la un scaun mai mic la cel mai înalt“ ; dar tribulațiile lui nu se vor încheia).

Documentul din 23 noiembrie 1406 (o simplă poruncă pentru mănăstirea Tismana) este prețios nu numai prin faptul că ne indică titlul voievodului, complet, ci și prin aceea că marca *un important moment politic din dom-*

nia lui Mircea cel Bătrîn; voievodul român avea o întîlnire cu regele Sigismund, la Severin, și era însoțit de întregul alai domnesc: „mergînd domnia mea către Severin, să mă întîlnesc cu craiul, astfel am ajuns la mănăstire [Tismana], în luna noiembrie 23 zile, cu toți egumenii mănăstirești și cu toți boierii domniei mele". Ce fel de tratative au avut loc atunci?

Regele, trebuie spus, a venit și el însoțit de o suită, în care se găsea și omul său de încredere — isteț, oștean întreprinzător, florentinul Filippo Scolari sau Pippo Spano, adică „șpan" (comite) de Timișoara (cu ajutorul acestuia au fost puse în practică măsurile pentru apărarea Banatului). „Întîlnirea dintre Sigismund și Mircea — presupunea P. P. Panaitescu — trebuie să fi fost în legătură și cu instalarea comitelui florentin în Banat și întărirea Orșovei la marginea Țării Românești".

Dar, cu siguranță, scopul acestei întîlniri era acela de a se perfecta viitoarea acțiune antiotomană; atunci, în 1406, împăratul Manuel II o rupsese cu Soliman și cerea ajutor grabnic de la creștini; se agitau beii turci și alte vîrfuri feudale nemulțumite din sînul Imperiului de curînd îngenuncheat — momentul era prielnic pentru făurirea unei ligi antiotomane, conduse bineînțeles de Sigismund. Mai mult, se admite că regele — la cererea lui Mircea cel Bătrîn — a încuviințat retragerea garnizoanei ungare de la Severin, încredințată voievodului. Numai că atunci, cu prilejul tratativelor, s-a

întîmplat ceva care a determinat apoi cursul evenimentelor ulterioare, căci, lesne de observat în lumina izvoarelor de care dispunem, căile de acțiune ale celor doi suverani nu numai că nu s-au armonizat, dar au fost îndreptate pe cursuri totalmente diferite. Cauza — de presupus — era tocmai problema stăpînirii lui Mircea cel Bătrîn asupra fostelor cetăți genoveze de la gurile Dunării, Chilia și Licostomo. Regele va fi cerut voievodului să i le încredințeze (eventual temporar, așezînd garnizoane ungare, ca la Severin), ceea ce Mircea nu a consimțit. Problema acestor cetăți va domina relațiile dintre rege și voievod și va contribui să-i despartă cu totul. De aceea bănuim că tratativele s-au încheiat, astfel că părțile au rămas în continuare pe pozițiile lor inițiale. Este neîndoielnic, așadar, că Mircea cel Bătrîn a dat dovadă de dîrzenie ; în scurtă vreme, voievodul român va arăta prin acțiunile sale că nu s-a îndepărtat o clipă de la țelurile luptei antiotomane.

În lumina tratativelor de la Severin trebuie deci să interpretăm demersurile repetate ale lui Sigismund pe lîngă senatul Veneției — eșuate în 1407 (cum am văzut), cu toată strădania arhiepiscopului de Spalatto (el era solul lui Sigismund). Un eșec similar l-a încercat și pe solul regal din anul 1408, Guillelmo de Prata, care nu a izbutit cu nici un chip să-i clatine pe venețieni, cu atît mai mult cu cît regele cerea un număr de corăbii necesare transportului de trupe de la Licostomo la Gallipoli (*„de*

aliguibus navigiis grossis pro levando et conducendo a Licostomo contra Gallipolim gentes suas armigera“). Mai întîi, să reamintim, Sigismund considera că o bază navală sigură pentru proiectele sale militare era nu Chilia, ci Licostomo — o dovadă că prima nu era în stăpînirea genovezilor ci în mîinile lui Mircea ; în al doilea rînd, faptul că se referă în 1408 la Licostomo înseamnă, indiscutabil, că regele sfida poziţia lui Mircea cel Bătrîn de la Severin, se angaja pe drumul politicii de forţă (vom vedea că în acelaşi fel gîndea regele şi în privinţa Chiliei). Un fapt era limpede : Sigismund nu ţinea totuşi seama în proiectele sale de realităţile concrete din Peninsula Balcanică şi de la gurile Dunării, cu atît mai puţin de cele din Imperiul otoman şi, în nici un caz, de interesele majore ale Ţării Româneşti.

Dimpotrivă, Mircea cel Bătrîn a apreciat altfel situaţia din sud-estul european, observînd că aceasta s-a modificat rapid după tratativele de la Severin. Pentru a pune capăt incursiunilor de jaf otomane, abătute atît de des peste ţara lui, era nevoie de acţiune imediată şi nu de planuri ambiţioase. Deja prin 1407 sau 1408, poate chiar mai dreveme, Dobrogea fusese cumplit prădată de incursiunile acîngiilor din *udj*-ul Deliorman *. Mircea cel Bătrîn îi înfrînsese pe prădalnici, cum rezultă din iscripţia grecească

* Nu este vorba de *Teleormanul* nostru, de aceeaşi speţă toponimică, de origine pecenego-cumană, ci de provincia de margine din nord-estul Bulgariei de azi.

așezată de locuitorii Silistrei în anul 1408 : „Io Mircea, marele voievod și domn a toată Ungrovlahiei, a izbăvit ‹Silistra de turci›".

În jurul anului 1409, împăratul Manuel II — iarăși înclinat către turcii lui Soliman — ținea pe lîngă sine pe un pretendent la tronul lui Mircea, încercînd să-l impună cu ajutor turcesc. „Căci acela [Mircea] — scria Chalcocondil — cu elinii stătea în relații dușmănoase, deoarece aici în Bizanț primiseră un băiat de-al lui Mircea și-i făgăduiseră să-l aducă la domnie, în colaborare cu prietenul Musulman [Soliman]". Era probabil unul care se da drept feciorul voievodului. Va fi cîntărit și acest fapt în decizia lui Mircea, sau nu, cert este că voievodul Țării Românești se încumetă la un pas neașteptat : intervenția directă, cu mijloace militare, în conflictul ce măcina din interior puterea otomană ; el găsise sprijin în proaspătul aliat, Ștefan Lazarević al Serbiei.

Inițiativa luată de Mircea cel Bătrîn îl viza pe *Musa*, acel fiu al sultanului Baiazid, dat în paza beiului de Karaman (și e vorba de Mehmed, un adversar hotărît al fostului sultan, acela care va conspira tot timpul, pînă în vremea lui Iancu de Hunedoara), cu care voievodul a intrat în legătură mai de mult ; în realizarea planului său, Mircea se bizuie și pe beiul din nord, Izzedin Isfendijar din emiratul Candaroğullarî. Cronicarul Neșri, care broda cu oarecare fantezie pe fondul faptelor reale, a redat în acest fel *miezul politic* al desfășurărilor : „Și pentru că așa a vrut Allah, cînd Musa Çelebi stătea la Karaman și petrecea,

ghiaurul din Țara Românească slăbind foarte mult din pricina acîngiilor de Rumelia și nemaiavînd nici o putere, beii lui s-au gîndit să trimită un om cu o scrisoare la Isfendijar și să ceară de la el pe Musa Çelebi, pentru ca, luîndu-l și aducîndu-l, să-i dea pe fiica'sa și să-l facă [pe Musa] bei în Țara Românească și, în felul acesta, *să scape de musulmani*. Punîndu-și în gînd aceasta, el [Mircea] a trimis un om și o scrisoare [lui Musa]. Cînd solul a sosit la Isfendijar, acesta, la rîndul său, l-a trimis la Karamanoğlu. Venind la Karamanoğlu, solul s-a întîlnit cu Musa Çelebi" (în continuare, arată cum a trecut Musa peste Marea Neagră, cum a fost primit de Mircea voievod și cum a ajuns apoi să pună stăpînire „pe toată Rumelia").

Într-adevăr, Musa ajunge în Țara Românească spre sfîrșitul anului 1409, la Silistra, și aici, sub oblăduirea lui Mircea cel Bătrîn, i se închină mulți dintre feudalii turci din Rumelia nemulțumiți de guvernarea lui Soliman (un petrecăreț, dacă luăm în considerare sursele turcești și bizantine). Tot aici, la Silistra, își adună Musa oastea proprie, căreia — în sprijin — i se alătură oșteni de-ai lui Mircea cel Bătrîn ; Chalcocondil preciza : „dar [Mircea] i-a dat și armată", luînd „și de la daci armată destul de multă" (condusă, afirmă cronicarul bizantin, de „Dan, domnul dacilor" — poate de viitorul domn Dan II), adăugînd că în sprijinul lui Musa a venit și oastea lui Ștefan Lazarević (fapt explicabil : despotul sîrb era chiar unchiul dinspre mamă al lui Musa). La

începutul anului 1410, oastea lui Musa și trupe ale aliaților săi pornesc împotriva lui Soliman și repurtează victoria de la Iambol (sau Iamboli, în centrul Bulgariei) de la 13 februarie 1410. Îndată apoi, Musa intră în Adrianopol, unde este proclamat *bei al Rumeliei* în locul fratelui său Soliman.

Din păcate, succesul de la Iambol se arată trecător ; forțele lui Soliman nu fuseseră nimicite, ci numai înfrînte temporar, iar în plus — a cîta oară ! — împăratul Manuel II îi trimite ajutor aliatului său. Încurajat astfel, Soliman, se aruncă din nou în luptă, învingîndu-l pe Musa chiar în apropiere de Constantinopol, la Cosmedion (azi Eyub) în ziua de 15 iunie 1410. Cei învinși se retrag ; Ștefan Lazarević ajunge la Constantinopol (Chalcocondil afirmă chiar că el pactizase cu Manuel II și Soliman : „Ștefan, așadar, în toiul luptei, cum se înțelesese și cu împăratul și cu Musulman, au trecut de partea lor și au sosit în Bizanț“), pe cînd Musa și ceilalți s-au îndreptat spre Adrianopol, cu gîndul să cucerească puternica cetate, dar fără să reușească, întrucît au fost iarăși biruiți (11 iulie 1410).

Pretendentul turc se vede deci silit să caute adăpost la același voievod — la „stăpînitorul Valahiei, binecredinciosul și preavestitul și marele voievod Mircea“, cum arată cărturarul sîrb *Constantin Costenecki,* care a descris tocmai peripețiile stăpînului său Ștefan Lazarević. „Musa — consemna la rîndul său Chalcocondil — ajungînd în regiunea de la Dunăre și

întîlnindu-se cu Mircea (în text : *Mirdano*), domnul Daciei, care îi era prieten bun şi de mai înainte, se aţinea pe lîngă Hem [Balcani], mutîndu-se din loc în loc". Numai spre sfîrşitul celei de a doua ierni de cînd începuse „acţiunea-Musa", după ce tînărul pretendent a strîns o nouă oaste şi a primit desigur sprijin de la Mircea cel Bătrîn, a avut loc un atac prin surprindere asupra Adrianopolului, oraşul fiind cucerit (17 februarie 1411), iar Soliman urmărit şi ucis în satul Dögenciler. Musa Çelebi a fost reînscăunat ca bei al Rumeliei (1411—1413), el însuşi fiind odinioară („pe vremea tatălui său, Ildîrîm-han", cum auziseră *tavgiii* [micii dregători] din Rumelia) unul din „beii de acîngii" (Orudj). Acest episod din strădaniile lui Musa a fost redat laconic de Enveri : „Cînd anul a ajuns 813 [6 mai 1410—24 aprilie 1411], Emirul Suleiman a plecat pe lumea cealaltă, / Iar Musa a fost emir timp de doi ani şi jumătate. / El nu s-a luptat cu ghiaurii".

Se încununa astfel una din importantele iniţiative politice şi militare ale lui Mircea cel Bătrîn — unică în istoria sud-estului european : un sultan turc a fost aşezat pe tron cu sprijinul direct şi eficace al unui voievod român. Ce a determinat, în fond, această acţiune a lui Mircea cel Bătrîn ? Răspunsul este limpede : asigurarea liniştii la hotarul de sud al Ţării Româneşti şi — spera voievodul — în Peninsula Balcanică. Spusele cronicarului Enveri sună, dealtfel, ca o imputare adusă lui Musa : el nu s-a mai luptat cu ghiaurii...

P l a n u r i   a s c u n s e,   p e   s e a m a   ț ă r i l o r   r o m â n e. În toiul evenimentelor create prin apariția pretendentului Musa, orînduit apoi ca sultan, Mircea cel Bătrîn va fi dat atenție activizării planurilor regelui Sigismund, cu siguranță nemulțumit de cursul politicii urmate de voievodul român. În condițiile date, firește, regele Ungariei a trebuit deopotrivă să facă față unor dificultăți ivite în relațiile sale cu Vladislav II Jagello (el îi sprijinise, în 1410, pe cavalerii teutoni împotriva regelui polon), iar, pe de altă parte, s-a străduit și a reușit să fie ales, tot în 1410, ca rege al Germaniei și Boemiei, sporindu-i-se astfel răspunderile politice. În plus, regenera conflictul latent cu Veneția (izbucnit în anul 1411). Cu toate acestea, în planurile sale de perspectivă un loc important îl ocupau problemele Orientului — și între acestea, aceea a Dunării de Jos, îndeosebi problema Chiliei, căci spre deosebire de Licostomo, baza navală din apropiere, așezarea portuară de pe brațul dunărean cu același nume era văzută de Sigismund ca un punct principal de pe drumul de comerț oriental, pe care regele intenționa să-l învioreze (acest drum se lega de Caffa genoveză). De la sine înțeles, astfel de planuri aveau un conținut nu numai economic, ci și strategic-militar ; regele își afirma prin ele politica de expansiune și de hegemonism în sud-estul Europei. Sigismund acționase pe ascuns. În ceea ce-l privește, Mircea cel Bătrîn era la curent cu ceea ce preconiza suveranul Ungariei în legătură cu Țara Românească și

cu domnul din fruntea ei, îndeosebi după 1409, cînd ultimul îl sprijinise pe Musa.

Astfel, se cunoaşte o scrisoare a regelui (din păcate nedatată) adresată lui Ştibor, voievodul Transilvaniei. Era de fapt un răspuns, pare-se, la altă scrisoare prin care Ştibor se scuza : se îmbolnăvise şi, ca atare, sugera regelui amînarea operaţiilor *în legătură cu ocuparea Chiliei* ; Sigismund acceptă : îi laudă credinţa, îi urează însănătoşire grabnică şi decide să delibereze împreună, mai tîrziu (*„et presertim circa occupacionem Kylie, vidimus et in hoc tue fidelitatis laudamus industriam* [...] *Dum vero perfecte convalescentie sanitatis dono Dei restitutus fueris [...] tunc deliberamus cum maiori maturitate...“*). Dacă acest interesant document nu datează cumva din anii 1409—1410 cînd Mircea cel Bătrîn se străduia să-l impună pe Musa, ci din 1411, cum propune *Ş. Papacostea*, oricum el ne dezvăluie existenţa unui proiect al regelui Sigismund de a-l ataca pe Mircea cel Bătrîn, printr-o acţiune *manu militari* asupra Chiliei dunărene, proiect abandonat însă din pricina îmbolnăvirii lui Ştibor (probabil desemnat ca executant şi responsabil al operaţiunii). Dar problema Chiliei, ca atare, nu a fost şi ea părăsită de rege. *

---

* În toate cele de mai sus am avut desigur în vedere că, în vechime, nu se confundau — ca localizare geografică — Chilia cu Licostomo, aşa cum se afirma în vechea noastră istoriografie, fapt care a determinat interpretări eronate asupra unor documente şi situaţii politico-militare de la sfîrşitul vea-

Aşa cum am afirmat mai sus, Mircea cel Bătrîn simţise că Sigismund urzeşte ceva împotriva lui, dovadă că a considerat încă o dată necesară legătura de alianţă cu regele polon Vladislav II Jagello. Într-adevăr, la 17 mai 1411 şi tot din Giurgiu, voievodul român expediază o nouă scrisoare lui Vladislav (peste o săptămînă, la 25 mai, acelaşi lucru îl va face şi Alexandru cel Bun, domnul Moldovei). Actul lui Mircea, păstrat în original, se aseamănă în conţinut cu acea *ordinatio* din anii 1390—1391, dar forma de exprimare este ceva mai decisă (chiar dură) în ceea ce îl priveşte pe Sigismund (care, repetăm, se aliase cu teutonii împotriva regelui polon, în 1410, şi îl duşmănea acum pe voievod) : „În cazul, însă, că acel rege al Ungariei s-ar ridica cu duşmănie împotriva amintitului domn Vladislav regele etc., atunci noi făgăduim, ba chiar promitem împreună cu neamul nostru *(nostra cum gente)* să punem capăt vitejeşte, cu duşmănie, regatului Ungariei prin foc şi prin orice rău. Atunci cînd, însă, acelaşi rege al Ungariei etc., ar încerca cu duşmănie *(hostiliter)* să ne supună pe noi sau ţara noastră, atunci pomenitul domn Vladislav regele etc., va trebui şi va fi dator să ne ajute prin toată puterea şi mijloacele susamintite" — în rest, faţă de alţi duşmani, ajutorul reciproc fiind lăsat pe seama liberului arbitru. De două ori, în acest act, voievodul se

---

cului al XIV-lea şi începutul celui următor. Lămuririle principale în această privinţă le datorăm lui *Octavian Iliescu.*

referă şi la „înrudirea“ sa cu regele polon (respectiv : „dragostea de înrudire ne împinge să facem acest lucru“ şi „frăţia de înrudire *(consaguinitatis fraternitas)*, dragostea şi prietenia de veci ne-a constrîns şi ne va împinge să facem mereu“) ; „dragoste de înrudire“ este o problemă nebuloasă, care se lămureşte poate prin originea soţiei lui Mircea cel Bătrîn, înrudită probabil cu Ana de Cilly, a doua soţie a regelui polon. Faţă de buna credinţă a voievodului român, trebuie să luăm act însă de duplicitatea ulterioară a lui Vladislav II Jagello.

Într-adevăr, cum a stabilit P. P. Panaitescu, *regele polon luase iniţiativa reînnoirii alianţei cu Mircea şi anume încă în 1410*, cînd se lupta cu cavalerii teutoni, sprijiniţi de Sigismund, cum rezultă din scrisoarea trimisă din Jedlinia, la 6 februarie 1410 *(„magnifico Myrcze woyewode Bessarabie, amico nostro sincere nobis dilecto“)*, prin care el arăta că rămîn valabile celelalte acte de alianţă încheiate anterior între Polonia şi Ţara Românească. Întrucît conflictul cu teutonii se încheiase cu înfrîngerea acestora la Tannemberg sau Grünwald (15 iulie 1410), dar s-a prelungit prin intervenţia lui Ştibor în Galiţia (unde el a fost însă înfrînt şi alungat apoi) — pacea cu teutonii s-a încheiat la Thorn (Torun), la 1 februarie 1411 ; abia în martie 1411 s-a încheiat şi armistiţiul dintre Sigismund şi Vladislav, şi anume la Barthfa, prin negociatori trimişi de cei doi (de fapt, tratativele preliminare de aici s-au desfăşurat pînă în *noiembrie 1411)*.

Misiunea delegațiilor trimise la Barthfa nu a fost tocmai ușoară, căci problemele în litigiu erau deosebit de spinoase, fiecare parte întîmpinînd rezistență de la cealaltă. Ba chiar, la un moment dat, negociatorul ungur a adresat o plîngere direct regelui polon : trimisul acestuia din urmă, un anume Johann (poate nume codificat), și-a modificat brusc atitudinea, căci nu a mai consimțit la „recuperarea" Moldovei, pe care partea ungară o socotea în supunere *(obediencia)*. Pînă la urmă, s-a ajuns la o platformă comună, supusă apoi parafării prin tratatul încheiat la Lublau (în Slovacia) în anul următor. *Așadar, să reținem,* tocmai în *acest context de pregătire a împăcării între cei doi monarhi a trimis și Mircea cel Bătrîn scrisoarea sa din Giurgiu adresată, evident în contratimp, lui Vladislav II Jagello.* Aparent, era un insucces al voievodului român.

Așadar, tratatul de la Lublau (15 martie 1412), la care a aderat exact peste o lună și Vitold (de aceea se păstrează în trei exemplare), consfințea pacea între Sigismund și Vladislav și încerca să pună bazele unei cooperări antiotomane. În acest sens, un loc principal printre clauzele tratatului l-a avut problema Moldovei : Alexandru cel Bun era considerat deopotrivă vasal al regelui polon ca și al regelui ungar, o rezolvare insolită în materie de raporturi feudale ; îndatoririle militare ale voievodului moldovean către regele ungar trebuiau să fie însă încuviințate de suzeranul polon. Altminteri, în cazul că Alexandru voievod ar fi refuzat să acorde sprijin militar, Moldova ar

fi urmat să fie împărțită în două sfere de stăpînire, una aparținînd Ungariei, alta Poloniei, linia de demarcație preconizată avînd următorul traseu : urma Carpații Bucovinei, Siretul, trecea apoi peste Prut și ajungea la Marea Neagră. În mod limpede, la stăruința regelui Sigismund, craiul polon se văzuse silit la concesii : primul avea, în spiritul tratatului de la Lublau, posibilitatea reală de a fi stăpîn la est de Carpați și la Dunărea de Jos.

Unii istorici, analizînd conținutul și forma acestui tratat, consideră că menționarea Chiliei între prevederile referitoare la Moldova ar indica faptul că aceasta era atunci în stăpînirea lui Alexandru cel Bun (cucerită — se zice — de la genovezi, prin 1410—1411). De fapt nimic nu îndreptățește o astfel de aserțiune (dealtfel, în tratat nu se arată explicit cine stăpînea Cetatea Albă și cine Chilia). Sigismund, cu pretenții mai vechi asupra stăpînirii Moldovei, a găsit prilejul să arunce „în plasă" și Chilia, aflată lîngă hotarul de sud al Moldovei, cu scopul de a slăbi poziția lui Mircea cel Bătrîn. Era, cum se zice azi, o problemă-conexă, dar importantă (cum o dovedește și scrisoarea adresată anterior lui Știbor). Numai că toate prevederile tratatului de la Lublau nu țineau seama de personalitatea și puterea celor doi voievozi români vizați. Pînă la urmă prevederile tratatului de la Lublau nu au depășit stadiul intențiilor de cotropire, ca să nu mai vorbim de proiectata ligă antiotomană, nerealizată efectiv cîndva. Marele cărturar ardelean *Gheorghe Șincai* comenta ast-

fel în *Cronica* sa insuccesul tratatului : „vezi în ce își rumpea capetele și Sigismund și Vladislav, craii, ci nemica au isprăvit, pentru că Moldova atunci nu s-a dărăburit“ (adică nu a fost împărțită...). Totuși, admite recent Ș. Papacostea, efectul tratatului a fost resimțit îndată în domeniul reglementării comerțului dintre Transilvania și Țara Românească. Desigur, îndată după tratativele de la Lublau, tocmai voievodul Știbor este acela care reglementează diferendele negustorilor transilvăneni, între ei, pentru ca la 7 septembrie 1412 să dea privilegiul pentru brașoveni — precizînd el cuantumul vămilor —, document care va fi fost probabil înfățișat de cei interesați lui Mircea cel Bătrîn ; acesta, la rîndu-l său, emite privilegiile din 6 august și 25 august 1413. Voievodul român nu a dat însă dovadă de slăbiciune cînd a consimțit la cele stipulate de Știbor (inclusiv la tarifele vamale, convertite după socoteala românească) ; el, Țara Românească, aveau interese majore în privința comerțului cu Transilvania și, ca atare, dînd dovadă de un remarcabil simț politic, nu a găsit de cuviință să refuze cererile brașovenilor (prin reprezentanții lor, Felentin [Valentin], Martin și Cruș). Căci atenția voievodului era îndreptată atunci spre alt loc : la sud de Dunăre, protejatul său dispăruse de pe scenă.

Sfîrșitul glorios al lui Mircea cel Bătrîn. După o guvernare de peste doi ani, Musa a fost atacat pe neașteptate de către trupe conduse de fratele său *Mehmed*

Çelebi, care a primit ajutor militar de la veneţieni şi de la Manuel II ; înfruntarea militară a avut loc la Ciamurlu, pe malul rîului Iskăr (5 iulie 1413), Musa fiind prins şi ucis de Mehmed I (1413—1421). Era o lovitură pe care o primea şi Mircea cel Bătrîn, căci el pierdea odată cu Musa controlul politic asupra otomanilor de la hotarul de sud al Ţării Româneşti, iar totodată şi liniştea pentru care luptase în anii dinainte. Inevitabil, el se aştepta la o intervenţie armată din partea noului sultan Mehmed I.

Aceasta era gata să se producă chiar în anul următor, cînd s-a ordonat o mare expediţie de jaf împotriva Ţării Româneşti. Oastea lui Mehmed I a ajuns în faţa Giurgiului (sursele turceşti vorbesc de „ridicarea" cetăţii, „mare cît un munte" (Sa'adeddin), de „repararea" celor de la Isaccea şi Enisala (acelaşi), probabil fără să treacă fluviul, căci s-a convenit o împăcare între sultan şi voievod — ultimul, potrivit spuselor lui Orudj, acceptînd plata tributului şi trimiţîndu-şi fiul la Poartă „în anul 817 al Hegirei [martie 1414—martie 1415]". De fapt în derularea evenimentelor intervenise cu totul altceva : în 1414, o iniţiativă de pace pornise de la Mehmed I şi aceasta îl viza pe regele polon Vladislav II Jagello ; acesta din urmă gira şi treburile Ungariei, căci Sigismund era ocupat atunci de debutul Conciliului de la Constanţa (1414—1418), la care au participat şi românii. Căpătînd adeziunea regelui Ungariei, Vladislav a acceptat demersul turcului (ambii regi se abăteau deci de la

litera tratatului de la Lublau). Un sol polon, înrudit cu Jagellonul, se afla tot în 1414 la curtea lui Mircea cel Bătrîn, încă o dovadă că şi regele îl va fi silit pe Mircea să fie conciliant şi să accepte pacea propusă de sultan.

Aşa se face că, nu mai tîrziu de anul 1415, a avut loc împăcarea dintre Mehmed I şi Mircea cel Bătrîn. Este vorba, probabil, de aşa-numita *capitulaţie* — „o înțelegere de bună voie, nu o închinare impusă prin învingere", cum considera D. Onciul —, reînnoită apoi în veacurile următoare. Sultanul s-a obligat, fără îndoială, să nu mai permită azapilor şi acîngiilor să prade teritoriul Ţării Româneşti, iar voievodul s-a învoit să plătească preţul păcii sub forma unui tribut anual (nu există cifre sigure, dar se admite că era vorba de o sumă în jur de 3000 de galbeni). *În nici un caz nu era vorba de ştirbirea hotarelor Ţării Româneşti ; ba, mai mult, evenimentele imediat următoare au arătat că Mircea cel Bătrîn nu numai că nu s-a supus lui Mehmed I, dar s-a situat în continuare pe poziţia de luptă activă împotriva pericolului otoman, valorificînd orice slăbiciune manifestată dincolo de Dunăre.*

Încă la începutul anului 1415 s-a ivit pe scena politică otomană şi un alt fiu al lui Baiazid — *Mustafa Çelebi,* despre care se zvonea totuși că dispăruse în cursul luptei de la Ankara, fiind omorît (de aceea noului pretendent i s-a zis „Düzme", adică *Falsul*). Noul pretendent ceruse ajutor Veneţiei, împotriva lui Mehmed I, dar senatul a ezitat o vreme ; în plină primăvară, Mustafa a venit la Mircea cel Bă-

trîn, la Argeş : actul din 10 iunie 1415, prin care voievodul întărea ocinele boiernaşilor Vlad ş.a., exceptînd scutirea de oastea cea mare, a fost dat — consemna diacul de cancelarie — *„în vremea cînd a venit Mustafa Celapi“*. Peste două luni, adică la 18 august 1415, se afla la Raguza că „doi bei ai împăratului turcilor [Mehmed I] au fugit de la el la fratele său Mustafa, care se află acum în Ţara Românească, de unde a ieşit şi a prădat ţinuturile Bulgariei“. Cunoaştem numele unuia dintre fugarii de atunci : era Aydînoglu Cüneyd (Djuneid), sangeacbeiul cetăţii Nicopol şi fost comandant al Smirnei, care, împreună cu alţi demnitari turci, au trecut Dunărea şi s-au alăturat lui Mustafa. În astfel de împrejurări, se înţelege că Mircea cel Bătrîn nu putea să nu refuze plata tributului şi să nu ofere ajutor armat lui Mustafa şi partizanilor săi.

Evenimentele se precipită abia în anul următor, cînd intervine în dispută şi Veneţia. În martie 1416, un sol raguzan urma să se intereseze de starea oştilor lui Mustafa adunate la Dunăre, iar în aceeaşi vreme, solul venețian Delfino Venier a avut misiunea să meargă la Mehmed I şi să-i ofere pacea. În caz contrar se preconiza „să se informeze cu grijă, cum ar putea fi lovit pe apă şi pe uscat, şi primejduit sultanul şi mai ales din partea Karamanului, a lui Mustafa şi a Valahului [Mircea cel Bătrîn] şi dacă e potrivit ca noi să trimitem soli tainici la dînşii, ca să-i îndemnăm să atace pe sultan“. La rîndul său, Mehmed în-

suşi intenţiona să-i atace pe potrivnicii săi de la Dunăre, nădăjduind că va putea pătrunde cu flota sa (pe care tocmai şi-o formase) pe la gurile fluviului ; a fost împiedicat însă de veneţieni să facă aşa ceva, aceştia decizîndu-se să-l atace, pretextul — potrivit cronicarului Chalcocondil — fiind jafurile turceşti din „ţinutul veneţienilor dinspre Marea Ionică, pe care-l pustia şi jefuia". În conflictul iscat, flota veneţiană, condusă de amiralul-doge Pietro Loredano, a nimicit-o pe cea turcească la Gallipoli (29 mai 1416), sultanul pierzînd acolo 27 de vase. Pacea cu Veneţia se va încheia în iulie 1416, prin mijlocirea basileului Manuel II — evident în folosul Republicii Serenissime.

Abia către toamnă pornesc de la Dunăre şi oştile lui Mustafa, întărite cu contingente româneşti. Au loc acţiuni de pradă pînă în Balcani — cum se arată şi într-un alt raport raguzan, din 12 octombrie 1416, în care sînt amintiţi şi „vreo cîţiva români de-ai voievodului Mircea *(et aliquibus Vlachis voivode Mirce)*". Dar sultanul Mehmed ripostează, trimiţîndu-l împotriva lui Mustafa pe Murad (viitorul *Murad II*), care a reuşit să destrame oastea pretendentului ; Mustafa a găsit însă scăparea la Salonic, împreună cu răzvrătitul Cüneyd-bei, predîndu-se despotului Demetrios Lascaris (decembrie 1416). Ca şi în cazul lui Musa, încă un episod se consuma astfel, cu toată implicarea lui Mircea cel Bătrîn dar în defavoarea acestuia. Îl va urmări oare şi pe Mircea cel Bătrîn răzbunarea sultanului Mehmed I ?

Răspunsul la această întrebare trebuie să țină seama mai întîi de faptul că, în scurtă vreme după aceste evenimente, *Mircea cel Bătrîn a încetat din viață la Argeș*. Într-o veche cronică sîrbească se arată : „Anul 6926 ⟨1418⟩ s-a pristăvit marele voievod al Ungrovlahiei, Io Mircea, ianuarie 31", pe cînd însemnarea din Letopisețul muntean (Cantacuzinesc) sună : „Și au domnit Mircea vodă ani 29 și au murit în domnie și s-au îngropat la mănăstirea lui, la Coziia". Pe tronul muntean a fost ales ca domn fiul lui Mircea, Mihail I (1418—1420). În noua situație ce s-a creat se ridică deci problema dacă sultanul Mehmed I a pornit expediția „de pedepsire" a Țării Românești înainte de moartea voievodului și dacă Mircea cel Bătrîn a închis ochii ca supus al turcilor. În răspunsul pe care îl vom formula trebuie să luăm în considerare și alte fapte petrecute atunci, inclusiv stabilirea datei cînd a fost înfrînt conducătorul unei mișcări social-religioase din Imperiul otoman, aceea a șeicului Bedr-ed-Din. Căci, s-a afirmat potrivit surselor otomane, supunerea Țării Românești (și instalarea de garnizoane turcești în unele cetăți de pe malul stîng al Dunării) ar fi avut loc în același timp cu nimicirea șeicului amintit, în ultimul an de domnie a voievodului Mircea cel Bătrîn.

Într-adevăr, preluînd necritic tocmai informațiile izvoarelor de care am amintit, în istoriografia noastră s-a crezut multă vreme că intervenția sultanului Mehmed I împotriva lui Mircea cel Bătrîn a avut loc în anul 1417, cînd

ar fi fost cucerite cetățile Turnu și Giurgiu (viitoarele raiale), cam tot atunci fiind omorît și Bedr-ed-Din. Studii și analize asupra izvoarelor, întreprinse recent, dovedesc însă o cu totul altă suită de evenimente și de consecințe. Nu putem stărui aici asupra lor, dar vom prezenta concluziile ce se degajă din contribuțiile documentate (datorate în ultima vreme cercetărilor întreprinse de *Anca Ghiață* și *Viorica Pervain*), care au validat, de precizat, ipoteza mai veche a istoricului *Ilie Minea*, cel dintîi care a presupus că intervenția lui Mehmed I împotriva Țării Românești a avut loc nu în 1417, ci în anul 1419 (eventual 1420).

Astfel, ca și tatăl său, Mehmed I a fost nevoit să-i înfrunte în continuare pe rebelii din Asia Mică, ceea ce se întîmplă mai ales în perioada 1417—1419, și tot acolo a izbucnit și mișcarea bedr-ed-dinistă. Șeicul Bedr-ed-Din, din fruntea acesteia, era fiul cadiului din Simavna și fusese odinioară în slujba lui Musa. Era un musulman „eretic" în credință, cum spune Neșri (adică aparținea sectei *șiite,* spre deosebire de masa *sunnită* a musulmanilor). Sprijinit (din rațiuni politice, desigur) de emirii de Karaman și Kastamonu, Bedr-ed-Din a ajuns la Mircea cel Bătrîn : „a ales vilaietul Țării Românești, deoarece mai înainte, prin mijlocirea lui Musa Celebi, avusese prietenie cu domnul Țării Românești" — scria Idris Bitlisi ; „a fugit în țara lui Isfendijar (Kastamonu) și, prin Sinop, a trecut în Țara Românească [...] Nefiindu-i însă cu putință să stea

în ținuturile ghiaure, el a venit cu învoirea domnului Țării Românești la Silistra. De acolo, trecînd prin ținutul Hezargrad [Razgrad], s-a întărit în pădurea numită Deliorman" — consemna și cronicarul *Kara Celebi-Zade*. De aici, din „marea de copaci", cum afirmă și Neșri, a proclamat șeicul răzvrătirea împotriva lui Mehmed I — mai exact, potrivit aceluiași cronicar, „a trimis prin împrejurimi cîțiva sufii [derviși] nenorociți care să spună : „De acum înainte veniți la mine, mie mi s-a dat Padișahlîcul ; eu trebuie să fiu calif pe pămînt". După opinia unor istorici, ca *Mihail Guboglu* și *Mehmed Mustafa*, apogeul răscoalei șeicului în ținutul pontic a avut loc în anii 1418—1419 — *șeicul însuși intrînd în legătură cu Mircea cel Bătrîn abia în ultimele luni ale domniei acestuia*. Expediția de pedepsire din partea sultanului Mehmed I a avut loc deci după anul 1418 și cu acest prilej a fost prins șeicul Bedr-ed-Din, în Deliorman, el fiind adus în fața sultanului care se afla la Serres și acolo a fost judecat, condamnat și executat (probabil la 4 noiembrie 1420). Din cele de mai sus rezultă în mod limpede următoarele concluzii, care au, sperăm, și darul să dea răspunsul cuvenit la întrebările formulate ceva mai sus :

1. Ultimele acțiuni militare ale lui Mircea cel Bătrîn au avut loc în afara teritoriului românesc (campania de la sud de Dunăre, din 1416, în sprijinul lui Mustafa Çelebi).

2. După alungarea pretendentului, sultanul Mehmed I nu a putut interveni imediat îm-

potriva voievodului român, fiind reținut de problemele Asiei Mici, unde se ivește mișcarea lui Bedr-ed-Din, strămutată apoi — *oricum după anul 1417* — în apropierea Țării Românești, în Deliorman (nord-estul Bulgariei).

3. La moartea lui Mircea cel Bătrîn (31 ianuarie 1418), mișcarea șeicului răzvrătit era în plină desfășurare, iar pe parcursul anului 1418 a crescut în amploare, ceea ce l-a determinat pe sultan să intervină pentru a o înăbuși. Expediția lui Mehmed I a pornit așadar *cel mai devreme în anul 1418* (mai probabil în anul 1419), cînd este prins șeicul Bedr-ed-Din : simultan, expediția sultanului a fost îndreptată și împotriva Țării Românești, respectiv a voievodului Mihail I.

4. Drept urmare, turcii reușesc să ocupe cetățile Giurgiu și Turnu de pe Dunăre (devenite mai tîrziu centre de *raiale*), voievodul Mihail I fiind silit probabil la plata tributului — fără a pierde însă Dobrogea, cum s-a crezut multă vreme ; într-adevăr, titlul voievodal (la 18 martie 1419, de pildă) se referă în chip limpede la stăpînirea peste „toată Podunavia, încă și pînă la Marea cea Mare și stăpînitor al cetății Dîrstorului", tot astfel, exceptîndu-se mențiunea despre stăpînirea Silistrei, sunînd și titlul lui Radu II Prasnaglava (1 iunie 1421).

Așadar, fapt istoric esențial, Mircea cel Bătrîn nu a murit ca supus (tributar) otomanilor și nici o palmă din teritoriul stăpînit de el nu se afla cotropită de turci la data dispariției sale

(31 ianuarie 1418). MARELE VOIEVOD ŞI DOMN, IO MIRCEA, DUPĂ O VIAŢĂ ÎN CARE A LUPTAT CU TOATE PUTERILE SALE PENTRU APĂRAREA LIBERTĂŢII ŢĂRII ROMÂNEŞTI, ÎŞI AFLA ASTFEL SFÎRŞITUL PE CARE L-A MERITAT : GLORIOS ŞI TOTODATĂ ÎNCURAJATOR PENTRU DESTINUL VIITOR AL NEAMULUI SĂU.

MIRCEA CEL BĂTRÎN ÎN CONŞTIINŢA POSTERITĂŢII

Continuator și înnoitor în gospodărirea Ţării Românești, diplomat și oștean călit în luptele pentru apărarea libertății acestei țări, Mircea cel Bătrîn s-a bucurat de un binemeritat prestigiu printre contemporani, impunîndu-se prin faptele sale atît prietenilor, cît și dușmanilor. Dealtfel, ce poate fi mai grăitor decît însăși spusa izvoarelor otomane de mai tîrziu? „Regele regilor din țările creștine din vremea sa", sau „principe între creștini cel mai viteaz și cel mai ager" — cu această aură nepieritoare a fost văzută și simțită personalitatea voievodului, astfel a rămas Mircea cel Bătrîn în conștiința posterității.

În cinstirea lui s-au întrecut, într-adevăr, toate generațiile de pe pămîntul românesc. Pagini înălțătoare i-au fost dedicate de cărturari și luptători pentru idealurile unității naționale și ale independenței. Cu cinci ani înainte de revoluția pașoptistă, unul din viitorii mari bărbați de stat ai României moderne — Mihail Kogălniceanu — rostea în binecunoscutul *Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană* (Iași, 24 noiembrie 1843): „Negreșit că istoria Spartei, a

Atenei, a Romei are mai mult interes decît a noastră pentru tot străinul [...] Subt aceste priviri, eu singur mărturisesc interesul universal al istoriei grece şi romane ; dar în ce se atinge de curagiul individual, de îndrăsneala faptelor, de statornicia apărărei, de mărinimia şi bărbăţia Voevozilor noştri, carii, deşi pe un teatru strimt şi cu mici mijloace, au săvîrşit lucruri uriaşe în toate acestea, Domnilor mei, nu mă tem de a zice că istoria noastră n-ar fi mai jos decît istoria a ori şi cărui popor vechi sau nou. Lupta naţională a românilor, cari, mai trei veacuri, au apărat cu sabia creştinătatea împotriva tuturor puterilor islamismului, Domnia lui Alexandru cel Bun, şi a lui Mircea cel Bătrîn, a căror nume resunau de la Marea Baltică pînă la Porţile Bizanţiei, strălucitele fapte a unui Ştefan cel Mare, [...] chipul măreţ şi întocmai ca al lui Ahil, al lui Mihai Viteazul, singurul Voevod ce agiunse a uni părţile Daciei vechi şi a se putea intitula : «Mihail, cu mila lui Dumnezeu, Domn Valahiei, Moldaviei şi Transilvaniei» [...] toate aceste figuri, toate aceste fapte, ar merita mirarea chiar a străinilor, cînd istoria noastră ar fi mai bine cunoscută".

Mircea cel Bătrîn a fost cîntat de poeţii ţării — în preajma mormîntului său (Grigore Alexandrescu : *Umbra lui Mircea. La Cozia),* sau, ca în acea nestemată a liricii româneşti, pe falnicul cîmp de luptă de la Rovine, reînviin-

du-se teribila încleştare prin pana măiastră a lui Mihai Eminescu *(Scrisoarea a III-a)*:

„Risipite se-mprăştie a duşmanilor şiraguri,
Şi gonind biruitoare, tot veneau a ţării steaguri,
Ca potop ce prăpădeşte, ca o mare turburată —
Peste-un ceas păgînitatea e ca pleava vînturată.
Acea grindin-oţelită înspre Dunăre o mînă,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română".

Prinosul recunoştinţei a izvorît din toate straturile sufletului românesc, căci Mircea cel Bătrîn a împodobit cu numele său localităţi şi licee de pe întinsul ţării, iar monumente comemorative se găsesc pretutindeni, şi mai ales acolo unde el a stăpînit aievea; cel mai nou, la Tulcea, în preajma Mării celei Mari, este opera prestigiosului artist al poporului, sculptorul Ion Jalea.

În chip firesc, memoria fostului comandant de oşti a dăinuit şi dăinuie neştirbită în tradiţiile oştirii româneşti. Generaţii de marinari şi-au făcut ucenicia pe nava-şcoală a Marinei militare româneşti — bricul „Mircea". De asemenea, o unitate a armatei române a avut onoarea ca pe steagul ei de luptă să fie brodată cu fir de aur denumirea „Rovine", care glorifică un moment mare din viaţa lui Mircea cel Bătrîn. Înaintaşii acelei unităţi luptaseră cu eroism în Războiul de Independenţă de la 1877—1878, iar ulterior ea s-a acoperit de glorie în vestitele bătălii de pe Jiu (1916), de la Mărăşeşti (1917) şi împotriva cotropitorilor fascişti (23 August 1944—12 mai 1945).

Arătînd în repetate rînduri că istoria — prin însăşi natura ei — informează, făureşte omul nou şi îl educă în spiritul dragostei faţă de popor şi de pămîntul natal, preşedintele ţării, tovarăşul Nicolae Ceauşescu s-a referit, nu o dată, la marile figuri reprezentative care jalonează trecutul îndepărtat al poporului român. „Nu putem să nu evocăm, cu îndreptăţită mîndrie, istoria eroică, de secole, a poporului român, în decursul căreia a ars mereu vie flacăra luptei pentru libertate şi neatîrnare, pentru scuturarea jugului exploatării şi asupririi, pentru afirmarea deplină şi neîngrădită a geniului său creator, pentru asigurarea progresului şi civilizaţiei patriei noastre. S-au scris cu litere nepieritoare în cronica timpurilor marile bătălii desfăşurate de masele populare, sub conducerea lui Mircea cel Bătrîn, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul şi a altor legendare figuri de domnitori patrioţi, pentru păstrarea fiinţei naţionale şi apărarea gliei strămoşeşti".

Avem, într-adevăr, un trecut istoric cu care ne mîndrim şi pe care îl cinstim azi, cînd gîndim şi muncim pentru ziua de mîine.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

NICOLAE CEAUŞESCU, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, Bucureşti, 1972.

NICOLAE CEAUŞESCU, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, Bucureşti, 1977.

A. IZVOARE

EUDOXIU DE HURMUZAKI, *Documente privitóre la istoria Românilor*, vol. I—2 (ed. N. Densuşianu), Bucureşti, 1890 ; vol. XIV—1, (ed. N. Iorga), Bucureşti, 1915.

NICOLAE IORGA, *Acte şi fragmente cu privire la istoria Românilor*, vol. III, Bucureşti, 1897.

IOAN BOGDAN, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească în sec. IV şi XVI*, vol. I, 1413—1508, Bucureşti, 1905.

* * *Documenta Romaniae Historica*, B. *Ţara Românească*, vol. I (1247—1500), Bucureşti, 1966 ; D. *Relaţii între ţările române*, vol. I (1222—1456), Bucureşti, 1977.

* * * *Călători străini despre ţările române*, vol. I, ed. M. Holban, Bucureşti, 1968.

LAONIC CHALCOCONDIL, *Expuneri istorice*, ed. V. Grecu, Bucureşti, 1958.

JOHANNES LEUNCLAVIUS, *Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae libri XVIII*, Frankfurt, 1591.

* * * *Istoria Țării Românești. 1290—1690.* Letopisețul Cantacuzinesc, Ed. C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960.

* * * *Cronici turcești privind țările române,* Extrase, vol. I, sec. XV — mijlocul sec. XVII, întocmit de M. Guboglu și M. Mehmet, București, 1966.

B. LUCRĂRI ȘI STUDII

BARBU T. CÂMPINA, *Lupta Țării Românești împotriva expansiunii otomane (1335—1415),* în *Scrieri istorice,* I, ed. D. Mioc, E. Stănescu, București, 1973, p. 137—361.

General-maior dr. ILIE CEAUȘESCU, *Războiul întregului popor pentru apărarea patriei la români,* Ed. militară, București, 1980.

FLORIN CONSTANTINIU și ȘERBAN PAPACOSTEA, *Tratatul de la Lublau (15 martie 1412) și situația internațională a Moldovei la începutul veacului al XV-lea,* în *Studii,* 17 (1964), 5, p. 1129—1140.

NICOLAE CONSTANTINESCU, *Coconi. Un sat din Cîmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrîn. Studiu arheologic și istoric,* București, 1972.

NICOLAE CONSTANTINESCU și arh. CORNEL IONESCU, *Asupra habitatului urban de la Tîrgoviște înainte de 1394. Repere din vatra Curții domnești,* în *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie,* 31 (1980), 1, p. 53—75.

General-maior rez. dr. ION CUPȘA, *Organizarea și înzestrarea oștilor Țării Românești în secolele XIV—XV. Principalele războaie purtate sub conducerea lui Basarab și Mircea cel Bătrîn,* în *Istoria militară românească,* sub red. col. Gh. Romanescu, Ed. militară, București, 1973, p. 45—58.

AUREL DECEI, *Istoria Imperiului otoman pînă la 1656,* București, 1978.

J. DELAVILLE LE ROULX, *La France en Orient au XIV-e siècle. Expéditions du Maréchal Boucicault*, vol. I, Paris, 1886.

ANCA GHIAȚĂ, *Condițiile instaurării dominației otomane în Dobrogea*, în *Studii istorice sud-est europene*, I, București, 1974, p. 43—126.

DINU C. GIURESCU, *Țara Românească în secolele XIV și XV*, București, 1973,

ANCA IANCU, *Știri despre români în izvoarele istoriografice sîrbești (secolele XV—XVII)*, în *Studii istorice sud-est europene*, I, București, 1974, p. 7—41.

OCTAVIAN ILIESCU, *Emisiuni monetare ale Țării Românești din secolele al XIV-lea și al XV-lea*, în *Studii și cercetări de numismatică*, II (1958), p. 303—342.

OCTAVIAN ILIESCU, *Contribuții numismatice la localizarea Chiliei bizantine*, în *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie*, 29 (1978), 2, p. 203—213.

NICOLAE IORGA, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, București, 1899.

NICOLAE IORGA, *Istoria armatei românești*, 2 vol., 1910—1919.

NICOLAE IORGA, *Istoria Românilor*, vol. III (Ctitorii), București, 1937.

* * * *Istoria României*, vol. II, București, 1962.

ILIE MINEA, *Principatele Române și politica orientală a regelui Sigismund*, *Note istorice*, București, 1919.

General-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU, *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*, Ed. militară, București, 1979.

DIMITRIE ONCIUL, *Titlul lui Mircea cel Bătrîn și posesiunile lui* (1901—1903), în *Scrieri istorice*, ed. A. Sacerdoțeanu, vol. II, 1968, p. 19—142.

DIMITRIE ONCIUL, *Mircea cel Bătrîn. Cuvîntare comemorativă la cinci sute de ani de la moartea lui (1918)*, în *ed. cit.*, II, p. 241—284.

FRANCISC PALL, *Les croissades en Orient au bas Moyen Age. Observations critiques sur l'ouvrage de M. Atiya*, în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, XIX (1942), 2, p. 1—61.

PETRE P. PANAITESCU, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944 (studiu fundamental).

PETRE P. PANAITESCU, *Legăturile moldo-polone în secolul al XV-lea și problema Chiliei*, în *Romanoslavica*, III (1958), p. 95—115.

PETRE P. PANAITESCU, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969.

ȘERBAN PAPACOSTEA, *Kilia et la politique orientale de Sigismond de Luxembourg*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 15 (1976), 3, p. 421—436.

VIORICA PERVAIN, *Lupta antiotomană a țărilor române în anii 1419—1420*, în *Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca*, XIX (1976), p. 55—79.

Colonel GH. ROMANESCU, *Oastea română de-a lungul veacurilor*. Ed. militară, București, 1976.

NICOLAE STOICESCU, *Curteni și slujitori. Contribuții la istoria armatei române*. Ed. militară, București, 1968.

NICOLAE STOICESCU, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, București, 1968.

NICOLAE STOICESCU, *„Oastea cea mare" în Țara Românească și Moldova (secolele XIV—XVI)*, în *Oastea cea mare. Tradiții înaintate ale luptei maselor populare din România pentru libertate și independență națională*, Ed. militară, București, 1972, p. 25—51.

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, *Bănia în Țara Românească*, București, 1965.

RĂZVAN THEODORESCU, *În jurul „despoției" lui Mircea cel Bătrîn sau despre un însemn sculptat și pictat de la Cozia (1969)*, în *Itinerarii medievale*, București, 1979, p. 134—154.

RĂZVAN THEODORESCU, *Un mileniu de artă la Dunărea de Jos (400—1400)*, București, 1976.

SUMAR

Redactor: MIRCEA COCIU
Tehnoredactor: D. ANDREI

*Bun de tipar 25.02.1981. Apărut 1981.
Coli tipar $5^1/_2$+16 pag. planșe tipar înalt. B253*

Tiparul executat sub comanda
nr. 1568 la
Întreprinderea poligrafica
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București
Republica Socialistă România

Editura militară

Oştean neînfricat şi strateg iscusit, Mircea cel Bătrîn a luptat cu toate mijloacele de care dispunea pentru independenţa ţării sale. Ţelul întregii lui domnii a fost să apere Ţara Românească, să asigure existenţa de-sine-stătătoare a statului feudal pe care îl conducea. Mircea cel Bătrîn ocupă astfel un loc de seamă în galeria voievozilor care au consfinţit pe cîmpul de luptă libertatea pămîntului românesc.

Lei 5